

Nota van Antwoord
Zienswijzen op het ontwerp-vaststellingsbesluit
Groningen gasveld 2019-2020

Inleiding

Het ontwerp-vaststellingsbesluit voor het Groningen gasveld 2019-2020 heeft van 24 juni 2019 tot en met 5 augustus 2019 ter inzage gelegen bij de gemeenten Delfzijl, Loppersum en Midden-Groningen en de provincies Groningen en Drenthe. Het ontwerp-vaststellingsbesluit was ook digitaal te raadplegen op website van de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (www.rvo.nl). Tevens zijn er in het gebied informatieavonden georganiseerd: op 2 juli 2019 in Bedum, op 3 juli 2019 in Middelstum, op 8 juli 2019 in Slochteren, op 9 juli 2019 in Delfzijl en op 11 juli 2019 in Assen. Tijdens alle bijeenkomsten werd de mogelijkheid geboden om mondeling zienswijzen naar voren te brengen.

In totaal zijn er 49 unieke zienswijzen ingediend die zijn gepubliceerd op de website van de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (www.rvo.nl).

Alle ingediende zienswijzen en reacties van overheden zijn geregistreerd en van een nummer voorzien. Aan de indieners is een ontvangstbevestiging gezonden met daarin een registratienummer.

De zienswijzen zijn per thema opgesplitst in deelzienswijzen. Daarna zijn de deelzienswijzen die betrekking hebben op een vergelijkbaar onderwerp gebundeld. In deze Nota van Antwoord zijn de deelzienswijzen van een antwoord voorzien. Aan de hand van de registratienummers kunnen indieners het antwoord op de zienswijze, of de antwoorden op de deelzienswijzen waarin de zienswijze is opgedeeld, opzoeken.

1. Juridisch kader

Registratienr. zienswijze		Tekst
0038	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener betoogt dat voor het ontwerp-besluit niet voldaan zou zijn aan wettelijke procedurele eisen. Daarbij wordt onder meer gewezen artikel 52 Mijnbouwwet en wordt gesteld GTS niet de positie heeft van wettelijke adviseur als bedoeld in artikel 3:5 van de Awb. Ook wordt gesteld dat het ter inzage leggen van een samenvatting van het vaststellingbesluit onvoldoende is.
	Antwoord	<p>Voor het vaststellingbesluit wordt de uniforme openbare voorbereidingsprocedure gevolgd, zoals vastgesteld in afdeling 3.4 van de Algemene wet bestuursrecht. Daarbij is, conform de wettelijke vereisten, het gehele ontwerpbesluit met alle relevante stukken ter inzage gelegd. De veronderstelling dat er alleen een samenvatting ter inzage zou zijn gelegd, is feitelijk onjuist. Verder wordt in de zienswijze niet specifiek aangegeven aan welke wettelijke procedurele vereisten niet voldaan zou zijn. Het in de zienswijze genoemde artikel 52 Mijnbouwwet, waarmee artikel 52d Mijnbouwwet lijkt te zijn bedoeld, heeft betrekking op het afwegingskader. In het ontwerpbesluit wordt systematisch en uitgebreid getoetst aan de wettelijke criteria uit artikel 52d Mijnbouwwet en wordt de wettelijk vereiste afweging gemaakt.</p> <p>Voor wat betreft de positie van GTS merk ik het volgende op. In het nieuwe wettelijk stelsel start de procedure voor de jaarlijks vast te stellen operationele strategie met een door de netbeheerder van het landelijke gastransportnet (GTS) op te stellen raming voor de in het relevante gasjaar benodigde hoeveelheid laagcalorisch gas (artikel 10a, eerste lid, onderdeel q, Gaswet). Die raming dient jaarlijks uiterlijk op 1 februari door GTS te worden geleverd. Vervolgens wordt die raming aan NAM toegezonden met het verzoek om een of meer operationele strategieën voor te stellen over de inzet van het Groningen gasveld, gelet op de raming van GTS (artikel 52c Mijnbouwwet).</p>
0038	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat de onderliggende wetgeving, hetgeen dit besluit mogelijk maakt, niet aan de kwaliteitseisen van de wet voldoet.
	Antwoord	Ik wijs erop dat in deze procedure over het vaststellingsbesluit het wettelijk kader in beginsel niet ter discussie staat. De wetgeving over de winning uit het Groningen gasveld die in de zienswijze aan de orde wordt gesteld, is namelijk vastgesteld met de wetgevingsprocedure voor een formele wet, dus met instemming van het parlement. Bij de toetsing van het vaststellingsbesluit kijkt de rechter naar de inhoud van dat besluit en is de formele wetgeving een gegeven. De rechter heeft echter wel de mogelijkheid om in een beroepsprocedure over een bepaald besluit, zoals het vaststellingsbesluit, een zogeheten exceptieve toetsing uit te voeren. Die toetsing kan ertoe leiden dat specifieke wetsbepalingen buiten toepassing blijven bijvoorbeeld omdat er strijd is met verdragen. Mede op basis van de uitspraak van de Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State van 3 juli 2019 over het instemmingsbesluit Groningen gasveld 2018-2019, waarin de Afdeling ook heeft getoetst aan diverse bepalingen van het EVRM, zie ik geen aanleiding om te veronderstellen dat de wetgeving voor de gaswinning uit het Groningenveld de rechterlijke toetsing niet zou kunnen doorstaan.
0038	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat gezien de Wet Minimalisering niet overeenkomstig is met het beleid van de Kleine Velden het denkbaar is dat belanghebbenden, gasvelden met een hoge PE waarde en LNG gas, belang hebben in de toegang tot het laag calorische gasnet. Met andere woorden: in de operationele strategie zijn ook de exploitanten van het Kleine Velden-beleid belanghebbende en kunnen juridisch het Groningse gas afdwingen."

	Antwoord	Er is specifieke wetgeving gemaakt voor de winning van gas uit het Groningen gasveld. Die wetgeving heeft dus geen betrekking op de door indiener genoemde 'Kleine Velden'. Verder merk ik op dat wie er belanghebbend zijn bij een besluit geregeld wordt in de Algemene wet bestuursrecht. Daarbij merk ik op dat het voor een ieder, niet alleen voor belanghebbenden, vrij stond om zienswijzen in te dienen naar aanleiding van het ontwerp-vaststellingsbesluit. Hoe deze zienswijzen zijn meegewogen is in het definitieve besluit terug te lezen.
0038	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat de wetgeving niet eenvoudig is en u met een hoge mate van ondoorzichtigheid poogt een commerciële activiteit te continueren. Onderbouwing: Indiener stelt dat u globaal poogt om gerechtelijke uitspraken, naast u neer te leggen en daarbij de vereisten van deugdelijkheid te omzeilen (uitspraak van 17 november en de uitspraak aangaande Norg van 22 maart 2017). De mijnbouwwerken worden niet meer getoetst op de benodigde vergunningen en de effecten aangaande het milieu. U kan nimmer de hoeveelheden gas eisen als het niet in samenspraak is met recente ontwikkelingen, zoals de PAS uitspraak; ook daarin zal u het besluit moeten toetsen.
	Antwoord	Met de specifieke wetgeving voor het Groningen gasveld is beoogd om uitvoering te geven aan het kabinetsbeleid om de gaswinning zo snel mogelijk af te bouwen. In het vaststellingsbesluit 2019-2020 wordt een winningsniveau bepaald van 11,8 bcm (bij gemiddeld temperatuurprofiel), terwijl in het instemmingsbesluit 2018-2019 nog een winningsniveau van 19,4 bcm was bepaald. Voor beide besluiten geldt dat de uniforme openbare voorbereidingsprocedure is gevolgd ex artikel 3.4 Algemene wet bestuursrecht. Dat laat zien dat de gaswinning daadwerkelijk zo snel mogelijk wordt afgebouwd. Van het met een hoge mate van ondoorzichtigheid continueren van een commerciële activiteit, zoals in de zienswijze wordt gesteld, is geen sprake. Voor wat betreft de benodigde vergunningen en de PAS-uitspraak wijs ik er op dat NAM beschikt over de vereiste mijnbouwvergunning en dat er dus geen sprake is van een toetsing zoals die bij een vergunningaanvraag plaatsvindt. Het vaststellingsbesluit gaat over het vaststellen van de operationele strategie en daarbij wordt getoetst aan het wettelijk kader dat daarvoor geldt. Dat is in het vaststellingsbesluit ook gebeurd.
0043	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat hij in uw ontwerpbesluit de benodigde vergunningen mist waar eenieder zich aan moet houden. Ook u dient zich daaraan te houden, zowel op nationaal als ook op Europees niveau. Onderbouwing: Eerder heeft men u al gewezen op de MER plicht in deze, en na de uitspraak van de Raad van State over de uitspraak van de PAS (programmatische aanpak stikstof), dient u ook deze uitspraak in uw ontwerp mee te nemen, zo stelt indiener. De consequenties van de feitelijke stikstof uitstoot dienen te worden meegenomen.
	Antwoord	Ik verwijs naar mijn reactie hierboven op zienswijze met nummer 0038, waarbij in aanvulling daarop voor wat betreft de door de indiener genoemde MER-plicht nog wil wijzen op uitspraak van de Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State van 3 juli 2019 over het instemmingsbesluit Groningen gasveld 2018-2019. Daarin heeft de Afdeling in lijn met haar eerdere uitspraken heeft geoordeeld dat een MER-plicht niet aan de orde is (zie r.o. 61.1)
0048	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat u enkel spreekt in ambities, door grote bedrijven iets op te leggen wat in de toekomst ligt (qua tijdspanne niet realiseerbaar voor dit ontwerpbesluit) en wellicht juridisch niet of gedeeltelijk haalbaar.
	Antwoord	Indiener lijkt er op te wijzen dat de maatregelen betreffende de afbouw deels liggen na het gasjaar 2019-2020 en dat dat een (juridisch) probleem zou zijn. Uit de uitspraak van de Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State van 3 juli 2019 over het instemmingsbesluit Groningen gasveld 2018-2019 blijkt echter dat ik bij de afbouw ook gehouden ben om te kijken naar de langere termijn. Daarbij geldt volgens de Afdeling de verplichting om een goede motivering

		te geven. Mede gelet daarop is in het vaststellingsbesluit een uitgebreide toelichting gegeven op de afbouwmaatregelen.
0048	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat door het wetsvoorstel artikel 6:178 Burgerlijk Wetboek de vergunningshouder (de NAM) niet meer aansprakelijk gehouden kan worden voor (toekomstige) schades door bodembeweging conform de Mijnbouwwet. <u>Welke wet ondersteunt indiener als burger gezien, aangezien u zich juridisch gezien heeft ingedekt?</u>
	Antwoord	Ik wijs de indiener op de uitspraak van de Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State van 3 juli 2019 over het instemmingsbesluit Groningen gasveld 2018-2019 waaruit blijkt dat deze problematiek geen betrekking op de inhoud van het vaststellingbesluit. Daarom ga ik inhoudelijk ook niet op deze zienswijze in. Voor de bespreking van zienswijzen die zien op de afhandeling van schademeldingen verwijs ik naar hoofdstuk 6, onderdelen b en c, van deze Nota van Antwoord.
0048	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat de Milieu Effecten Rapportage (MER) weer niet wordt uitgevoerd ter onderbouwing in dit ontwerp. De gevolgen, grenzen van- en door de uitstoot NOx zijn niet bekend voor indiener als burger. Veranderingen van productielocaties zijn ook niet onderzocht. Andere gevolgen zoals waardedaling en vergoeding hiervan zijn hier niet in meegenomen. U heeft niet aangaande uw ontwerpbesluit de mijnbouwwerken getoetst of de mijnbouwwerken voldoen aan de verplichte vergunning, die wellicht noodzakelijk is voor de benodigde exploitatie van de hoeveelheden gas.
	Antwoord	Ik verwijs naar mijn reactie bij de zienswijzennummers 0038 en 0043.
0015	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat alle uitspraken van RvS van de laatste jaren in Groningen ingetrokken moeten worden en opnieuw in procedure moeten worden gebracht, zodat de rechtszekerheid weer terug komt.
	Antwoord	Deze zienswijze heeft geen betrekking op de inhoud van het vaststellingsbesluit.
0015	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat van degenen die de uitspraken van RvS overtreden hebben, nagegaan moet worden of dezen strafbare feiten hebben gepleegd.
	Antwoord	Deze zienswijze heeft geen betrekking op de inhoud van het vaststellingsbesluit.

2. Veiligheidsnorm van 10-5

Registratienr. zienswijze		Tekst
R003, R004, R005, R006, R007, R011, R013, R014, R016, R018, R020, R024, R026, R027, R030, 0025	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener stelt dat u in het vaststellingsbesluit de landelijke uitgangspunten voor het veiligheidsbeleid niet van toepassing kunt verklaren op de bijzondere veiligheidssituatie in Groningen.</p> <p>Onderbouwing: Indiener stelt dat het niet duidelijke wordt wat u precies bedoelt met de "landelijke uitgangspunten" en waarom de situatie in Groningen één op één wordt doorvertaald naar deze landelijke uitgangspunten. De veiligheidssituatie in Groningen valt immers niet te vergelijken met de veiligheidssituatie in de rest van Nederland. Nergens in Nederland leiden de effecten van gaswinning tot de veiligheidsproblemen die zich in Groningen voordoen. Daarbij moet als uitgangspunt genomen worden dat indiener weet dat er bodembeweging plaatsvindt en dat die bodembeweging leidt tot concrete veiligheidsrisico's. Cumulatieve effecten en domino-effecten brengen dan ook risico's mee voor de kritische (water)infrastructuur en industrie. U legt in uw ontwerp niet uit waarom u terugvalt op de landelijke uitgangspunten, dat terwijl de landelijke uitgangspunten voor de situatie in Groningen op tal van andere terreinen voor u niet meer leidend zijn (bijv. inzake de voorgenomen specifieke regelgeving over de schadeafhandeling).</p>
	Antwoord	<p>Uitgangspunt voor de veiligheid zijn de aanbevelingen van de commissie Meijdam uit 2015, die door het Kabinet zijn overgenomen (Kamerstukken II 2015/16, 33 529 nr. 205 en 212). De commissie stelde dat de veiligheid in het Groningse gaswinningsgebied vergelijkbaar moet zijn met die in andere delen van het land die een risico kennen op een niveau dat zich niet in het hele land voordoet, zoals bij het vliegverkeer rond Schiphol of overstromingen in het rivierengebied. Zodoende is aangesloten bij bestaande veiligheidsnormen. Dat houdt bijvoorbeeld in dat de norm voor constructieve veiligheid op het niveau van een individueel risico van 10^{-5} per jaar is gesteld en dat daarin voor het gaswinningsgebied ook het risico als gevolg van geïnduceerde aardbevingen is opgenomen. In de uitspraak van de Raad van State (ECLI:NL:RVS:2019:2217) wordt bevestigd dat verschillen tussen de situatie in Groningen als gevolg van de aardbevingen en situaties waarin andersoortige risico's bestaan, niet betekenen dat daarom van de algemeen geldende veiligheidsnorm moet worden afgeweken. Ook het recente advies van het hooglerarenpanel, dat ik onderschrijf in het vaststellingsbesluit 2019-2020, benadrukt dat voor de bepaling van de geïnduceerde aardbevingsrisico's in Groningen waar mogelijk zoveel mogelijk moet worden aangesloten bij het gangbare risicobeleid in Nederland, namelijk de probabilistische risiconormering.</p>
0012	Samenvatting zienswijze(n)	<p>De indiener stelt dat de aanname dat dat de door NAM gehanteerde seismische dreigings- en risicoanalyse geschikt is om de veiligheidsrisico's te berekenen aantoonbaar onjuist is. Het SodM heeft begin juli geconstateerd, dat naast het onjuist functioneren van GO-meters ook de BO-meters (en de pre-BO-meters) niet op de juiste wijze hebben gefunctioneerd.</p>
	Antwoord	<p>In het vaststellingsbesluit 2019-2020 is in paragraaf 5.2.3 ingegaan op de constatering van Staatstoezicht op de Mijnen (hierna: SodM). SodM stelt in de tussenrapportage van juli 2019 (Kamerstukken II 2018/19, Z14913) dat er geen aanleiding bestaat om eerder gegeven adviezen in kader van het ontwerp-vaststellingsbesluit 2019-2020 aan te vullen en dat de versterkingsoperatie voortgezet kan worden. De seismische risico's zijn waarschijnlijk onderschat, maar het is niet duidelijk hoe groot de impact is. SodM zal de komende periode deze validatie afronden en nader ingaan op mogelijke onderschattingen.</p>

0012, 0015	Samenvatting zienswijze(n)	<p>De indiener is van mening dat het veiligheidsrisico en daarmee de veiligheid van Groningers jarenlang onderschat is, evenals de aantallen te versterken panden.</p> <p>Indiener stelt dat de veiligheidsmarges tot nu toe veel te klein waren en dat de berekeningen, uitgevoerd door de NAM, niet kloppen.</p>
	Antwoord	<p>In het vaststellingsbesluit 2019-2020 is in paragraaf 5.2.3 ingegaan op de constatering van Staatstoezicht op de Mijnen (hierna SodM) ten aanzien van de afwijkende grondversnellingsmetingen. SodM is een validatie-onderzoek gestart om de kwaliteit van de meetdata vast te stellen en om te beoordelen of de risicoanalyse met het HRA-model moet worden bijgesteld. In de tussenrapportage van juli 2019 stelt SodM dat er geen aanleiding bestaat om eerder gegeven adviezen in kader van het ontwerp-vaststellingsbesluit 2019-2020 aan te vullen en dat de versterkingsoperatie voortgezet kan worden. De seismische risico's zijn waarschijnlijk onderschat, maar het is niet duidelijk hoe groot de impact is. SodM geeft hierbij aan dat de huidige inzichten aangeven dat de prioritering van het versterkingsprogramma niet beïnvloed is door de mogelijke onderschatting. SodM zal de komende periode deze validatie afronden en nader ingaan op mogelijke onderschattingen.</p> <p>Er zijn geen aanwijzingen dat de veiligheidsrisico's door andere oorzaken dan de grondversnellingsmeters zijn onderschat, op een aantal punten zijn de berekende risico's juist conservatief.</p> <p>Daarnaast is inderdaad een veiligheidsmarge aangehouden voor alle gebouwen die beoordeeld worden voor het versterkingsprogramma (de "P90"). Ook voor deze marge heb ik geen aanleiding te veronderstellen dat deze te klein is.</p>
0015	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener stelt dat uit de veiligheidsbenadering van EKZ van de gaswinning blijkt dat men ongevoelig is voor het nemen van tijdige veiligheidsmaatregelen (klimaatverandering gaat ook door, is ongevoelig voor Nederlandse politiek).</p>
	Antwoord	<p>Conform het risicobeleid geldt dat er op korte termijn maatregelen noodzakelijk zijn indien de grenswaarde van een individueel risico van 10^{-4} per jaar wordt overschreden. Uit de risicoberekeningen van NAM blijkt dat er naar verwachting geen bouwwerken meer zijn met een risico groter dan 10^{-4} per jaar. Daarnaast constateer ik dat er voor het kalenderjaar 2019, uitgegaan van operationele strategie 1, naar verwachting 796 niet voldoen aan de veiligheidsnorm van 10^{-5} per jaar (bij een gemiddeld jaar qua temperatuur). Wanneer deze aantallen specifiek betrokken worden op het gasjaar 2019-2020 betreft het naar verwachting 429 gebouwen die niet aan de norm voldoen bij operationele strategie 1. Daarmee constateer ik dat de gaswinning uit het Groningenveld op het huidige niveau voldoet aan het risicobeleid, mits maatregelen worden getroffen zodat alle gebouwen met een individueel risico tussen 10^{-4} en 10^{-5} per jaar tijdig zijn versterkt tot het niveau van de veiligheidsnorm. Tot slot wijzen verschillende onderzoeks- en kennisinstellingen, zoals TNO en de Mijnraad, erop dat op langere termijn de seismische dreiging sterk zal afnemen, door het besluit van het Kabinet op de gaswinning uit het Groningenveld versneld af te bouwen en te beëindigen. Hierdoor verbetert de veiligheidssituatie.</p>
0021	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener stelt dat de uiteenzettingen over risicoberekeningen ver af staan van diens dagelijkse realiteit. De gepresenteerde risicoberekening zijn theoretische exercities. De abstracte modellen en veiligheidsnormen gaan uit van een zeer beperkte opvatting van risico's.</p> <p>Onderbouwing: Indiener stelt dat de abstracte modellen en veiligheidsnormen zijn toegespitst op het risico van overlijden als gevolg van een aardbeving. Er mag dan sprake zijn van een 'sterk gedaald veiligheidsrisico' in termen</p>

		van de kans op overlijden (aangenomen dat de berekeningen betrouwbaar zijn), de realiteit is dat mensen in krakende, scheurende, verzakkende huizen wonen. Voorspeld wordt dat de seismiciteit zal afnemen, maar de realiteit van dit moment is dat voortdurende bevingen, doorzettende bodemdaling en instabiliteit van de bodem cumulatieve effecten hebben: schade op schade, nieuwe schade na schadeherstel, verergering van bestaande schades.
	Antwoord	Op grond van artikelen in de Mijnbouwwet (onder andere artikel 52d) heb ik in het vaststellingsbesluit 2019-2020, bij vaststelling van operationele strategie 1, onder andere betrokken in hoeverre wordt voldaan aan de veiligheidsnorm van 10^{-5} per jaar. Daarnaast heb ik (conform artikel 52d) ook naar bredere aspecten gekeken, zoals de maatschappelijke ontwrichting als gevolg van het afsluiten van verschillende categorieën eindafnemers en als gevolg van bodembeweging veroorzaakt door de gaswinning uit het Groningenveld. Al deze gevolgen zijn in de afweging betrokken. In de uitspraak van de Raad van State (ECLI:NL:RVS:2019:2217) is benadrukt dat de specifieke situatie in Groningen niet leidt tot het oordeel dat voor de kans op overlijden niet de daarvoor gebruikelijke veiligheidsnorm gehanteerd mag worden.
0022	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener vraagt zich af waarom u de veiligheidssituatie in Groningen vergelijkt met de veiligheidssituatie in de rest van Nederland, aangezien nergens in Nederland de gaswinning dezelfde veiligheidsproblemen veroorzaakt als in Groningen. Onderbouwing: Indiener geeft aan dat als het gaat om de veiligheidsrisico's en infrastructuur het veiligheidsbeleid voor geïnduceerde aardbevingen volgens u, met verwijzing naar de adviezen van de Commissie Meijdam, zoveel als mogelijk dient aan te sluiten bij de "landelijke uitgangspunten". Indien u aansluit bij de landelijke uitgangspunten dan dient u dit te onderbouwen. Daarbij moet als uitgangspunt genomen worden dat indiener weet dat er bodembeweging door gaswinning plaatsvindt en dat die bodembeweging leidt tot concrete veiligheidsrisico's.
	Antwoord	Uitgangspunt voor de veiligheid zijn de aanbevelingen van de commissie Meijdam uit 2015, die door het Kabinet zijn overgenomen (Kamerstukken II 2015/16, 33 529 nr. 205 en 212). De commissie stelde dat de veiligheid in het Groningse gaswinningsgebied vergelijkbaar moet zijn met die in andere delen van het land die een risico kennen op een niveau dat zich niet in het hele land voordoet, zoals bij het vliegverkeer rond Schiphol of overstromingen in het riviereengebied. Zodoende is aangesloten bij bestaande veiligheidsnormen. Dat houdt bijvoorbeeld in dat de norm voor constructieve veiligheid op het niveau van een individueel risico van 10^{-5} per jaar is gesteld en dat daarin voor het gaswinningsgebied ook het risico als gevolg van geïnduceerde aardbevingen is opgenomen. In de uitspraak van de Raad van State (ECLI:NL:RVS:2019:2217) wordt bevestigd dat verschillen tussen de situatie in Groningen als gevolg van de aardbevingen en situaties waarin andersoortige risico's bestaan, niet betekenen dat daarom van de algemeen geldende veiligheidsnorm moet worden afgeweken (pg. 17). Ook het recente advies van het hooglerarenpanel, dat ik onderschrijf in het vaststellingsbesluit 2019-2020, benadrukt dat voor de bepaling van de geïnduceerde aardbevingsrisico's in Groningen waar mogelijk zoveel mogelijk moet worden aangesloten bij het gangbare risicobeleid in Nederland, namelijk de probabilistische risiconormering.
R003, R004, R005, R006, R007, R011, R013, R014, R016, R018, R020, R024, R026, R027, R030, 0025	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat u zo spoedig mogelijk risicobeleid (norm, kader en termijn) voor alle onderdelen moet vaststellen. Onderbouwing: Indiener stelt dat u in uw ontwerp aangeeft dat voor infrastructuur nog geen beoordelingskader voor handen is en dat het panel van hoogleraren in juli 2019 met een advies over het beoordelen van infrastructuur op aardbevingsbestendigheid komt. Voor de industrie geeft u aan dat hiervoor kwalitatieve en kwantitatieve beoordelingsmethoden zijn ontwikkeld. Echter ontbreken bij zowel de infrastructuur als bij industrie nog de termijn (tijdigheid) waarbinnen deze voorzieningen aardbevingsbestendig moeten zijn en dus veilig. Onze conclusie blijft ook na het lezen van uw ontwerp dat het risicobeleid nog niet op orde is en u dus nog steeds niet kunt aangeven in hoeverre is voldaan aan de veiligheidsnorm. U kunt daarmee de beoordeling die artikel 52d Mijnbouwwet van u vergt

		niet maken op basis van de huidige gegevens. Het is daarom van eminent belang dat het winningsniveau voor het gasjaar 2019-2020 lager wordt vastgesteld dan de prognose van GTS.
	Antwoord	In het vaststellingsbesluit 2019-2020 is uiteengezet hoe het integraal risicobeleid vorm krijgt. Naast een specifieke veiligheidsnorm voor gebouwen, waaraan de berekende risico's worden getoetst, worden ook veiligheidsanalyses gemaakt op de domeinen industrie en infrastructuur. Per domein (gebouwen, industriële installaties en infrastructuur) is er gezocht naar passende beoordelingsmethoden en toetsingscriteria. Daarbij is zoveel mogelijk aansluiting gezocht bij bestaande beoordelingsmethoden en toetsingscriteria, die in de betrokken domeinen gangbaar zijn. Daarbij onderschrijf ik de drie uitgangspunten van het advies van het Panel van hoogleraren over de veiligheidsrisico's van infrastructuur en zal deze gebruiken bij de verdere beoordeling van infrastructurele werken op aardbevingsbestendigheid. Op grond van het advies van het hooglerarenpanel zie ik op dit moment ook geen aanleiding om verdere aanvullende maatregelen of normeringen te treffen.
R008, R009, R010	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener sluit zich aan bij het standpunt van de Groninger overheden omtrent de afbouwplannen met dien verstande dat de versnelde afbouw niet mag leiden tot verhoging c.q. afwenteling van risico 's naar diens regio.
	Antwoord	Zoals uiteengezet in het vaststellingsbesluit 2019-2020 resulteert de gaswinning uit het Groningenveld conform operationele strategie 1 in mindere mate tot seismische dreiging in de Provincie Drenthe dan operationele strategie 2. In het advies van TNO van 8 februari 2019 blijkt overigens dat de seismische dreiging voor de provincie Drenthe zodanig laag is dat er geen gebouwen versterkt hoeven te worden (zie ook: Kamerstukken II 2018/19, 33 529, nr. 606). In het TNO advies is dit bekeken voor inzetstrategie 1 voor gasjaar 2018-2019. Operationele strategie 1 voor gasjaar 2019-2020 sluit hierbij aan waardoor deze conclusie nog steeds geldt. Voor beide strategieën geldt dat de seismische dreiging afneemt met afnemende gaswinning, ook voor de provincie Drenthe.
R002	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener acht afwenteling van risico's naar (Noord)-Drenthe om de provincie Groningen te ontlasten niet acceptabel, zoals aangegeven in eerdere adviezen en zienswijzen met betrekking tot het Groningenveld en de gasopslag Norg.
	Antwoord	Zoals uiteengezet in het vaststellingsbesluit 2019-2020 resulteert de gaswinning conform operationele strategie 1 in mindere mate tot seismische dreiging in de Provincie Drenthe dan operationele strategie 2. In het advies van TNO van 8 februari 2019 blijkt overigens dat de seismische dreiging voor de provincie Drenthe zodanig laag is dat er geen gebouwen versterkt hoeven te worden (zie ook: Kamerstukken II 2018/19, 33 529, nr. 606). In het TNO advies is dit bekeken voor inzetstrategie 1 voor gasjaar 2018-2019. Operationele strategie 1 voor gasjaar 2019-2020 sluit hierbij aan waardoor deze conclusie nog steeds geldt. Voor beide strategieën geldt dat de seismische dreiging afneemt met afnemende gaswinning, ook voor de provincie Drenthe. Het doel van het gasveld Norg is geen gaswinning maar gasopslag om de pieken in de gasvraag te kunnen opvangen.
0022	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat u de beoordeling van de veiligheid moet richten op de vraag in hoeverre wordt voldaan aan de veiligheidsnorm van 10^{-5} . Om dit te kunnen bepalen dient er sprake te zijn van risicobeleid, een duidelijk toetsingskader en concrete gegevens.
	Antwoord	In het vaststellingsbesluit is uiteengezet hoe het integraal risicobeleid vorm krijgt. Naast een specifieke veiligheidsnorm voor gebouwen, waaraan de berekende risico's worden getoetst, worden ook veiligheidsanalyses gemaakt op de domeinen industrie en infrastructuur. Per domein (gebouwen, industriële installaties en infrastructuur) is er gezocht naar passende beoordelingsmethoden en toetsingscriteria. Daarbij is zoveel mogelijk aansluiting gezocht bij bestaande beoordelingsmethoden en toetsingscriteria, die in de betrokken domeinen gangbaar zijn. Daarbij beschouw ik de drie uitgangspunten beschreven in het advies van het Panel van hoogleraren over de veiligheidsrisico's van infrastructuur als richtinggevend en zal deze gebruiken bij de verdere beoordeling van

		infrastructurele werken op aardbevingsbestendigheid. Op grond van het advies van het hooglerarenpanel zie ik op dit moment ook geen aanleiding om verdere aanvullende maatregelen of normeringen te treffen.
0034	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener is van oordeel dat de kans op schade aan eigendommen van inwoners van de provincie Groningen veel groter is dan waar het ontwerpbesluit van uitgaat. Volgens de indiener leidt dit tot meer schade (van eigendommen) dan verwacht.</p> <p>Onderbouwing: Indiener geeft aan dat op basis van de bovengenoemde punten de schade aan eigendommen van inwoners van de provincie Groningen veel groter is dan waar het ontwerpbesluit van uitgaat. Dat leidt tot meer eigendommen met schade dan verwacht, grotere schade aan eigendommen dan verwacht en een grotere kans op overlijden als gevolg van bevingen dan de 10-4 kans die tijdelijk voor de provincie Groningen als acceptabel wordt aangenomen.</p>
	Antwoord	Voor de risicoberekeningen zijn de best beschikbare methodes gebruikt. Daarnaast hanteer ik uit voorzorg een onzekerheidsmarge op de uitkomsten van de berekeningen. Geen van mijn wettelijke adviseurs geeft aan dat de berekeningen uitgaan van een te lage kans op schades of van een te laag risico.
0039	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat bewoners in het aardbevingsgebied genegeerd worden daar het veiligheid van wonen betreft.
	Antwoord	De veiligheidsnorm voor geïnduceerde aardbevingen is vastgesteld op een niveau van 10^{-5} per jaar. Middels de seismische dreigings- en risicoanalyse (HRA) is in kaart gebracht hoeveel gebouwen niet voldoen aan deze veiligheidsnorm. Voor operationele strategie 1 bedragen het 796 gebouwen in kalenderjaar 2019. Het risicobeleid schrijft voor dat deze gebouwen binnen een redelijke termijn moeten worden versterkt. Voor wat betreft gebouwen, die een risico kennen groter dan 10^{-4} per jaar, schrijft het risicobeleid voor dat hier acute maatregelen getroffen dienen te worden. Op dit moment volgen uit de seismische dreigings- en risicoanalyse geen gebouwen met een risico groter dan 1 op de 10.000 (10^{-4}) per jaar. Daarbovenop geldt dat in het kader van de versterkingsoperatie is afgesproken om voor bepaling van de omvang van het aantal gebouwen dat voor opname in aanmerking komt, gebruik wordt gemaakt van een onzekerheidsmarge. Met deze onzekerheidsmarge wordt vanuit het oogpunt van voorzorg en eerdere gewekte verwachtingen ook gekeken naar gebouwen die naar verwachting wel aan de veiligheidsnorm voldoen. Deze gebouwen worden geïdentificeerd door toepassing van een (tijdelijke) onzekerheidsmarge en hebben eerder in het Plan van Aanpak Versterking van de NCG de aanduiding '(langjarig) licht verhoogd risicoprofiel' gekregen.
0042	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat veiligheid 'Groningen' onvoldoende in acht is genomen, dat blijft onjuist, in een verder knellend gekozen 'kader' voor wat betreft het ontwerpbesluit. Het blijft een houdgreep in een soort gasgebouw 2.0, maar zo is dat contractueel vastgelegd.
	Antwoord	Op grond van advies van de Commissie Meijdam in 2015 en advies van de Mijnraad in 2019 is het veiligheidsbeleid voor gaswinning uit het Groningenveld vastgesteld. Naast een specifieke veiligheidsnorm voor gebouwen (een maximaal toelaatbaar individueel risico van 10^{-5} per jaar) waaraan de berekende risico's worden getoetst, worden ook veiligheidsanalyses gemaakt op de domeinen industrie en infrastructuur. In het vaststellingsbesluit 2019-2020 zijn een aantal wettelijke criteria uit de Mijnbouwwet getoetst die betrekking hebben op het veiligheidsbelang, zoals onder andere het voldoen aan de veiligheidsnorm van 10^{-5} per jaar, tempo van de afbouw van de vraag naar gas, tempo van de versterkingsoperatie en de maatschappelijke ontwrichting als gevolg van het afsluiten van verschillende categorieën eindafnemers.
0042	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat de basisveiligheid steeds maar weer wordt overschreden, en dat deze overschrijding ook steeds maar weer gedoogd wordt. Maar dat mag gewoon niet.

	Antwoord	Voor de geïnduceerde aardbevingen is een veiligheidsnorm opgesteld op basis van advies van de commissie Meijdam uit 2015. Dat advies stelt de veiligheidsnorm voor het omkomen in of nabij een gebouw vanwege een geïnduceerde aardbeving als gevolg van de gaswinning uit het Groningen gasveld op een individueel risico van 10^{-5} per jaar. De commissie stelt zich op het standpunt dat leven, wonen en werken in Groningen even veilig moet zijn als elders in Nederland. Middels de seismische dreigings- en risicoanalyse (HRA) is in kaart gebracht hoeveel gebouwen niet voldoen aan de veiligheidsnorm. Voor operationele strategie 1 bedragen dit 796 gebouwen in het kalenderjaar 2019. Het risicobeleid schrijft voor dat deze gebouwen binnen een redelijke termijn worden versterkt. De uitspraak van de Raad van State bevestigt dat de veiligheidsnorm van 10^{-5} per jaar in redelijkheid mag worden gehanteerd voor de gaswinning uit het Groningenveld (ECLI:NL:RVS:2019:2217).
0042	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat 'strategie 1 wonen minder mensen, dus..' geen geldige reden is om de keuze op te baseren. Ook 'toetsing en inzicht' niet. Veiligheid voorop, niet de 'risicoberekening'.
	Antwoord	In de eerste operationele strategie is de gasproductie zodanig verdeeld over het Groningen gasveld dat de groundbewegingen (grondsnelheid) gewogen met de lokale bevolkingsdichtheid worden geminimaliseerd als maat voor het seismische risico. Ook het Staatstoezicht op de Mijnen (SodM) adviseert om vanuit het oogpunt van beperking van productief fluctuaties en het drukverschil over het gasveld operationele strategie 1 te hanteren. Daarmee wordt vanuit het oogpunt van veiligheid (nu en in de toekomst) operationele strategie 1 gehanteerd.
0042	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat u zich bewust moet zijn van de gevolgen voor de komende jaren. Hele woonwijken dienen herbouwd te worden vanwege de versterking. Het is een teken van overschreden grenzen.
	Antwoord	De sociaal-maatschappelijke gevolgen van een grootschalige versterkingsoperatie zijn groot en bieden geen bestendig toekomstperspectief. Daarom heeft het kabinet in maart 2018 besloten om de oorzaak van het aardbevingsrisico weg te nemen door de gaswinning uit het Groningenveld zo snel als mogelijk af te bouwen en volledig te beëindigen. In de zomer van 2018 is in kaart gebracht, middels de HRA 2018, welke woningen naar verwachting niet aan de veiligheidsnorm voldoen van 10^{-5} per jaar. Deze gebouwen worden, conform het advies van de Mijnraad, als eerste onderzocht en versterkt. Hiertoe is door de Nationaal Coördinator Groningen een plan van aanpak opgesteld waarin ook rekening is gehouden met een bredere omvang van de versterkingsopgave door een onzekerheidsmarge te hanteren. Aan deze gebouwen worden ook de gebouwen toegevoegd die naar aanleiding van de HRA 2019 niet aan de veiligheidsnorm voldoen. De versterking dient voor deze gebouwen binnen een redelijke termijn te worden afgerond. Om de regio toekomstperspectief te geven heb ik onlangs het startschot gegeven voor het Nationaal Programma Groningen (NPG). Dit programma, dat in samenwerking met de Regio Groningen is gestart, zal gaan werken aan de economische versterking en de kwaliteit van de leefomgeving in het gebied.
R003, R004, R005, R006, R007, R011, R013, R014, R016, R018, R020, R024, R026, R027, R030, 0025	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat de enkele beschrijving van de mogelijke domino-effecten in de Veiligheidsrapportages van chemiebedrijven onvoldoende dekkend zijn voor de aanwezige (water)infrastructuur en industrie in Groningen.
	Antwoord	In het vaststellingsbesluit 2019-2020 is uiteengezet hoe infrastructuur en industrie op aardbevingsbestendigheid worden beoordeeld. Domino-effecten worden voor wat betreft de chemische-industrie beschreven in de veiligheidsrapportages van chemiebedrijven. Er is een specifieke rapportage-eis voor Veiligheidsrapportage plichtige

		(hoog risico) bedrijven. Voor eventuele uitstroming naar water betreft het geen domino, maar een effect naar water. Voor de 45 bedrijven op de prioriteringslijst zijn alle type risico's kwalitatief beschouwd (zogenaamd fase 1 onderzoek). Met de Loss of Containment-methode (LoC-methode) zijn vervolgens waar nodig vervolgonderzoeken gepleegd (zogenaamd fase 2 onderzoek). Bedrijven publiceren de openbare samenvattingen en de Nationaal Coördinator Groningen (NCG) zet de resultaten hiervan op de NCG-website. De LoC-methode is gericht op het onderzoeken of uitstroming uit het proces kan plaatsvinden. Als er niets uitstroomt, is er ook geen effect naar water.
R003, R004, R005, R006, R007, R011, R013, R014, R016, R018, R020, R024, R026, R027, R030, 0025	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener stelt dat u in het vaststellingsbesluit NAM moet opleggen om mitigerende maatregelen te nemen indien er sprake zal zijn van cumulatieve effecten en/of domino-effecten naar aanleiding van de gevolgen van bodembeweging die zijn ontstaan door de gaswinning.</p> <p>Indiener stelt dat u in het vaststellingsbesluit NAM moet aanwijzen om onderzoek uit te laten voeren naar de risico's op cumulatieve- en domino-effecten als gevolg van bodembeweging veroorzaakt door de gaswinning.</p>
	Antwoord	Met de gewijzigde Mijnbouwwet is de vergunninghouder van het Groningen gasveld niet meer gehouden negatieve effecten van gaswinning te voorkomen, maar enkel nog te beperken (NAM voldoet slechts aan haar winningsplicht conform de vastgestelde operationele strategie). In het vaststellingsbesluit 2019-2020 is vastgelegd in artikel 8 welke onderzoeksactiviteiten NAM dient te ondernemen. Op grond van het eerste aanvullend advies van het Panel van hoogleraren over infrastructuur (16 oktober 2018: <i>Eerste deel van aanvullend advies over veiligheidsrisico's van infrastructuur en cumulatieve-effecten van geïnduceerde aardbevingen</i>) zie ik geen aanvullende redenen om de vergunninghouder aanvullend onderzoek te laten uitvoeren naar cumulatieve effecten. De Raad van State oordeelde in juli 2019 dat met overname van dit advies voldoende deugdelijk is gemotiveerd waarom in de beoordeling van de risico's geen rekening dient te worden gehouden met cumulatie van risico's. Het recente advies van het hooglerarenpanel (27 augustus 2019: <i>Advies over de berekening van veiligheidsrisico's voor de infrastructuur in Groningen ten gevolge van geïnduceerde aardbevingen</i>) laat zien dat de probabilistische risico-inschatting de geijkte methode dient te zijn voor beoordeling van infrastructuur op aardbevingsbestendigheid, daar zouden ook de domino-effecten in meegenomen dienen te worden. In het vaststellingsbesluit 2019-2020 heb ik uiteengezet dat advies als richtinggevend te beschouwen en zal betrekken in de verdere beoordeling van infrastructuur op aardbevingsbestendigheid (ECLI:NL:RVS:2019:2217).
0040	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat u voorbij gaat aan de inwoners van Groningen die nog steeds in een door gaswinning beschadigd huis wonen.
	Antwoord	Op grond van de seismische dreigings- en risicoanalyse voldoen in 2019, bij uitvoering van operationele strategie 1, naar verwachting 796 gebouwen niet aan de veiligheidsnorm van 10^{-5} per jaar. Conform het risicobeleid dienen deze gebouwen binnen een redelijke termijn versterkt te worden. Per 19 maart 2018 is de Tijdelijke Commissie Mijnbouwschade Groningen (TCMG) ingesteld als publiekrechtelijke en onafhankelijke partij om fysieke schade aan gebouwen als gevolg van gaswinning uit het Groningen gasveld en de gasopslag te Norg te beoordelen en af te wikkelen.
R003, R004, R005, R006, R007, R011, R013, R014,	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat uw beoordeling van de veiligheid zich in het bijzonder moet richten op de vraag in hoeverre wordt voldaan aan de veiligheidsnorm van 10^{-5} . De vraag is dus niet wat de beste schatting is, maar heel concreet: welke gebouwen voldoen niet – en dus ook welke gebouwen voldoen wel – aan de veiligheidsnorm.

R016, R018, R020, R024, R026, R027, R030, 0025		
	Antwoord	In het vaststellingsbesluit 2019-2020 zijn de resultaten beschreven van de seismische dreigings- en risicoanalyse (HRA 2019) van NAM. Voor het kalenderjaar 2019 wordt geconstateerd dat 796 gebouwen niet aan de veiligheidsnorm voldoen. Dit betreft een zeer klein deel van het totaal aantal onderzochte gebouwen, dat zijn er ongeveer 150.000. Het overgrote deel van de gebouwen, die zijn op beoordeeld middels de seismische dreigings- en risicoanalyse, voldoen aan de veiligheidsnorm van 10^{-5} per jaar.
0015	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat met elke kuub gas die nog gewonnen wordt, de veiligheid verder wordt aangetast.
	Antwoord	De seismische dreigings- en risicoanalyse geeft weer dat er geen gebouwen meer zijn met een risico groter dan de grenswaarde 10^{-4} per jaar. Voor het kalenderjaar 2019 zijn 796 gebouwen die niet voldoen aan de veiligheidsnorm van 10^{-5} per jaar. Op grond hiervan stel ik vast dat voor het komend gasjaar 429 gebouwen niet voldoet aan de veiligheidsnorm. Deze analyses ware nog gebaseerd op een gaswinningsniveau van 15,7 miljard Nm^3 . Aangezien nu een lagere gaswinning is vastgesteld van 11,8 miljard Nm^3 zal het aantal gebouwen die niet voldoen aan de veiligheidsnorm lager zijn. Deze gebouwen zullen tijdig versterkt moeten worden, daarmee is het veiligheidsrisico, conform het veiligheidsbeleid, aanvaardbaar.
0038	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener acht het een punt van zorg dat het type H-gas dat in steeds grotere volumina wordt toegevoegd meer hogere koolwaterstoffen kan bevatten (ethaan, propaan en andere hogere koolwaterstoffen). Het gevolg daarvan is dat het uiteindelijk beschikbare gasmengsel m.b.t. het PE-getal een stijgende tendens kan vertonen.
	Antwoord	Gasunie Transport Services (GTS) is de netbeheerder van het landelijke gastransportnet. In de Regeling gaskwaliteit is vastgelegd aan welke eisen H-gas dient te voldoen. GTS mag geen G-gas op aansluitingen leveren die de grenswaarde voor hogere koolwaterstoffen overstijgt.
0038	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat het stutten van een gebouw en de tijdsduur van een persoon in een gebouw een uitgedunde benadering is van de veiligheidsnormen. De veiligheidsnormen behoren gelijkwaardig te zijn aan overige wetgeving, waaronder de gestelde woningeseisen waar een burger verplicht toe is. De veiligheidsnormen behoren een permanent karakter te hebben.
	Antwoord	Uitgangspunt voor de veiligheid zijn de aanbevelingen van de commissie Meijdam uit 2015, die door het Kabinet zijn overgenomen (Kamerstukken II 2015/16, 33 529 nr. 205 en 212). De commissie Meijdam adviseerde ook om bij risicoberekeningen de gemiddelde verblijfsduur van individuen in bepaalde typen bouwwerken mee te wegen, om zodoende het risico nauwkeuriger te kunnen inschatten. Op 3 februari 2019 is aanvullend hierop een advies binnengekomen van een panel van hoogleraren over de berekening van het seismisch risico. De hoogleraren geven, in lijn met de commissie Meijdam, aan dat rekening dient te worden gehouden met de gemiddelde verblijfsduur van individuen in bouwwerken. Daarop heb ik aangegeven het als onwenselijk te beschouwen dat als bewoners in Groningen langer dan gemiddeld in hun huizen verblijven hiermee geen rekening wordt gehouden in de veiligheidsnorm. Daarom wordt bij de beoordeling van het veiligheidsrisico uitgegaan van het gegeven dat individuen permanent in het gebouw aanwezig zijn.
0038	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat de veiligheidsnorm, omschreven in het besluit, niet voldoet aan de veiligheidsnorm zoals omschreven in wetenschappelijke normen.

	Antwoord	Uitgangspunt voor vaststelling van de veiligheidsnorm voor geïnduceerde aardbevingen als gevolg van de gaswinning uit het Groningerveld is het advies van de commissie Meijdam. Die stelde dat de veiligheid in het Groningse gaswinningsgebied vergelijkbaar moet zijn met die in andere delen van het land die een risico kennen op een niveau dat zich niet in het hele land voordoet, zoals bij het vliegverkeer rond Schiphol of overstromingen in het rivierengebied. De commissie stelde de veiligheidsnorm op een (maximaal) individueel risico van 10^{-5} per jaar. Deze norm is ook vastgelegd in de Ministeriele Regeling (artikel 1.3a.3 van de Mijnbouwregeling). Uit het eindadvies van de commissie Meijdam blijkt dat het wetenschappelijk gebruikelijk is om veiligheidsnormen uit te drukken in maximale individuele overlijdenskansen, ofwel het individueel risico.
0042	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat het onaanvaardbaar is dat er nog jaren 'meer dan het acceptabel geachte' risico blijft voortbestaan, want de veiligheid is nog niet op orde. Ook 'redelijke termijnen hiervoor' zijn zo ongeveer over de datum. U opereert steeds op 't randje, maar u vergeet 'de mensen en hun ellende'.
	Antwoord	Uit de seismische dreigings- en risicoanalyse (HRA 2019) volgen er geen gebouwen die een veiligheidsrisico kennen groter dan de grenswaarde 10^{-4} per jaar. Conform het risicobeleid geldt dat er op korte termijn maatregelen noodzakelijk zouden indien deze grenswaarde van een individueel risico van 10^{-4} per jaar zou worden overschreden. Wel zijn er in het kalenderjaar 2019 796 gebouwen die niet voldoen aan de veiligheidsnorm van 10^{-5} per jaar (bij een gemiddeld jaar qua temperatuur). Dit betreft een klein deel van het totaal aantal gebouwen, zo'n 150.000, dat middels de seismische dreigings- en risicoanalyse is onderzocht. Daarmee is sprake van een beperkt aantal gebouwen dat niet voldoet aan de veiligheidsnorm. Deze gebouwen zullen tijdig versterkt moeten worden en daarmee is het veiligheidsrisico, conform het veiligheidsbeleid, aanvaardbaar.
0043	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat u een zeer brede norm scheidt omtrent de veiligheidsnorm. Deze norm komt volgens de indiener niet overeen met de geldende Woningwet.
	Antwoord	Uitgangspunt voor vaststelling van de veiligheidsnorm voor geïnduceerde aardbevingen als gevolg van gaswinning uit het Groningerveld is het advies van de commissie Meijdam. Die stelde dat de veiligheid in het Groningse gaswinningsgebied vergelijkbaar moet zijn met die in andere delen van het land die een risico kennen op een niveau dat zich niet in het hele land voordoet, zoals bij het vliegverkeer rond Schiphol of overstromingen in het rivierengebied. Daarbij geldt ook het uitgangspunt dat leven, wonen en werken in Groningen even veilig moet zijn als elders in Nederland. Daarom heeft de commissie Meijdam de norm voor de sterkte van bouwwerken vastgesteld op het niveau van een individueel risico van 10^{-5} per jaar. Deze veiligheidsnorm is door het Kabinet overgenomen (Kamerstukken II 2015/16, 33 529 nr. 205 en 212) en tevens vastgelegd in artikel 1.3a.3 van de Mijnbouwregeling.
0048	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat in oktober dit besluit in gaat. Voor diens woning voor eventuele versterking is nog niemand langs geweest, laat staan dat voor deze datum diens woning versterkt is. Commissie Meijdam wijst daarop. 10^{-5} norm is leidend en daar voldoet diens woning nu niet aan. Nieuwe schades aan diens woning hebben zich dit jaar helaas gemeld.
	Antwoord	Het uitgangspunt voor vaststelling van de veiligheidsnorm voor geïnduceerde aardbevingen als gevolg van gaswinning uit het Groningerveld is het advies van de commissie Meijdam uit 2015. Dat advies vormt de basis voor het veiligheidsbeleid rond de Groningse gaswinning (Kamerstukken II 2015/16, 33 529, nr. 205 en 212.). Het beleid stelt dat gebouwen met een individueel aardbevingsrisico tussen de 10^{-4} en 10^{-5} per jaar als tijdelijk aanvaardbaar worden beschouwd, mits de desbetreffende gebouwen binnen een redelijke termijn op de norm van 10^{-5} worden gebracht (hieraan wordt invulling gegeven middels een rol voor de Tijdelijke Commissie Versterken). In het vaststellingsbesluit 2019-2020 heb ik toegelicht dat het aantal gebouwen dat niet aan de veiligheidsnorm voldoet beperkt is en in de

		komende jaren verder zal afnemen, ongeacht de operationele strategie. Dat neemt niet weg dat het zorgen voor tempo in de versterkingsopgave mijn volle aandacht heeft.										
0012	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener is van mening dat het onduidelijk is hoeveel en welke panden verhoogd risico lopen en stelt dat dit bij de bevolking leidt tot grote onzekerheid over de juistheid van alle beweringen. SodM geeft klip en klaar aan, dat de (pas na jaren geconstateerde!) fouten gevolgen hebben voor de aantallen panden met verhoogd risico. Nog altijd is onduidelijk hoeveel en welke panden verhoogd risico lopen.										
	Antwoord	<p>In het vaststellingsbesluit 2019-2020 is het veiligheidsbeleid uiteenzet. Daaruit blijkt dat de veiligheidsnorm is vastgesteld op het niveau van een individueel risico van 10^{-5} (per jaar) en dat bij risicoberekening dient te worden uitgegaan van de verwachtingswaarde. In het kader van de versterkingsoperatie is afgesproken dat voor bepaling van de omvang van de versterkingsoperatie, naast de gebouwen die niet voldoen aan de veiligheidsnorm, uit oogpunt van voorzorg ook wordt gekeken naar gebouwen die wel aan de veiligheidsnorm voldoen. Deze gebouwen worden geïdentificeerd middels een tijdelijke onzekerheidsmarge (de P90). In terminologie van het Plan van Aanpak van de Nationaal Coördinator Groningen (NCG) worden deze gebouwen aangeduid met '<i>(langjarig) licht verhoogd risicoprofiel</i>'. De gebouwen die niet voldoen aan de veiligheidsnorm worden aangeduid met '<i>verhoogd risicoprofiel (Pmean)</i>'. In de review van Staatstoezicht op de Mijnen (hierna SodM) op de seismische dreigings- en risicoanalyse (HRA 2019) worden de aantallen gebouwen aangegeven tot deze profielen, zie onderstaande tabel:</p> <table border="1" data-bbox="647 699 2085 863"> <thead> <tr> <th></th> <th>Gebouwen die voldoen aan de norm in 2019</th> <th>Gebouwen die niet voldoen aan de norm in 2019 ("Pmean")</th> <th>Licht verhoogd risicoprofiel ("P90")</th> <th>SodM review ("Pmean" + "P90")</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>HRA 2019</td> <td>146.677</td> <td>~800</td> <td>~4.700</td> <td>~5.500</td> </tr> </tbody> </table> <p>In het vaststellingsbesluit 2019-2020 is in paragraaf 5.2.3 ingegaan op de constatering van SodM. In de tussenrapportage stelt SodM ook dat er geen aanleiding bestaat om eerder gegeven adviezen in kader van het ontwerp-vaststellingsbesluit 2019-2020 aan te vullen en dat de versterkingsoperatie voortgezet kan worden. De seismische risico's zijn waarschijnlijk onderschat, maar het is niet duidelijk hoe groot de impact is. SodM geeft hierbij wel aan dat de prioritering van het versterkingsprogramma naar huidige inzichten niet beïnvloed wordt door de mogelijke onderschatting. SodM zal de komende periode deze validatie afronden en nader ingaan op mogelijke onderschattingen.</p>		Gebouwen die voldoen aan de norm in 2019	Gebouwen die niet voldoen aan de norm in 2019 ("Pmean")	Licht verhoogd risicoprofiel ("P90")	SodM review ("Pmean" + "P90")	HRA 2019	146.677	~800	~4.700	~5.500
	Gebouwen die voldoen aan de norm in 2019	Gebouwen die niet voldoen aan de norm in 2019 ("Pmean")	Licht verhoogd risicoprofiel ("P90")	SodM review ("Pmean" + "P90")								
HRA 2019	146.677	~800	~4.700	~5.500								
0021	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat de tekst van het ontwerpbesluit te weinig recht doet aan de (onaanvaardbare) veiligheidsrisico's waaraan de bewoners worden blootgesteld.										
	Antwoord	In het vaststellingsbesluit 2019-2020 is het integraal risicobeleid beschreven. Op de domeinen wonen, industrie en infrastructuur worden maatregelen getroffen en onderzoeken uitgevoerd om de risico's te onderzoeken. Conform het risicobeleid geldt dat er op korte termijn maatregelen noodzakelijk zijn indien de grenswaarde van een individueel risico van 10^{-4} per jaar wordt overschreden. Uit de risicoberekeningen van NAM blijkt dat er naar verwachting geen bouwwerken meer zijn met een risico groter dan 10^{-4} per jaar. Daarnaast constateer ik dat er voor het kalenderjaar 2019, uitgegaan van operationele strategie 1, naar verwachting 796 niet voldoen aan de veiligheidsnorm van 10^{-5} per jaar (bij een gemiddeld jaar qua temperatuur). Concluderend stel ik vast dat bij het winningsniveau, waarvan in de operationele strategieën voor het komende gasjaar wordt uitgegaan, sprake is van een beperkt aantal gebouwen dat										

		niet aan de veiligheidsnorm voldoet. Deze gebouwen zullen tijdig versterkt moeten worden en daarmee is het veiligheidsrisico, conform het veiligheidsbeleid, aanvaardbaar. De uitspraak van de Raad van State bevestigt dat de veiligheidsnorm van 10^{-5} in redelijkheid gehanteerd mag worden voor de gaswinning uit het Groningenveld (ECLI:NL:RVS:2019:2217).
0047	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt ondersteund te worden in diens gedachte dat het HRA model is gebaseerd op drogredenen gezien het vooralsnog niet openbaar maken van de criteria voor dit model. Diens overtuiging is dat de belangen van gaswinningssschade-geduceerden op alle fronten door de Rijksoverheid én alle andere belanghebbende partijen in de gaswinning niet serieus worden genomen. Als mens lijken gaswinningssschade-geduceerden te zijn afgeboekt door de belanghebbende partijen in de gaswinning en wel met de Rijksoverheid voorop.
	Antwoord	In het vaststellingsbesluit 2019-2020 is uiteengezet hoe de seismische dreigings- en risicoanalyse (HRA 2019) resulteert in gebouwen die niet aan de veiligheidsnorm van 10^{-5} per jaar voldoen. De HRA resulteert in 2019 in 796 gebouwen die niet voldoen aan de veiligheidsnorm van 10^{-5} per jaar (bij een gemiddeld jaar qua temperatuur). Dit betreft een klein deel van het totaal aantal, zo'n 150 duizend, gebouwen dat middels de seismische dreigings- en risicoanalyse op risico is onderzocht. Daarmee is sprake van een beperkt aantal gebouwen dat niet voldoet aan de veiligheidsnorm. Op grond van de adviezen van mijn adviseurs constateer ik dat de modellen die ten grondslag liggen aan de seismische dreigings- en risicoanalyse geschikt zijn voor de analyse die de Mijnbouwwet vraagt. Zowel de Mijnraad, SodM, TNO en het KNMI stellen vast dat de modelresultaten ten opzichte van 2018 zijn verbeterd en verfijnd, en als betrouwbaar kunnen worden aangemerkt. In het vaststellingsbesluit is opgenomen dat modellen constant verbeterd kunnen en moeten worden. Bestuurlijk is afgesproken dat bezien wordt hoe de HRA in het publieke domein kan worden overgenomen.
0034	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener is van oordeel dat de kans op schade aan eigendommen van inwoners van de provincie Groningen veel groter is dan waar het ontwerpbesluit van uitgaat. Volgens de indiener leidt dit tot meer schade (van eigendommen) dan verwacht. Onderbouwing: Indiener geeft aan dat op basis van de bovengenoemde punten de schade aan eigendommen van inwoners van de provincie Groningen veel groter is dan waar het ontwerpbesluit van uitgaat. Dat leidt tot meer eigendommen met schade dan verwacht, grotere schade aan eigendommen dan verwacht en een grotere kans op overlijden als gevolg van bevingen dan de 10^{-4} kans die tijdelijk voor de provincie Groningen als acceptabel wordt aangenomen.
	Antwoord	Uit de seismische dreigings- en risicoanalyse (HRA 2019), waarbij de scenario's zijn doorgerekend op een winningsniveau van 15,7 miljard Nm ³ gas (bij een gemiddeld temperatuurprofiel), blijkt dat er naar verwachting geen bouwwerken meer zijn met een risico groter dan 10^{-4} per jaar. Op grond van de HRA 2019 wordt de kans dat in 2019 DG-3 schades optreden ingeschat op ongeveer 2%. In 2023 halveren de kansen ongeveer voor het optreden van schades. Op grond van het door mij vastgestelde winningsniveau van 11,8 miljard Nm ³ is het aannemelijk dat deze schattingen in werkelijkheid lager zullen uitkomen. Daarbij is de Tijdelijke Commissie Mijnbouwschade Groningen (TCMG) ingesteld als publiekrechtelijke en onafhankelijke partij om fysieke schade aan gebouwen als gevolg van gaswinning uit het Groningen gasveld af te wikkelen. Met het besluit en het bijbehorend schadeprotocol heeft de Staat op ruimhartige wijze zijn verantwoordelijkheid genomen en wordt voorzien in een rechtvaardige en onafhankelijke schadeafhandeling waarbij er oog is voor de menselijke maat.
0034	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat geen enkel huis in de provincie Groningen bestand is tegen de aardbevingen. De schade aan de woningen is groter dan dat de NAM en Nederlandse overheid erkent. Indiener is daarom van mening dat per direct

		<p>gestopt moet worden met gaswinning.</p> <p>Onderbouwing: Indiener stelt dat geen enkel huis in de provincie Groningen dat is ontworpen of gebouwd voor plusminus 2016 is ontworpen of gebouwd met het idee dat het bewegingen als gevolg van aardbevingen moet kunnen doorstaan. Daarmee zijn alle huizen in Groningen gevoelig voor bevingen.</p>
	Antwoord	<p>Het uitgangspunt voor de komende jaren is om niet meer gas uit het Groningen gasveld te winnen dan noodzakelijk voor de leveringszekerheid, terwijl tegelijkertijd maatregelen worden genomen om de hiervoor benodigde hoeveelheid laagcalorisch gas zo snel mogelijk omlaag te brengen. Totdat de gaswinning uit het Groningen gasveld is beëindigd, wordt gekeken hoe de gaswinning op een zo veilig mogelijke manier kan plaatsvinden. Uit de seismische dreigings- en risicoanalyse (HRA 2019) volgt dat er in het kalenderjaar 2019 zo'n 796 gebouwen niet voldoen aan de veiligheidsnorm (bij een gemiddeld jaar qua temperatuur). Er volgen geen gebouwen uit de HRA 2019 met een risico groter dan 10^{-4} per jaar. Van het totaal aantal onderzochte gebouwen met de HRA 2019 in het Groningse gaswinningsgebied (zo'n 150 duizend) betreft het aantal gebouwen dat niet voldoet aan de veiligheidsnorm een zeer klein deel. Indien gebouwen niet aan de veiligheidsnorm voldoen dan komen zij met voorrang in aanmerking voor opname en versterking. Of een gebouw daadwerkelijk versterkt moet worden, moet blijken uit opname en beoordeling van dat betreffende gebouw aan de hand van een bouwkundige norm (de Nationale Praktijkrichtlijn Aardbevingsbesteding bouwen: NPR 9998). Daarbij is de Tijdelijke Commissie Mijnbouwschade Groningen (TCMG) ingesteld als publiekrechtelijke en onafhankelijke partij om fysieke schade aan gebouwen als gevolg van gaswinning uit het Groningen gasveld af te wikkelen. Met het besluit en het bijbehorend schadeprotocol heeft de Staat op ruimhartige wijze zijn verantwoordelijkheid genomen en wordt voorzien in een rechtvaardige en onafhankelijke schadeafhandeling waarbij er oog is voor de menselijke maat.</p>

3. Borging leveringszekerheid van verschillende categorieën eindafnemers

Registratienr. zienswijze		Tekst
0022	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat u in het vaststellingsbesluit onvoldoende duidelijk uitlegt waarom en in hoeverre aan de leveringszekerheid dient te worden voldaan. Indiener stelt dat u een nieuwe afweging dient te maken waarbij de belangen juist en evenredig worden afgewogen en deze afweging dient te worden gebaseerd op alle relevante feiten en omstandigheden.
	Antwoord	Dit vaststellingsbesluit is het eerste besluit dat is gebaseerd op de aangepaste Mijnbouwwet. Hierin wordt expliciet gevraagd om een afweging tussen de verschillende belangen (wettelijke criteria, zie artikel 52d, tweede lid, onderdeel a t/m f van de Mijnbouwwet). Deze belangen worden in de belangenafweging tegen elkaar afgewogen. In de hoofdstuk 5.3 van het vaststellingsbesluit heb ik beschreven in hoeverre met het vastgestelde winningsniveau de leveringszekerheid van eindafnemers wordt geborgd. In hoofdstuk 5.7 ga ik in op de maatschappelijke gevolgen als er wordt gewonnen onder het niveau van leveringszekerheid en eindafnemers afgesloten dienen te worden.
0032	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener maakt zich zorgen om de leveringszekerheid en stelt dat deze niet voldoende gegarandeerd wordt. Onderbouwing: Het leveringsgebied van indiener (EWE) is alleen via een directe leiding aangesloten op L-gas uit het Groningenveld en is daarom bijzonder gevoelig voor een verlaging van de productievolumes of een volledige productiestop in Groningen.
	Antwoord	In de zienswijze wordt aangegeven dat EWE via het grenspunt in Oude Statenzijk rechtstreeks is aangesloten op het Groningenveld. Een van de maatregelen om de gaswinning sneller te kunnen terugbrengen het mogelijk maken dat ook dit grenspunt kan worden beleverd met pseudo-Groningengas. Deze aanvullende mogelijkheid beperkt de in de zienswijze genoemde risico's. Het is verder aan marktpartijen om de door hen afgesproken volumes ook daadwerkelijk te leveren voor zover dit contractueel is vastgelegd.
0032	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener acht het risicovol de leveringszekerheid op 100% capaciteitsbenutting van de stikstofinstallaties te baseren. Als de conversiemogelijkheden slechts een korte periode buiten werking zijn, kan er al schaarste ontstaan.
	Antwoord	100%-capaciteitsbenutting gaat uit van de gecombineerde inzet van de stikstofinstallaties in Ommen en Wieringermeer. GTS beschikt daarnaast nog over back-up-middelen die kunnen worden ingezet op het moment dat deze installaties (deels) buiten werking zouden zijn. Daarnaast maakt artikel 4 van het vaststellingsbesluit het mogelijk dat de gaswinning met ten hoogste 1,5 miljard Nm ³ kan worden verhoogd bij o.a. technische mankementen aan de installaties van GTS. Van schaarste is zodoende geen sprake.
0032	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat vertrouwen centraal staat bij leveringszekerheid. Bij indiener is dit vertrouwen niet meer onbeperkt aanwezig. Onderbouwing: Indiener begrijpt niet op basis van welke informatie GTS het Nederlandse Ministerie van Economische Zaken en Klimaat in januari 2015 adviseerde om in het kader van die leveringszekerheid 39,4 miljard m ³ Gronings gas te produceren, en nu - in het gasjaar 2019/2020 - slechts 15,9 miljard m ³ resp. 12,8 miljard m ³ aanraadt. Indiener vraagt zich af hoe nu 15,9 miljard

		m3 resp. 12,8 miljard m3 voldoende kan zijn, terwijl er geen significante veranderingen hebben plaatsgevonden in de kaders en omstandigheden – de grote stikstofinstallatie in Zuidbroek moet immers nog worden gerealiseerd en is waarschijnlijk pas in het gasjaar 2022/2023 volledig operationeel.
	Antwoord	In de loop van jaren zijn er in de praktijk steeds nieuwe inzichten opgedaan over welke mogelijkheden er zijn om de gaswinning uit het Groningenveld verder te minimaliseren. Zo wordt nu met voorrang hoogcalorisch gas met een lagere Wobbe-waarde naar de stikstofinstallaties geleid. Verder is in de afgelopen jaren veel ervaring opgedaan met de inzet van stikstofinstallaties opgedaan waardoor nu aanzienlijk hogere inzet mogelijk is dan in 2015. Alle adviezen van GTS zijn openbaar en digitaal vrij toegankelijk. Ook wijzigingen ten opzichte van eerdere adviezen worden daarbij toegelicht.
0032	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener maakt zich zorgen over het feit dat de Nederlandse overheid leveringszekerheid niet meer als absoluut en statisch gegeven beschouwt maar als de uitkomst van een permanente zoektocht om met minder Groningengas te kunnen volstaan. De Nederlandse regering wijzigt daarmee de algemeen geldige definitie van leveringszekerheid, waarin leveringszekerheid wordt gezien als zekerheid op korte, middellange en lange termijn. Dit heeft invloed op het vertrouwen van marktdeelnemers.
	Antwoord	Met leveringszekerheid wordt bedoeld dat eindafnemers van gas op het juiste moment en in de juiste kwaliteit (laag- of hoogcalorisch gas) en met de benodigde hoeveelheid worden beleverd, ook als de vraag hoog is. Dat betekent dat voor leveringszekerheid van laagcalorisch gas de vraag naar dit gas leidend is. Op termijn is er ook zonder winning uit het Groningenveld nog steeds vraag naar laagcalorisch gas. Deze vraag kan ook door middel van andere L-gas-middelen worden ingevuld. De bovenstaande definitie wordt al enkele jaren gebruikt en is dan ook niet recent gewijzigd. Overigens dient in dit geval ook te worden gewezen op de uitspraken van de Raad van State die wijzen op een noodzakelijk en grondige weging van het belang van leveringszekerheid in relatie tot de veiligheid van Groningen en de Groningers.
0032	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener is bereid diens opslagfaciliteiten ten behoeve van een gecoördineerde afbouw van de L-gas leverrelaties tussen Duitsland en Nederland als strategische opslag voor verbetering van de leveringszekerheid beschikbaar te stellen.
	Antwoord	Ik neem hiervan kennis. Ik overweeg alle mogelijkheden om de gaswinning verder te beperken binnen de randvoorwaarden van leveringszekerheid. Dit betreft ook mogelijke gasopslagen.
0032	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat leveringszekerheid, naast betaalbaarheid en duurzaamheid, ook in de toekomst een van de drie zuilen van de energietransitie in Europa moet zijn.
	Antwoord	Een betrouwbare energievoorziening is een van de uitgangspunten van het energiebeleid van dit kabinet.
0043	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt duidelijkheid van u te willen over de totale behoefte, welke u omschrijft in uw leveringszekerheid. Engie op haar beurt zegt niet zoveel Gronings gas nodig te hebben. Waarom dat verschil van het theoretische model en de werkelijkheid? Wordt Gronings gas verspild, dus meer gewonnen dan strikt noodzakelijk is? En daarmee de kans op bevingen vergroot en diens veiligheid moedwillig extra ondermijnd ten faveure van het financieel gewin van de staat?
0048	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat ENGIE heeft aangegeven te willen stoppen met hun contract en hier maakt u geen gebruik van. Het gaat om ongeveer 3 miljard Nm3 en zou de gewenste 12 miljard Nm3 bedienen. Voor het maatschappelijk belang is dit niet noodzakelijk en u ondermijnt hiermee het onderdeel veiligheid.

	Antwoord	GTS gaat in haar advisering uit van de fysieke vraag naar laagcalorisch gas en gaat daarbij uit van de gegevens die zij hierover krijgt van de netbeheerders in Frankrijk, België en Duitsland. GTS kent gascontracten niet en houdt hier in haar advisering ook geen rekening mee, dat geldt voor zover mij bekend ook voor de andere netbeheerders. Reductie van contractuele verplichtingen is dan ook een zaak voor en tussen marktpartijen. Ik heb gesproken met de Franse overheid over de commerciële dienst die door GRTgaz, de Franse netbeheerder, wordt aangeboden om laagcalorisch gas te laten instromen in het hoogcalorische systeem. Een achterliggende redenen voor deze dienst is het kunnen balanceren tussen de Franse systemen voor hoog- en laagcalorisch gas en (2) In de afgelopen jaren is via deze dienst ca. 0,1-0,5 miljard Nm ³ per jaar aan laagcalorisch gas in het Franse hoogcalorische systeem gestroomd. Hierover vindt nog overleg met de Franse overheid plaats. Insteek van de Nederlandse overheid bij dit overleg is om deze conversie mogelijkheid tot een minimum te beperken.
0048	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat leveringszekerheid discutabel is. Al sinds 2015 is iedere volumeraming per jaar voor leveringszekerheid anders, maar wel als zodanig geformuleerd.
	Antwoord	In de loop van jaren zijn er in de praktijk steeds nieuwe inzichten opgedaan over welke mogelijkheden er zijn om de gaswinning uit het Groningenveld verder te minimaliseren. Zo wordt nu met voorrang hoogcalorisch gas met een er nu gerekend met een lagere Wobbe-waarde naar de stikstofinstallaties geleid. Verder is in de afgelopen jaren veel ervaring opgedaan met de inzet van stikstofinstallaties opgedaan waardoor nu aanzienlijk hogere inzet mogelijk is van het hoogcalorische gas en een hogere inzet van de stikstofinstallatie dan in 2015. Alle adviezen van GTS zijn openbaar en digitaal vrij toegankelijk. Ook wijzigingen ten opzichte van eerdere adviezen worden daarbij toegelicht.
0049	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat er geen reden is om gas in Groningen te winnen. Noorwegen kan voldoende leveren, dus de gaswinning kan per direct worden gestopt.
	Antwoord	Het gas dat in Noorwegen wordt gewonnen is hoogcalorisch gas en daarmee van een andere kwaliteit dan Gronings gas. Het Noorse gas kan Groningengas pas vervangen als deze door middel van conversie in stikstofinstallaties naar laagcalorisch gas wordt omgezet. De capaciteit van deze stikstofinstallaties wordt al maximaal gebruikt, waardoor aanvullend Noors gas op dit moment geen bijdrage kan leveren aan de reductie van het winningsniveau uit Groningen. Uiteraard is ook de transportcapaciteit van Noorwegen naar Nederland mogelijk een beperking. Daarnaast is mij uit contacten met de Noorse overheid gebleken dat verruiming van de Noorse productie niet of nauwelijks mogelijk is.
R003, R004, R005, R006, R007, R011, R013, R014, R016, R018, R020, R024, R026, R027, R030, 0025	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat leveringszekerheid een te respecteren belang is. Indiener vindt dat u in het vaststellingsbesluit de belangen juist en evenredig moet afwegen en de afweging moet baseren op alle relevante feiten en omstandigheden. Indiener is verbaasd dat u enerzijds constateert dat de gevolgen van afsluiting voor grootverbruikers zeer groot zijn, namelijk mogelijke faillissementen en het verlies van circa 500.000 banen, maar anderzijds aangeeft dat het COT constateerde dat onvoldoende bekend is in welke mate de vitale bedrijfsprocessen van deze bedrijven afhankelijk zijn van laagcalorisch gas. Met andere woorden: als de bedrijven afhankelijk zijn van laagcalorisch gas, zijn de gevolgen mogelijk groot bij afsluiten, maar het is onbekend of - en in welke mate - deze afhankelijk zijn. U kunt niet concluderen dat het afsluiten een te groot offer is, terwijl u niet weet of dat wel zo is.
	Antwoord	Uit het onderzoek van het COT blijkt dat met zekerheid vaststaat dat de effecten van afsluiting voor grootverbruikers zeer groot zijn. Het COT concludeert ook dat bij bedrijven onvoldoende bekend is in welke mate de vitale bedrijfsprocessen gebruik wordt gemaakt van laagcalorisch gas. Dit zijn twee verschillende gescheiden vraagstukken.

		Inmiddels heeft een consortium van SEO Economisch Onderzoek (SEO) en TNO een kwantitatieve ketenanalyse uitgevoerd, die nader inzicht biedt in de economische, veiligheids- en andere maatschappelijke gevolgen bij een abrupte verlaging van de Groningse gaswinning tot beneden het niveau van leveringszekerheid. De resultaten van de analyse van SEO/TNO onderstrepen, ongeacht de onzekerheden, dat de keteneffecten van de afschakeling van Groningengas naar verwachting zeer omvangrijk zullen zijn. Ook een variant met een relatief beperkte omvang qua afgeschakeld volume veroorzaakt indirect een omvangrijk verlies aan productie en werkgelegenheid en heeft risico's voor de veiligheid van alle inwoners van Nederland.
0032	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat het ontwerp onvoldoende inzichtelijk maakt welke inspanningen u heeft verricht om ervoor te zorgen dat ter borging van de leveringszekerheid het Groningenveld zo veel als mogelijk ontlast wordt. U maakt niet inzichtelijk welke alternatieve wegen er zijn en waarom die niet bewandeld kunnen worden ter ontlasting van het Groningenveld.
	Antwoord	De passage over het tempo van de afbouw van de vraag naar Groningengas is in het definitieve vaststellingsbesluit verder uitgebreid.
0001	Samenvatting zienswijze(n)	Volgens indiener wordt er geen onderbouwing in de prioritering gegeven voor de hoeveelheid benodigde gas, niet anders dan volgens het 'jaarlijks aanbieden van een raming van de voor leveringszekerheid benodigde volumes uit het Groningenveld en de daarbij behorende capaciteitsvraag'. Indiener zou graag zien welk deel van de capaciteitsbehoefte voor NL is, welk deel voor Noord NL, en welk deel voor export. Immers uit export wordt geld verdiend, en kan dus op andere manier beoordeeld worden dan de voor NL benodigde hoeveelheid gas.
	Antwoord	In het definitieve vaststellingsbesluit wordt in paragraaf 5.4.2 nader toegelicht wat de omvang van de gasvraag uit België, Frankrijk en Duitsland is. In het vaststellingsbesluit wordt overigens geen onderscheid gemaakt tussen verschillende gebieden, omdat zowel in Nederland, Noord-Nederland, als in het buitenland huishoudens en bedrijven afhankelijk zijn van laagcalorisch gas en de gevolgen van afsluiting hiervan hetzelfde zijn.
0015	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat er geen nieuwe contracten meer afgesloten kunnen worden voor de levering van aardgas, alleen nog van biogas en waterstof.
	Antwoord	Bij de bepaling van het benodigde niveau van winning uit het Groningenveld voor leveringszekerheid wordt gekeken naar de fysieke vraag van afnemers en niet naar contracten. Het staat buiten kijf dat het kabinet streeft naar een duurzamere energievoorziening, waarin aardgas zoveel mogelijk wordt vervangen door duurzame alternatieven. De effecten hiervan op de winning uit het Groningenveld zijn op de korte termijn helaas zeer beperkt. Overigens heeft het vorige kabinet al besloten dat er geen nieuwe lange termijn leveringscontracten meer worden gesloten.
0028	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat het ontwerpbesluit onvoldoende inzichtelijk maakt waarom we erop moeten vertrouwen dat het voorgestelde winningsniveau voor 2019-2020 uit het oogpunt van leveringszekerheid noodzakelijk is.
	Antwoord	In het definitieve vaststellingsbesluit is het definitieve winningsniveau en de adviezen waarop deze zijn gebaseerd uitgebreid toegelicht. Deze adviezen worden, net als het besluit zelf, ter inzage gelegd.
0033	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener ondersteunt de inzet van het ministerie om op een gebalanceerde manier geleidelijk de gaswinning in Groningen te verlagen om zo een veilige omgeving te creëren voor de bevolking terwijl gaslevering alsnog geborgd blijft.
	Antwoord	Ik waardeer de positieve inbreng van de indiener.
0033	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat de beoogde gaswinning in Groningen niet noodzakelijk is, gezien de beperkte vraag van afnemers in Frankrijk en België. Indiener geeft aan dat enkel vanwege contractuele verplichtingen de hoeveelheden gas

		worden afgenomen. Indiener is daarmee van oordeel dat het winningsniveau in strijd is met de uitgesproken intenties van de autoriteiten om gaswinning voort te zetten om leveringszekerheid te garanderen. Indiener geeft aan dat de markt voor laagcalorisch gas uit het Groningengasveld een marginale markt is. Indiener stelt voor om direct diens afname in laagcalorisch gas te verminderen om zo de gaswinning in Groningen te verminderen of de afkoppeling van gas voor Nederlandse industrieën te vertragen.
	Antwoord	GTS gaat in haar advisering uit van de fysieke vraag naar laagcalorisch gas en gaat daarbij uit van de gegevens die zij hierover krijgt van de netbeheerders in Frankrijk, België en Duitsland. GTS kent gascontracten niet en houdt hier in haar advisering ook geen rekening mee, dat geldt voor zover mij bekend ook voor de andere netbeheerders. Reductie van contractuele verplichtingen is dan ook een zaak voor marktpartijen.
0033	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat de aannames van de Gasunie Transport Services (GTS) over de benodigde gasexport naar Frankrijk, België en Duitsland niet correct zijn. De aanname van een reductie in laagcalorisch gas van 10% is niet correct.
	Antwoord	Gezien het belang van de reductie van de laagcalorische gasvraag in het buitenland, teneinde de productie van Groningen te minimaliseren en zo snel mogelijk te kunnen beëindigen, is door het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat en de betrokken collega's van de Duitse, Belgische en Franse overheden onlangs afgesproken de coördinatie van de regionale ombouw van de laagcalorische markt te intensiveren. In dit kader is besloten om een taskforce op te richten waarbij vertegenwoordigers van de overheden, netbeheerders en energietoezichthouders van de vier landen regelmatig bij elkaar zullen komen om de activiteiten op het gebied van ombouw/marktconversie beter te monitoren, te bezien of en waar versnelling mogelijk is en tevens 'best practices' te identificeren en uit te wisselen. De afspraak is om hierover twee keer jaar een rapportage op te stellen die vervolgens onder meer gebruikt kan worden om uitvoering te geven aan de motie Mulder waarin de regering wordt verzocht om de Kamer elk halfjaar te informeren over de concrete stappen en reductie van de vraag naar Groningengas (Kamerstuk 33 529, nr. 674). Hierbij komen ook de aannames over de reductie aan de orde.
0033	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat het voorstel van Gasunie Transport Services (GTS) om stikstof 100% te gebruiken verwarrend is.
	Antwoord	Het stikstofpercentage is geënt op de inzet van de installaties Ommen en Wieringermeer. GTS heeft ook nog de beschikking over Pernis en Heiligerlee, die in eerste instantie als back-up worden gezien. GTS heeft in haar definitieve advies het stikstofpercentage nader toegelicht.

4. Tempo afbouw van de vraag

Registratienr. zienswijze		Tekst
R003, R004 R005, R006 R007, R011 R013, R014 R016, R018 R020, R024 R026, R027 R030, 0025	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat u zich moet blijven inspannen om al het mogelijke te doen om de winning zo spoedig mogelijk naar nul te brengen.
	Antwoord	Dit is conform het kabinetsbeleid.
R008 R009 R010	Samenvatting zienswijze(n)	De indiener verzoekt een goede en begrijpelijke onderbouwing waarom er bepaalde maatregelen genomen worden met daarin duidelijk de afweging tussen de realisatie van een 'veilige' minimale gaswinning uit het Groningenveld volgens de uitvoering van de afbouwstrategie en anderzijds de risico's die de maatregelen om dat te realiseren met zich meebrengen.
R002	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener verzoekt om in het definitieve besluit voor derden begrijpelijk goed te onderbouwen waarom u bepaalde maatregelen neemt. Uw afweging tussen enerzijds de realisatie van een 'veilige' gaswinning van 12 miljard m3 en anderzijds de risico's die de maatregelen om dat te realiseren met zich meebrengen dient duidelijk te zijn.
	Antwoord	De maatregelen die naar aanleiding van de aanvullende adviezen van GTS zijn overwogen zijn nader toegelicht in het definitieve vaststellingsbesluit.
R002	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener kan zich niet vinden in een eventuele verhoging van de productie uit de Drentse gasvelden om meer converteerbaar H-gas te leveren. Dit is namelijk niet in overeenstemming met door Provinciale Staten aangenomen moties waarover indiener u eerder informeerde.
	Antwoord	Voor gaswinning uit de kleine velden geldt dat hiervoor separate vergunningenprocedures lopen, waarbij de aanvraag wordt getoetst aan de criteria aan de Mijnbouwwet over bijvoorbeeld de plaatselijke veiligheidssituatie. Er is dus geen directe link met de besluitvorming over het Groningenveld.
0012	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener is van mening dat er aan het besluit geen concrete data ten grondslag ligt. Indiener is van mening dat de meermaals gebruikte term 'zo snel mogelijk' niet concreet genoeg is en dat dit leidt tot onzekerheid en onrust bij de bevolking.
	Antwoord	Dit vaststellingsbesluit geldt voor het gasjaar 2019/2020. Het besluit legt niet de winning voor latere jaren vast. Er vindt jaarlijks een afweging plaats, waarbij rekening wordt gehouden met alle wettelijke criteria uit de Mijnbouwwet. Het perspectief op de langere termijn is aan bod gekomen in verschillende Kamerbrieven en adviezen van GTS. Het vaststellingsbesluit is niet bedoeld als middel om dit vast te leggen.
0012	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener is van mening dat het meermaals gebruik van de term 'zo snel mogelijk' in tegenspraak is met het beleid van de overheid om grootgebruikers niet te dwingen tot ombouw naar hoogcalorisch gas of duurzame energie.
	Antwoord	De overweging om niet alle of een grotere groep grootverbruikers om te bouwen was dat de bijdrage daarvan aan het eerder kunnen sluiten van het Groningenveld zeer beperkt is. Dit is daarmee niet in tegenspraak met het zo snel mogelijk beëindigen van de productie uit het Groningenveld.

0015	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat er snel overgeschakeld moet worden naar een waterstof economie gecombineerd met een elektriciteitseconomie. Vooral de laagspanningsnetten moeten aangepast worden met gedecentraliseerde waterstofopslag en -productie. De ontwikkelingen in de waterstof economie in Groningen moeten sterk gestimuleerd worden.
	Antwoord	De ontwikkeling van waterstof als energiedrager is onderdeel van de discussie rond het Klimaatakkoord.
0015	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat de besluiten over de gaswinning in Groningen toekomstgericht moeten zijn. Indiener geeft aan dat het voorkomen van klimaatveranderingen het belangrijkste uitgangspunt moet zijn. Onderdeel hiervan is het stoppen met gebruik van aardgas en andere fossiele brandstoffen.
	Antwoord	Het is inderdaad de inzet van het kabinet om te verduurzamen. Hiervoor zijn in het kader van het Klimaatakkoord verschillende maatregelen gepresenteerd die ons voorbereiden op een reductie van 49% broeikasgasemissies in 2030 ten opzichte van 1990. Nederland pleit in Europa voor een broeikasgasreductie van 55% in 2030.
0015	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat de gasprijs naar een niveau gebracht moet worden waarbij de kosten van de gaswinning ruim vergoed worden, maar waardoor er ook voldoende geld is voor investeringen om van het gas af te komen.
	Antwoord	Er is geen prijsverschil tussen verschillende kwaliteiten gas. Het verhogen van de gasprijs met 50 cent per kuub zou leiden tot hoge kosten voor bijvoorbeeld huishoudens, die geen alternatief hebben voor het gebruik van laagcalorisch gas om bijvoorbeeld te koken of hun woning te verwarmen.
0015	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat de gaswinning in Groningen helemaal moet stoppen. Dit is de oplossing tegen de beschadigde ondergrond en lichte aardbevingen.
	Antwoord	Het is de inzet van het kabinet om de winning van gas uit het Groningenveld zo snel mogelijk te beëindigen.
0015	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat wanneer er na 1 oktober 2019 op heel beperkte schaal gaswinning blijft bestaan, dit gas alleen geleverd mag worden aan de kleinverbruikers van de drie noordelijke provincies.
	Antwoord	Gebruikers van laagcalorisch gas uit andere gebieden hebben hier op de korte termijn geen alternatief voor. Dat zou betekenen dat bedrijven moeten sluiten en dat huizen niet kunnen worden verwarmd. Dat zou grote maatschappelijke gevolgen hebben.
0019	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat er eenvoudig gestopt kan worden met de gaswinning in Groningen als alle aansluitingen van bedrijven en woningen omgebouwd worden naar hoogcalorisch gas zonder tussenkomst van stikstoffabrieken.
	Antwoord	Voor een ombouw van bedrijven en woningen naar hoogcalorisch gas is in Nederland niet gekozen. In Nederland zijn gasapparaten historisch gezien ontworpen uitsluitend op het gebruik van laagcalorisch gas. In onze buurlanden wordt van oudsher zowel laag- als hoogcalorisch gas gebruikt en zijn de apparaten makkelijker om te bouwen. In Nederland zou een substantieel deel vervangen moeten worden door nieuwe apparaten. Vanaf 1 januari 2018 moeten in Nederland verkochte gasapparaten verplicht geschikt zijn voor beide kwaliteiten gas. Deze no regret-maatregel is genomen om een mogelijke ombouwoperatie in de toekomst minder omvangrijk te maken als hiervoor toch wordt gekozen. Op dit moment is het in de toekomst echter de meest efficiënte oplossing om huishoudens zoveel mogelijk te beleveren met geconverteerd pseudo-Groningengas.
0021	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener mist argumenten waarom de gaswinning in het Groningenveld niet sneller kan worden afgebouwd.
	Antwoord	In het definitieve vaststellingsbesluit is het definitieve winningsniveau en de adviezen waarop deze zijn gebaseerd uitgebreid toegelicht. Deze adviezen worden, net als het besluit zelf, ter inzage gelegd.

0021	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat net als in eerdere instemmingsbesluiten argumenten om een hoog winningsniveau toe te staan breed worden uitgemeten. Uitvoerig en gedetailleerd gaat het over de afweging tussen operationele strategieën. Uitspraken over versneld toewerken naar een veel lager en waarschijnlijk veiliger niveau zijn vaag en vrijblijvend.
	Antwoord	Ten opzichte van het ontwerpbesluit is paragraaf 5.4 over het tempo van de afbouw van de vraag uitgebreid en verder gespecificeerd.
0021	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener verzoekt u uw besluit aan te passen: neem een besluit dat recht doet aan alle oordelen en adviezen en dat ons een concreet perspectief biedt op een ons inziens noodzakelijke snelle, drastische reductie van de gaswinning.
0028	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat de Groningers niet naar 12 m3 willen, maar naar 0 m3, en wel zo snel mogelijk. Er ontbreekt volgens de indiener een concreet afbouwplan naar nul, met harde termijnen. Indiener stelt dat de winning in grotere stappen en sneller moet worden verminderd.
	Antwoord	Het kabinet heeft aangekondigd om de gaswinning uit het Groningenveld zo snel mogelijk te beëindigen. Dit vaststellingsbesluit ligt o.a. het tempo van de afbouw van de vraag nader toe, maar het winningsniveau wordt voor één gasjaar vastgelegd. In de toelichting wordt echter ook het meerjarige perspectief en de beëindiging van de gaswinning uit het Groningenveld nader toegelicht.
0022	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat u meer duidelijkheid dient te verschaffen over het zo snel mogelijk naar nul brengen van de gaswinning uit het Groningenveld.
	Antwoord	Ten opzichte van het ontwerpbesluit is paragraaf 5.4 over het tempo van de afbouw van de vraag uitgebreid en verder gespecificeerd.
0029	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat er weinig verschillen zijn tussen de strategieën en de voor- en nadelen. Volgens de indiener is het een keuze om door de hond of de kat gebeten te worden. En zolang leveringszekerheid het doorslaggevende argument is, dan maakt het volgens de indiener niet uit of je door de hond of kat gebeten wordt.
	Antwoord	De operationele strategieën gaan o.a. over de manier waarop het gas uit het Groningenveld wordt gewonnen. Dat kent op verschillende vlakken voor- en nadelen, maar ze zijn beide gebaseerd op de raming van GTS over de ontwikkeling van de gasvraag. De operationele strategieën hebben hierop dus geen effect.
0029	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener geeft aan niks te begrijpen van uw beleid met betrekking tot de kleine gasvelden. In diens ogen worden die gewoon gebruikt als compensatiemiddel voor de vermindering van de gaswinning van het Groningenveld. Met die extra winning uit de kleine velden kan volgens de indiener de gaswinning in het Groningenveld nog verder naar beneden.
	Antwoord	Er is geen sprake van beleid om meer gas te winnen uit kleine velden om zo de gaswinning uit het Groningenveld verder te verlagen. De winning van gas uit kleine velden neemt jaarlijks in omvang af en kent per aanvraag een eigen traject voor vergunningverlening, gebaseerd op de bepalingen uit de Mijnbouwwet over bijvoorbeeld de veiligheid van de activiteiten.
0032	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat er geen raadpleging is geweest omtrent de maatregel van de levering van pseudo-Groningengas aan de grens bij Oude Statenzijl, zoals vermeld op pagina 2 van het conceptbesluit. Ondanks dat de grensovergang bij Oude Statenzijl direct is verbonden met het marktgebied van de indiener.
	Antwoord	Het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat is geen partij is bij de implementatie van deze maatregel. De wens om betrokken te worden bij beslissingen die op een partij significante gevolgen kan hebben is echter begrijpelijk.
0032	Samenvatting zienswijze(n)	Voor indiener is het moeilijk te begrijpen dat een argument van economische efficiëntie de impact van de maatregel nu zou kunnen beperken. Indiener vraagt zich af waarom GTS de maatregel pseudo-Groningengas bij Oude Statenzijl

		niet al na de aardbeving in Zeerijp of eerder heeft voorgesteld. Indiener zal de bouw van de menginstallatie in Bunde, zoals met minister Wiebes afgesproken, ondanks de huidige onduidelijkheden, voortzetten en binnenkort voltooien.
	Antwoord	Ik ben erkentelijk voor de inspanningen die EWE heeft geleverd bij de minimalisering van de gaswinning uit het Groningenveld. De maatregel pseudo-Groningengas bij Oude Statenzijl is afhankelijk van de beschikbaarheid van voldoende capaciteit in de stikstofinstallaties. GTS geeft aan dat er nu meer stikstof beschikbaar is om deze maatregel ook daadwerkelijk te kunnen realiseren.
0032	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat gezien de steeds lagere productievolumes in Groningen en de snelheid van de verlaging, alsmede het feit dat GTS alleen kan voldoen aan de eisen met betrekking tot de leveringszekerheid in Nederland, een betere grensoverschrijdende coördinatie nodig is. Indiener pleit daarom voor de oprichting van een permanente multilaterale stuurgroep waarin de transmissienetbeheerders en vertegenwoordigers van de regeringen van de betrokken landen ten minste één keer per kwartaal - en uiteraard zoveel vaker als nodig - bijeenkomen om de situatie te bespreken.
	Antwoord	Gezien het belang van de reductie van de laagcalorische gasvraag in het buitenland, teneinde de productie van Groningen te minimaliseren en zo snel mogelijk te kunnen beëindigen, is door het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat en de betrokken collega's van de Duitse, Belgische en Franse overheden onlangs afgesproken de coördinatie van de regionale ombouw van de laagcalorische markt te intensiveren. In dit kader is besloten om een task force op te richten waarbij vertegenwoordigers van de overheden, netbeheerders en energietoezichthouders van de vier landen regelmatig bij elkaar zullen komen om de activiteiten op het gebied van ombouw/marktconversie beter te monitoren, te bezien of en waar versnelling mogelijk is en tevens 'best practices' te identificeren en uit te wisselen. De afspraak is om hierover twee keer jaar een rapportage op te stellen die vervolgens onder meer gebruikt kan worden om uitvoering te geven aan de motie Mulder waarin de regering wordt verzocht om de Kamer elk halfjaar te informeren over de concrete stappen en reductie van de vraag naar Groningengas (Kamerstuk 33 529, nr. 674).
0033	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat de gaswinning in Groningen verder gereduceerd kan worden naar 12.8bcm voor het jaar 2019/2020 zonder grote gevolgen op de gasmarkt.
	Antwoord	In het concept vaststellingsbesluit werd nog uitgegaan van een gaswinning van 15,9 miljard Nm ³ voor het gasjaar 2019-2020. Inmiddels is duidelijk dat de gaswinning inderdaad verder gereduceerd kan worden naar 11,8 miljard Nm ³ zonder gevolgen voor de leveringszekerheid. Dit gaswinningsniveau is overgenomen in het definitieve besluit.
0039	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat er ondanks het nieuwe ontwerpbesluit niets veranderd. De leveringsvoorwaarden blijven namelijk gehandhaafd.
	Antwoord	Bij het bepalen van de gasvraag wordt niet gekeken naar contracten van marktpartijen, maar naar de daadwerkelijke fysieke vraag van huishoudens en bedrijven in Nederland en omliggende landen. GTS heeft hierover advies uitgebracht. Het winningsniveau dat nu wordt vastgesteld is 5,6 miljard Nm ³ lager dan op 29 maart 2018 voorzien. Andere leveringsvoorwaarden zijn daarom niet nodig om tot een ander besluit te komen.
0042	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat de mogelijkheden om tot méér afbouw dan 12 miljard te komen, evenals de mogelijkheden om tot afbouw tot 12 miljoen per jaar te komen, onbenut zijn gebleven.
	Antwoord	Het kabinet streeft ernaar om de gaswinning uit het Groningenveld zo snel mogelijk te beëindigen. In het vaststellingsbesluit worden verschillende maatregelen toegelicht waarmee de gaswinning in de komende jaren verder kan worden gereduceerd.
0042	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat er met meer vaart doorgegaan moet worden met de ombouw naar hoogcalorisch gas. Ondanks 'beleid': u rent steeds achter de waarheid aan anders, en dat heet 'te laat'. Dat is verwijtbaar handelen of nalaten. U bent de overheid, regel het beter en sneller. Het kan, als u het wilt.

	Antwoord	Voor zover het hierbij gaat om de ombouw van grootverbruikers naar hoogcalorisch gas, dan heb ik momenteel een wetsvoorstel in voorbereiding om de negen grootste verbruikers van laagcalorisch gas te verplichten af te schakelen van laagcalorisch gas. Voor zover het om huishoudens gaat, is het actuele beleid om deze op termijn te belevaren met pseudo-Groningengas vanuit de stikstofinstallaties.
0044	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat de problemen voor Groningen onmiddellijk en zonder voorbehoud opgelost dienen te worden.
	Antwoord	Dit vaststellingsbesluit is onderdeel van de afbouw van de winning uit het Groningenveld en beoogt eraan bij te dragen dat de veiligheidssituatie in Groningen wordt verbeterd.
0044	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat geïnvesteerd dient te worden in duurzame oplossingen en dat inwoners daarbij betrokken moeten worden.
	Antwoord	In het Klimaatakkoord wordt aangegeven op welke wijze het kabinet investeert in verduurzaming. Het is inderdaad wenselijk dat ook oplossingen voor de aardbevingenproblematiek zoveel mogelijk duurzaam zijn. Voor de aardbevingsproblematiek geldt echter wel dat snelheid van de oplossingen gaan boven duurzaamheid.
0046	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat een provinciaal (in plaats van landelijk) besluit minder ethisch is. Indiener citeert: "Het kabinet heeft op 29 maart 2018 besloten om de gaswinning zo snel als mogelijk, maar uiterlijk 2030 te beëindigen." Op exact diezelfde dag heeft de minister van EZK toestemming gegeven de gaskraan in Drenthe nader te openen.
	Antwoord	Voor gaswinning uit de kleine velden geldt dat hiervoor separate vergunningenprocedures lopen, waarbij de aanvraag wordt getoetst aan de criteria aan de Mijnbouwwet over bijvoorbeeld de plaatselijke veiligheidssituatie. Er is dus geen directe link met de besluitvorming over het Groningenveld.
0046	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat de gaswinningsgebieden in Groningen en Drenthe niet tegen elkaar opgezet moeten worden. Dat er niet alleen nationale regels bedacht moeten worden voor (vooralsnog) alleen Groningen als winningsgebied, wanneer er ook in Drenthe gas gewonnen wordt, die aardbevingen voor bewoners veroorzaakt.
	Antwoord	Voor gaswinning uit de kleine velden geldt dat hiervoor separate vergunningenprocedures lopen, waarbij de aanvraag wordt getoetst aan de criteria aan de Mijnbouwwet over bijvoorbeeld de plaatselijke veiligheidssituatie. Er is dus geen directe link met de besluitvorming over het Groningenveld.
0031	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat de redelijke termijn, waarbinnen de veiligheid van die Nederlanders - de Groningers wonende in het effectgebied van de aardgaswinning Groningenveld - gelijk wordt aan de veiligheid van de andere Nederlanders, fors overschreden is. Indiener stelt dat de aardgaswinning uit het Groningenveld daarom per direct beëindigd moet worden.
	Antwoord	De gaswinning wordt zo spoedig mogelijk afgebouwd naar nul zodat de veiligheid verbetert. De veiligheidssituatie wordt in het vaststellingsbesluit getoetst aan de hand van een concrete veiligheidsnorm. Voor de huizen die nog niet aan die veiligheidsnorm voldoen geldt dat maatregelen worden getroffen zodat die huizen binnen een redelijke termijn worden versterkt. Zie hierover tevens hoofdstuk 2 en hoofdstuk 5 van deze Nota van Antwoord.
R003, R004 R005, R006 R007, R011 R013, R014 R016, R018 R020, R024 R026, R027	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat u totdat er daadwerkelijk, fysiek zichtbare versnelling in de versterking plaatsvindt, een lager winningsniveau moet vaststellen dan het door GTS geadviseerde niveau.

R030, 0025		
	Antwoord	Dit vaststellingsbesluit is het eerste besluit dat is gebaseerd op de aangepaste Mijnbouwwet. Hierin wordt expliciet gevraagd om een afweging tussen de verschillende belangen (wettelijke criteria, zie artikel 52d, tweede lid, onderdeel a t/m f van de Mijnbouwwet). Deze belangen worden in de belangenafweging tegen elkaar afgewogen. In de afweging (hoofdstuk 7) heb ik aangegeven dat ik winning beneden het niveau van leveringszekerheid maatschappelijk onverantwoord en disproportioneel vind ten opzichte van de veiligheidswinst.
0015	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat er een rantsoeneringsstelsel van het nog winbare aardgas moet komen, dat uitgaat van de 12 miljard kuub (winningsniveau 2019).
	Antwoord	De winning van gas uit het Groningenveld wordt zo snel mogelijk afgebouwd en beëindigd. Met dit besluit wordt reeds een volume van 11,8 miljard Nm ³ bij qua temperatuur gemiddeld weer bereikt.
0019	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat het gaswinningsniveau wordt aangepast op een gemiddeld jaar in temperatuurverloop. Terwijl met de graaddagenformule ook een ondergrens is bij een warme winter. Deze ondergrens zou gebruikt moeten worden voor het winningsniveau zodat bij een gemiddelde winter of koude winter de kraan iets meer open kan, maar de basis de warme winter is.
	Antwoord	De graaddagenformule in het besluit leidt tot een maximale te winnen hoeveelheid gas uit het Groningenveld, afhankelijk van de temperatuur in het gasjaar. Bij een warme winter zal automatisch minder gas mogen worden gewonnen en bij een koude winter meer. Het plafond beweegt dus mee met hoe het weer zich in de praktijk ontwikkelt.
0023	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat de export van Duitsland in drie jaar tijd met 6 bcm per jaar is verminderd (de capaciteit van de stikstoffabriek in Zuidbroek) en vraagt zich af of indiener dus de Duitsers uiterst dankbaar en erkentelijk moeten zijn voor hun inspanning om ons uit de shit te halen. Onderbouwing: Indiener refereert naar antwoord 141 en de grafiek op pagina 42 in GDETM-EO / 16131573 van 6 september 2016. Daaruit concludeert de indiener dat er op dat moment 20 bcm per jaar naar Duitsland ging. In de jongste brief van GTS van 11 juni 2019 wordt echter gesproken over 14,1 bcm.
	Antwoord	In de brief van GTS van 11 juni 2019 staat dat Duitsland inderdaad 14,1 miljard Nm ³ laagcalorisch gas heeft geïmporteerd, maar dit is een voorlopig getal voor de periode 1 oktober 2018 tot 1 juni 2019. Dit getal zal nog hoger worden in de resterende maanden van het gasjaar 2018/19. Desalniettemin is Duitsland al begonnen met het ombouwen van apparatuur en installaties als onderdeel van hun ombouwoperatie met als doel om in 2030 geen laagcalorisch gas vanuit Nederland meer nodig te hebben
0023	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener verzoekt om hoe dan ook op korte termijn te regelen dat de Oude Statenzijl met pseudo-Groningengas wordt beleverd. Onderbouwing: Indiener geeft aan dat het op dit moment alleen maar mogelijk is Oude Statenzijl te beleveren met Groningengas. Dit impliceert volgens de indiener dat dus tot 2029 nog gas uit het Groningenveld gepompt moet worden. Volgens de indiener is de investering (om Oude Statenzijl met Groningengas te beleveren) gering volgens de laatste zin op blz. 8 van de jongste brief van GTS.
	Antwoord	Het beleveren van Oude Statenzijl met pseudo-Groningengas is een van de maatregelen die GTS heeft gepresenteerd om tot de reductie van het winningsniveau uit het Groningenveld te komen. Deze wordt als zodanig ook geïmplementeerd.

0032	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat er een gebrek aan transparantie is met betrekking tot de verschillende productievolumes en de totstandkoming daarvan. Hoe kan indiener zeker weten dat de aanbeveling van GTS om 12,8 miljard kubieke meter te produceren de vraag niet onderschat en de van EWE gecontracteerde hoeveelheid gas beschikbaar is?
	Antwoord	GTS gaat in haar advisering uit van de fysieke vraag naar laagcalorisch gas en gaat daarbij uit van de gegevens die zij hierover krijgt van de netbeheerders in Frankrijk, België en Duitsland. GTS kent gascontracten niet en houdt hier in haar advisering ook geen rekening mee, dat geldt voor zover mij bekend ook voor de andere netbeheerders. Reductie van contractuele verplichtingen is dan ook een zaak voor en tussen marktpartijen. De Minister van EZK kan daarnaast een tijdelijke maatregel opleggen als uit een melding van GTS blijkt dat de vraag naar gas uit het Groningenveld substantieel wijzigt ten opzichte van de raming waarop de operationele strategie is gebaseerd. Zodoende is geborgd dat er voldoende gas beschikbaar is om aan de vraag te voldoen.
0038	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener acht het rechtmatig te eisen om, aangaande de maatschappelijke ontwrichting, enkel verrijkte hoogcalorisch gas toe te laten met een lage PE waarde in het laagcalorische netwerk. Onderbouwing: Het heeft als gevolg dat er geen 'omstandigheden' kunnen ontstaan waardoor er met spoed gas uit het Groningenveld moet worden gepompt, zo stelt indiener. Niet om de noodzaak, zoals in de geest van de wet, maar enkel om het economische beleid van het kleine velden beleid te doen laten continueren. Het behoort ook tot uw verplichting gezien de maatschappelijke ontwrichting in Groningen, om voorrang te geven aan andere mogelijkheden.
	Antwoord	Het winnen van gas uit het Groningenveld, omdat dat nodig is voor de kwaliteit van het gas in gasleidingen is niet voorzien. Het is daarmee ook niet nodig om hiermee rekening te houden in het vaststellingsbesluit.

5. Tempo versterken van gebouwen

Registratienr. zienswijze		Tekst
0012	Samenvatting zienswijze(n)	De indiener is van mening dat de minister bewust een 'leegloop bij ingenieursbureaus' heeft verzwegen en dat er onvoldoende schadeopnames gemaakt kunnen worden. Daaropvolgend stelt de indiener dat er grote onzekerheden zijn over mankracht, financiering en materialen voor de geplande versterking begin 2020.
	Antwoord	De omslag van de gebiedsgerichte aanpak naar de risicogerichte aanpak en ieders ambitie om NAM op afstand te zetten, betekende dat onder meer de ingenieursbureaus hun werkwijze moesten herijken op de gewijzigde aanpak. Daar was tijd voor nodig, maar inmiddels is duidelijk wat de uitvraag is richting de ingenieursbureaus. Dit is tevens vastgelegd in gemeentelijke plannen. Deze plannen worden jaarlijks bijgesteld. Het voornemen van de NCG is om richting de ingenieursbureaus nog meer duidelijkheid te verschaffen door meerjarige contracten te gaan afsluiten. Op deze wijze kunnen de bureaus hun werk beter inplannen wat de effectiviteit ten goede komt.
R003, R004, R005, R006, R007, R011, R013, R014, R016, R018, R020, R024, R026, R027, R030, 0025	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener stelt dat u in het vaststellingsbesluit realistisch moet aangeven of – en in hoeverre – wordt voldaan aan de veiligheidsnorm waarbij u de daaraan gekoppelde versterkingsopgave bepaalt op basis van het door u vastgestelde beoordelingskader.</p> <p>Onderbouwing: U bent in uw ontwerp niet duidelijk over de omvang van de versterkingsopgave. U zegt enerzijds dat er naar verwachting 429 gebouwen niet zullen voldoen en vervolgens zegt u – op dezelfde blz. 34 – dat er sprake is van een beperkt aantal gebouwen dat niet aan de veiligheidsnorm voldoet. Dit aantal is volgens u berekend met betrouwbare methodes. U stelt in uw ontwerp dat de HRA aangeeft of is voldaan aan de veiligheidsnorm en wat de omvang is van de versterkingsopgave. De HRA is – zoals wij ook steeds adviseren – continu in ontwikkeling. Dat er verbeteringen en verfijningen zijn verwerkt in het model is een goede ontwikkeling, maar maakt het model niet ineens een betrouwbare methode om te bepalen welke gebouwen voldoen aan de veiligheidsnorm. Dat doet de HRA niet. Het geeft hooguit een indicatie van gebouwen die getoetst moeten worden aan de NPR. Zo was ook uw standpunt bij uw instemmingsbesluit 2018-2019. In artikel 3 van het Besluit versterking heeft u dan ook vastgelegd dat een beoordeling aan de NPR9998:2018 duidelijk maakt of een gebouw aan de veiligheidsnorm voldoet of niet. En in uw brief van 25 juni 2019 aan de Tweede Kamer antwoordt u op de vraag of het aantal te versterken woningen toe- of afneemt dat de totale versterkingsopgave pas bekend is wanneer alle beoordelingen zijn afgerond. Wij zien dus enerzijds dat u in het ontwerp de omvang van de versterkingsopgave bepaalt op basis van de uitkomsten van de HRA en anderzijds de omvang bepaalt op basis van beoordeling aan het door u vastgestelde beoordelingskader. Dat is niet consequent en geeft ook in uw afweging van het tempo van de versterking een onjuist beeld.</p>
	Antwoord	Voor het vaststellingsbesluit wordt jaarlijks aan NAM gevraagd om één of meerdere operationele strategieën op te stellen. Onderdeel van de operationele strategie is een analyse van het veiligheidsrisico. Daarmee wordt vastgesteld hoeveel gebouwen naar verwachting niet voldoen aan de veiligheidsnorm. Nog voordat de operationele strategieën ter advisering zijn aangeboden aan de wettelijke adviseurs heeft SodM in zijn rol als toezichthouder een korte review op de HRA gedaan, om zeker te stellen dat deze een voldoende solide basis biedt hiervoor. Beseft dient te worden dat het HRA model momenteel het enige model is dat voor het totale gebied inzicht geeft in de risico's. Een individuele beoordeling van een gebouw middels een toets met semi-probabilistische voorschriften uit de Nederlandse Praktijk Richtlijn (NPR) biedt dit inzicht niet. De NPR wordt gebruikt in de praktijk van de versterkingsopgave om op individueel

		gebouwniveau te bepalen welke versterkingsmaatregelen nodig zijn. Overigens staat de NPR een individuele beoordeling met een probabilistische methode, zoals die van de HRA, toe. In het vaststellingsbesluit is opgenomen dat de HRA en NPR verder ontwikkeld zullen worden.
R003, R004, R005, R006, R007, R011, R013, R014, R016, R018, R020, R024, R026, R027, R030, 0025	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener stelt dat u in het vaststellingsbesluit de HRA enkel als prioriteringsinstrument moet benoemen.</p> <p>Onderbouwing: Ons standpunt ten aanzien van de omvang van de versterkingsopgave is nog steeds dat wij de omvang niet weten. In tegenstelling tot TNO en de Mijnraad hebben wij geen heilig vertrouwen in de HRA als uitsluitingssysteem. Vandaar dat wij met u zijn overeengekomen dat we de HRA slechts als prioriteringsmiddel inzetten en niet als methode om te bepalen of een gebouw wel of niet aan de veiligheidsnorm van 10-5 voldoet. Deze bestuurlijke afspraak missen wij in uw redeneerlijnen in het ontwerp terwijl deze wel uitdrukkelijk wordt onderschreven door het SodM. Zij stellen dat de HRA niet kan worden gebruikt om exact te bepalen welke gebouwen er hoe versterkt moeten worden. Maar dat de HRA wel kan worden gebruikt om de prioritering vast te stellen voor opname en doorberekening (mits er een onzekerheidsmarge wordt meegenomen). Het lijkt erop alsof u geneigd bent om meer waarde aan de HRA toe te kennen dan bestuurlijk overeengekomen en door de toezichthouder eraan wordt toegekend.</p>
	Antwoord	Een HRA omvat een probabilistische berekening van het individueel risico (IR) gevolgd door een vergelijking van het berekeningsresultaat met een IR-norm van 10-5 per jaar. Het klopt dat de HRA alleen gebruikt wordt bij de prioritering van de versterkingsopgave. Voor het bepalen van de te nemen maatregelen is een ander middel nodig. Op dit moment is dat de NPR. De NPR 9998 bevat semi-probabilistische voorschriften voor het aardbevingsbestendig ontwerp en de beoordeling van bestaande bouw in Groningen. Het feit dat op basis van bestuurlijke afspraken breder wordt gekeken dan alleen de gebouwen die uit de HRA voorkomen, betekent niet dat hiermee de norm in het vaststellingsbesluit verandert of dat de HRA niet gebruikt kan worden om een risico-inschatting over het gebied te maken.
R003, R004, R005, R006, R007, R011, R013, R014, R016, R018, R020, R024, R026, R027, R030, 0025	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener stelt dat u in het vaststellingsbesluit moet opnemen dat u de HRA en zijn invoergegevens blijft verbeteren op een transparante en publieke wijze.</p> <p>Onderbouwing: Indiener is erg geschrokken van de verschillen tussen de oorspronkelijke HRA uit de zomer van 2018 en het resultaat van de berekeningen begin 2019. Er lijken zich bovendien wederom situaties voor te doen die volledig on-uitlegbaar zijn (waarbij een gebouw een te laag (of te hoog) risicoprofiel toebedeeld heeft gekregen). De optredende verschillen zetten ons en onze inwoners erg te denken over de betrouwbaarheid van de HRA en met name de wijze waarop deze wordt gevoed. Vandaar dat wij blijven hameren op het verbeteren van de modellen en de invoergegevens en dat dit op een open en transparante wijze gebeurt.</p>
R003, R004, R005, R006, R007, R011, R013, R014, R016, R018, R020, R024, R026, R027, R030, 0025	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener stelt dat u in het vaststellingsbesluit moet aangeven dat u de NPR9998 verder wilt ontwikkelen en verbeteren.</p> <p>Onderbouwing: Wij gaan ervan uit dat het beoordelingskader voor de versterking de NPR9998 blijft. Wij vinden dat u zorg moet dragen voor verdere verbetering van de NPR9998. U doet hier in uw ontwerp ook enkele uitspraken over.</p>
	Antwoord	In het vaststellingsbesluit is opgenomen dat modellen constant verbeterd kunnen en moeten worden. Dit geldt niet alleen voor de HRA maar ook voor de NPR. Bestuurlijk is afgesproken dat bezien wordt hoe de HRA in het publieke domein kan worden overgenomen.

R003, R004, R005, R006, R007, R011, R013, R014, R016, R018, R020, R024, R026, R027, R030, 0025	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener stelt dat men zeer terughoudend dient te zijn in het afbakenen en minimaliseren van de noodzaak tot versterken.</p> <p>Onderbouwing: Wij zien dat een aantal van uw adviseurs, met name TNO en de Mijnraad, dit wel probeert. De Mijnraad adviseert zelfs om van inwoners te vragen af te zien van versterking omdat het versterkingstraject langer zou duren dan de onveiligheid. Dat vinden wij geen recht doen aan het feit dat het Rijk – als veroorzaker van de onveiligheid – verantwoordelijk is voor het nemen van tijdige en passende maatregelen. De oplossing moet in tijdige en passende maatregelen gevonden worden.</p>
	Antwoord	Het besluit om de gaswinning af te bouwen is mede ingegeven door de wens om de noodzaak tot massale versterking en schadeherstel te voorkomen. Dit laat onverlet dat alle maatregelen die nodig zijn voor de veiligheid genomen worden. Bewoners behouden echter wel het recht om af te zien van versterken.
R003, R004, R005, R006, R007, R011, R013, R014, R016, R018, R020, R024, R026, R027, R030, 0025	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener verwacht dat u in uw definitieve besluit nadrukkelijk bevestigt dat het uitgangspunt van de versterkingsopgave is dat we pas ophouden met opnemen en beoordelen van gebouwen als we zeker weten dat de overgebleven gebouwen geen veiligheidsrisico hebben.</p> <p>Onderbouwing: Dat is een groter aantal panden dan het aantal dat u benoemt in uw ontwerp.</p>
	Antwoord	Het besluit om de gaswinning af te bouwen is mede ingegeven door de wens om de noodzaak tot massale versterking en schadeherstel te voorkomen. Dit laat onverlet dat alle maatregelen die nodig zijn voor de veiligheid genomen worden. Hierbij wordt gewerkt met een prioritering waarbij de naar verwachting de meest risicovolle woningen als eerste aan de beurt komen.
R003, R004, R005, R006, R007, R011, R013, R014, R016, R018, R020, R024, R026, R027, R030, 0025	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener verzoekt dat u in het vaststellingsbesluit bevestigt dat de NPR9998 het enige instrument is om te bepalen of een gebouw aan de veiligheidsnorm voldoet.</p> <p>Onderbouwing: Zo lang er geen zekerheid is over welke panden wel en niet voldoen aan de veiligheidsnorm op basis van het geldende kader (NPR9998) is het terugbrengen van de scope maatschappelijk, maar ook vanuit veiligheidsoverwegingen, niet aanvaardbaar.</p>
	Antwoord	De NPR is een richtlijn om te bepalen of een gebouw op norm is. Toepassing van deze richtlijn kan via verschillende instrumenten. Zo staat in de NPR ook een individuele beoordeling met een probabilistische methode toe. Aanvullend wordt op basis van bestuurlijke afspraken tussen regio en Rijk gewerkt aan andere beoordelingsinstrumenten zoals een typologie-aanpak om de gewenste snelheid van beoordelen te kunnen halen.
R003, R004, R005, R006, R007, R011, R013, R014, R016, R018, R020, R024,	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener verzoekt dat u in het vaststellingsbesluit aangeeft dat u de P90-benadering niet loslaat.</p> <p>Onderbouwing: Zoals bekend zitten er verschillen in de risico-inschatting vanuit de HRA en beoordelingen op grond van NPR9998. Dit resulteert erin dat panden die uit de HRA komen als 'normaal risico', op basis van de feitelijke situatie, beoordeeld aan de hand van de NPR9998, wel moeten worden versterkt. Indiener heeft dit in diens advies "appels en peren" genoemd. Zo lang er nog sprake is van appels en peren dient u hier ruimhartig mee om te gaan. Indiener is het dan ook niet eens met het advies van de Mijnraad om de P90 benadering los te laten</p>

R026, R027, R030, 0025		en alleen te kijken naar de P-mean. U geeft aan dat u dit vooralsnog ook niet van plan bent. In uw vaststellingsbesluit verwacht indiener van u hierover een steviger uitspraak. U weet immers dat onzekerheid het grootste probleem is binnen dit dossier. Zo lang er geen zekerheid is over welke panden wel en niet voldoen aan de veiligheidsnorm op basis van het geldende kader (NPR9998) is het terugbrengen van de scope maatschappelijk, maar ook vanuit veiligheidsoverwegingen, niet aanvaardbaar.
R003, R004, R005, R006, R007, R011, R013, R014, R016, R018, R020, R024, R026, R027, R030, 0025	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat u de P90 benadering niet moet loslaten. Dit verwacht de indiener terug te zien in uw vaststellingsbesluit. Onderbouwing: Indiener stelt dat de Afdeling Bestuursrechtspraak Raad van State onder meer heeft beoordeeld of u bij het instemmingsbesluit uit mocht gaan van de uitkomsten van de HRA. De Afdeling heeft daarbij betrokken dat er een extra onzekerheidsmarge wordt toegepast, namelijk de zogenaamde verrijking en P90-benadering. Er worden hierdoor meer woningen beoordeeld dan volgens de HRA nodig is. Mede gelet hierop vindt de Afdeling het gebruik van de uitkomsten van de HRA aanvaardbaar. Dit bevestigt wederom het standpunt van de indiener om een onzekerheidsmarge te hanteren bij de uitkomsten van de HRA. Indiener verwijst hiervoor naar de afspraken die indiener hierover met u hebt gemaakt en het plan van aanpak Mijnraadadvies.
	Antwoord	Uit de adviezen van de wettelijke adviseurs valt op te maken dat zij verschillend tegen de werkwijze van de P90 gebouwen aankijken. In het vaststellingsbesluit wordt de Meijdamnorm gebruikt waarin wordt uitgegaan van de verwachtingswaarde voor een individueel risico met een kans van 10^{-5} per jaar. Het klopt dat op basis van bestuurlijke afspraken op dit moment meer gebouwen worden beoordeeld; zo ook de zogeheten P90-gebouwen. De huidige invulling van de (tijdelijke) onzekerheidsmarge blijft van kracht conform het advies van SodM. Zoals ik reeds heb uiteengezet zie ik de toepassing van een (tijdelijke) onzekerheidsmarge als een middel om met voldoende voorzorg gebouwen te identificeren die voor opname en beoordeling in aanmerking komen. Op basis van de adviezen van de wettelijk-adviseurs zal ik de komende periode de wenselijkheid in beeld brengen van het advies om het 'koudewinterscenario' als invulling van een (tijdelijke) onzekerheidsmarge te hanteren.
R003, R004, R005, R006, R007, R011, R013, R014, R016, R018, R020, R024, R026, R027, R030, 0025	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener acht het een goed uitgangspunt dat u de lokale overheden benoemt als verantwoordelijk voor planning en aansturing van de uitvoering van de versterking, maar u moet er dan wel voor zorgen dat dit mogelijk wordt gemaakt. Onderbouwing: Alles staat of valt immers met de wijze waarop de beschreven maatregelen worden opgepakt, uitgewerkt en uitgevoerd en de snelheid waarmee dat gebeurt. Dat betekent ook dat de capaciteit voor opname en beoordeling in balans moet zijn. Dit is voor ons een gezond uitvoeringsklimaat en maakt het mogelijk om de onze rol in de versterking constructief op te kunnen pakken. Wij herkennen ons niet in de uitspraak van de Mijnraad dat de regio initiatief moet nemen en moet overschakelen naar een actieve en constructieve rol bij de versterking en het vormgeven van het toekomstperspectief.
	Antwoord	In het vaststellingsbesluit is het belang van voldoende capaciteit voor de opname en beoordeling van gebouwen onderschreven en zijn maatregelen benoemd om dit te bereiken. Daar waar er desondanks een te kort mocht blijken in beschikbare capaciteit, dient tevens slim met de vraag te worden omgegaan. Gegeven dat gemeenten de lokale plannen opstellen, ligt hier ook een rol voor hen.
R003, R004, R005, R006, R007, R011, R013, R014,	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat u ervoor dient te zorgen dat in de prioritering en beoordeling van CC2/CC3-panden rekening wordt gehouden met de bijzondere status van deze gebouwen en zijn gebruikersgroepen, gebaseerd op de uitgangspunten van de Nederlandse bouwregelgeving.

R016, R018, R020, R024, R026, R027, R030, 0025		Onderbouwing: Indiener heeft aangegeven van mening te zijn dat u bij uitsluitend gebruik van de HRA onvoldoende rekening houdt met het bijzondere karakter van CC2/CC3-panden. De HRA beoordeelt deze gebouwen op grond van hun vorm en niet op grond van de kwetsbaarheid van de gebruiker(s) of het gebruik. U geeft aan dit op te willen lossen door de NPR aan te passen. Dat bevreedt de indiener. In de NPR is dit namelijk niet voor niets opgenomen en bovendien is dit gebaseerd op de Nederlandse wetgeving ten aanzien van regulier bouwen (het Bouwbesluit). De Nederlandse bouwregelgeving gaat namelijk uit van zwaardere normen voor CC2/CC3-panden. Het is dus mogelijk dat CC2/CC3-panden op grond van de HRA niet in beeld komen en dus helemaal niet beoordeeld worden, terwijl dat vanuit veiligheidsoverwegingen wel het geval zou moeten zijn. Nu komen deze gebouwen slechts in beeld indien zij er handmatig aan worden toegevoegd. In het Plan van Aanpak Mijnraadadvies van de NCG is in november al gewezen op deze ommissie. Hierin staat op pagina 13 dat volgens Mijnraad en SodM de weging van de gevolklassen moet worden opgenomen in de HRA. Niet dat de NPR moet worden aangepast.
	Antwoord	In het vaststellingsbesluit wordt uitgegaan van de norm van het individueel risico van 10^{-5} . De NPR reikt verder dan het toetsingscriteria voor het vaststellingsbesluit. In de achtergronddocumenten over de veiligheidsfilosofie hierover: "The consequence class according to the Eurocodes express the effect of Societal (Community) Risk".
R020 R026 R027 R030	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat u in het vaststellingsbesluit moet aangeven welke voorwaarden u stelt aan het tempo van de versterking in relatie tot de redelijke termijn van uw veiligheidsbeleid. Onderbouwing: SodM geeft naar aanleiding van de tussenrapportage aan dat het voor de veiligheid van de Groningers van belang is dat de versterking met de grootst mogelijke voortvarendheid wordt uitgevoerd. Ook de Afdeling benadrukt het belang van een tijdige versterking en het bereiken van daadwerkelijke resultaten en wijst u op uw taak hierbij. U moet in uw vaststellingsbesluit het tempo van de versterking meewegen. Dat kan alleen als er voorwaarden aan zijn verbonden wat redelijk en haalbaar is.
	Antwoord	Dit punt is betrokken in het definitieve vaststellingsbesluit.
0012	Samenvatting zienswijze(n)	De indiener stelt dat de constatering dat de versterking te traag verloopt terecht is en dat dit een zware wissel trekt op de gezondheid van de inwoners van het effectgebied.
	Antwoord	Het beeld dat de versterkingsopgave sneller dient te verlopen wordt gedeeld. In het licht van de onveiligheidsgevoelens en gezondheidseffecten zal de afbouw van de gaswinning in het Groningen gasveld en het tempo van het versterken van gebouwen voor veel mensen niet snel genoeg gaan. Daarom wordt ook op andere terreinen geïnvesteerd om de leefbaarheid in het aardbevingsgebied te verbeteren. Dit komt tot uiting in het Nationaal Programma Groningen (NPG). Van het budget is € 1,5 miljoen vrijgemaakt voor sociale, mentale en gezondheidsondersteuning
0012	Samenvatting zienswijze(n)	De indiener stelt dat er grote onzekerheden bestaan over mankracht, financiering en materialen voor de versterkingen die gepland staan in 2020. Daaropvolgend stelt de indiener dat de nagestreefde aantallen niet gehaald gaan worden.
	Antwoord	Het beeld dat de versterkingsopgave sneller dient te verlopen wordt gedeeld. Deze zorg is betrokken in het definitieve vaststellingsbesluit.
0017	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat de versterking een farce is; de versterking komt helemaal niet op gang.
	Antwoord	Het beeld dat de versterkingsopgave sneller dient te verlopen wordt gedeeld.

0019	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener stelt dat veel problemen voorkomen kunnen worden als versterking en schadeherstel goed ter hand genomen zouden worden. Indiener hoopt dat er nu eens echt naar inwoners van Groningen/gedupeerden geluisterd gaat worden en zij op de eerste plaats komen.</p> <p>Onderbouwing: Jammer dat het weer nodig zal zijn om in beroep te gaan bij de Raad van State. Indiener wacht nog steeds op inspectie, ondanks vele toezeggingen in de loop der jaren dat er een inspectie aan diens huis zou plaats vinden. Diens huis loopt een verhoogd risico en indiener zou met spoed inspectie krijgen, maar het is nog steeds afwachten. Zolang er geen duidelijkheid is over diens huis gaat indiener daarom maar verder met procedures als deze. Jammer, indiener stelt diens tijd beter te kunnen besteden.</p>
	Antwoord	Het beeld dat de versterkingsopgave sneller dient te verlopen wordt gedeeld. Deze zorg is betrokken in het definitieve vaststellingsbesluit.
0042	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat er met spoed versterkt dient te worden. Of is dat ook een 'papieren veiligheid'? Wees in dat geval eerlijk.
	Antwoord	Het beeld dat de versterkingsopgave sneller dient te verlopen wordt gedeeld. Deze zorg is betrokken in het definitieve vaststellingsbesluit.
0045	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener merkt op dat de recente versterkingsopgave van risicovolle panden niet op gang komt en jaren kan duren. Daardoor wordt de onveiligheid waar indiener zich in bevindt geaccepteerd, dat is onacceptabel.
	Antwoord	Het beeld dat de versterkingsopgave sneller dient te verlopen wordt gedeeld. Deze zorg is betrokken in het definitieve vaststellingsbesluit.
R026 R027 R030	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener benadrukt de noodzaak vast te houden aan het hanteren van de brede onzekerheidsmarge zoals de indiener die met u heeft afgesproken en nu door de Afdeling Bestuursrechtspraak Raad van State wordt onderschreven.</p> <p>Onderbouwing: Indiener stelt dat inmiddels is gebleken dat het hanteren van deze onzekerheidsmarge geen overbodige luxe is. SodM is naar aanleiding van de afwijkingen in de meetdata van GO-meters van het KMNI-meetnetwerk een onafhankelijke validatie gestart naar het gehele netwerk. Op 10 juli 2019 is er een tussenrapportage verschenen (https://www.sodm.nl/actueel/nieuws/2019/07/10/tussentijdse-rapportage-vanonderzoek-naar-seismisch-netwerk-groningen). Uit de tussenrapportage blijkt dat er ook afwijkingen zijn ontdekt van de BO-versnellingsmeters. De exacte consequenties hiervan voor de versterkingsopgave en de schade-afhandeling zijn nog niet bekend. Het is duidelijk dat voor alle gebouwen het berekende risico omhoog gaat. Dit laat zien dat de uitkomsten van de HRA sterk afhankelijk zijn van de input. Een onjuiste input geeft een onjuiste output. En zeker nu de input aantoonbaar onbetrouwbaar is gebleken, is het hanteren van een onzekerheidsmarge noodzakelijk.</p>
	Antwoord	Ik ben bij de beantwoording van de vorige zienswijzen al ingegaan op de onzekerheidsmarge. Aanvullend heb ik reeds de Tweede Kamer geïnformeerd dat SodM aangeeft dat de eerste berekeningen laten zien dat het dempingseffect ertoe heeft geleid dat grondversnellingen, en daarmee seismische risico's, zijn onderschat. Voor de versterkingsoperatie is het daardoor mogelijk dat er meer gebouwen zullen moeten worden opgenomen en beoordeeld om vast te stellen of versterking nodig is. Hoeveel gebouwen dat zijn kan nog niet worden vastgesteld, maar wel stelt SodM vast dat deze gebouwen geen hogere prioriteit om te worden versterkt zullen hebben dan de huidige meest onveilige gebouwen. SodM concludeert daarom dat de reikwijdte en de volgorde van het versterkingsprogramma op dit moment niet aangepast hoeven te worden. Op basis van het vervolgonderzoek van SodM kunnen de risico's nogmaals berekend worden en kan de versterkingsoperatie geactualiseerd worden. Dit advies sluit aan bij het huidige beleid waarbij jaarlijks een actualisatie wordt gedaan om de meest recente inzichten mee te nemen. Wij nemen dit advies over en

		zullen tegelijkertijd onverwijld doorgaan met de versterkingsoperatie, inclusief de versnellingsmaatregelen die eerder zijn aangekondigd (Kamerstuk 33529, nr. 664)
0022	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener stelt dat er duidelijke en concrete afspraken gemaakt dienen te worden omtrent de versterking en dit dient sterk te worden versneld.</p> <p>Onderbouwing: Indiener stelt dat u in het vaststellingsbesluit concreet uiteen dient te zetten hoe de versterking zal worden versneld. Daarnaast dient u, totdat er daadwerkelijk versnelling in de versterking plaatsvindt, een lager winningsniveau vast te stellen. Voorts dient u in te gaan op de bevoegdheid van de TCMG om op korte termijn de benodigde samenwerking met de versterkingsoperatie aan te gaan. Op dit moment is nog steeds te veel onduidelijkheid en onzekerheid omtrent de versterking. Daarnaast moeten er, indien de gaswinning conform het vaststellingsbesluit zal worden afgebouwd, wellicht nog meer woningen worden versterkt.</p>
	Antwoord	Het beeld dat de versterkingsopgave sneller dient te verlopen, wordt gedeeld. In het vaststellingsbesluit wordt benoemd welke bestuurlijke afspraken zijn gemaakt. Deze worden momenteel geïmplementeerd en verder uitgewerkt. Hierover zal regelmatig informatie worden verstrekt. Een van de afspraken is de ontwikkeling van een publiek dashboard zodat voor iedereen inzichtelijk zal zijn hoe het staat met de voortgang van de versterking.
0045	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat diens gebouw (boerderij) onder een verhoogd risico valt volgens het NAM model. Het duurt eerst 7 maanden voor NAM komt om te praten, dan 2 maanden om te inspecteren en daarna duurt het minimaal 6 maanden voor het versterkingsadvies klaar is. Dit terwijl in diens buurt veel boerderijen zijn met die hetzelfde schadebeeld geven. Ondanks dat TNO in 2016 al aangaf dat boerderijen het aller kwetsbaarst zijn voor aardbevingen zit de NAM nog in de ontkenningfase.
	Antwoord	De NAM staat in de uitvoering van de versterkingsoperatie op afstand en stuurt zodoende niet meer op de uitvoering. De NCG stuurt momenteel het CVW operationeel aan. In het vaststellingsbesluit is ook opgenomen dat in 2019 de gebouwen die bij uit het HRA-model niet aan de veiligheidsnorm voldoen zijn onder te verdelen in vier gebouwtypologieën. Enkel gebouwtypologie 'Typische boerderij met een aangelegen schuur' (URM1_F) blijft voor de gehele geanalyseerde periode (2019 – 2028) niet aan de veiligheidsnorm voldoen. NAM erkent dit en geeft hiervoor als verklaringen dat deze typologie de grootste kwetsbaarheid kent.

6. Maatschappelijke ontwrichting als gevolg van bodembeweging veroorzaakt door de winning van gas uit het Groningerveld

Registratienr. zienswijze		Tekst
0021	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener ondervindt schade van de bevingen. Diens woning heeft scheuren, de bodem rond diens huis is gezakt. Indiener woont direct aan het Eemskanaal, zo'n meter beneden het normale waterpeil. Verderop bij Woltersum is de dijk versterkt en de dijken/kades zijn geïnspecteerd, maar indiener is er niet gerust op dat diens huis veilig is bij een zware beving en/of onvoorziene bodemdalingen, zeker niet in combinatie met een extreem hoog waterpeil. Indiener ervaart de gevolgen van de situatie die door de bevingen in het hele gebied is ontstaan aan den lijve. Indiener voelt zich niet beschermd door de overheid. Dit ontwerpbesluit schaadt opnieuw diens vertrouwen in de rol van de overheid als het gaat om de veiligheid van burgers en het beschermen van onze fundamentele rechten.
	Antwoord	De afbouw is erop gericht om zo snel mogelijk te stoppen met de gaswinning uit het Groningerveld. Ik ben voortdurend op zoek naar mogelijkheden om de jaarlijkse benodigde hoeveelheid Groningengas zo snel als mogelijk te verminderen, hierdoor verbeterd de veiligheidssituatie. Het vaststellingsbesluit 2019-2020 gaat in op de wijze waarop risiconormen bij infrastructurele werken moeten worden berekend. Bij de beoordeling van infrastructurele werken op aardbevingsbestendigheid is het uitgangspunt een risiconorm van een (maximaal) individueel risico van 10^{-5} per jaar. Deze probabilistische risico-inschatting is daarvoor de geijkte methode, waarin ook de domino-effecten meegenomen dienen te worden. Een domino-effect voor aardbevingen, die dus is meegenomen in de risico-inschatting, is bijvoorbeeld dat het bezwijken van een zeedijk zou leiden tot een overstroming als de zee net op dat moment uitzonderlijk hoog is (bijvoorbeeld vanwege storm en springvloed).
R020, R026, R027, R030	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat het gepast en consequent is als u in het vaststellingsbesluit erkent dat er sprake is van maatschappelijke ontwrichting en niet van maatschappelijke bezorgdheid te spreken. Indiener wijst u op uw brief van 8 juli 2019 aan de Tweede Kamer met als onderwerp "appreciatie Tcbb-advies Landelijke Aanpak Afhandeling Mijnbouwschade". In deze brief erkent u dat er sprake is van maatschappelijke ontwrichting.
	Antwoord	Er is kennis genomen van deze zienswijze en de terminologie is in het definitieve vaststellingsbesluit 2019-2020 aangepast.
0046	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt nadere erkenning te wensen. In woord, maar meer nog in daden, over de effecten die aardbevingen hebben. Niet alleen scheuren in huizen, maar ook de scheuren in de mensen. Volgens diens vakjargon een 'slow onset disaster'.
	Antwoord	Ik heb geprobeerd in het vaststellingsbesluit 2019-2020 aan te geven dat gaswinning uit het Groningerveld tot maatschappelijke ontwrichting leidt. Mede daarom moet de gaswinning uit het Groningerveld zo snel als mogelijk worden beëindigd. Aan de andere kant zet ik alles op alles om de schadeafhandeling en versterkingsoperatie te versnellen. Tevens werken Rijk en regio aan een geïntegreerd pakket van acties ter verbetering van gezondheid, veerkracht en welbevinden van inwoners in het aardbevingsgebied. Dit betreft onder meer uitbreiding van de sociale wijkteams in gemeenten, uitbreiding van het aanbod geestelijke zorg en psychische ondersteuning en monitoring van klachten door de GGD.

6a. Subjectieve veiligheid, gezondheidsklachten

Registratienr. zienswijze		Tekst
R003, R004, R005, R006, R007, R011, R013, R014, R016, R018, R020, R024, R026, R027, R030, 0025	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener stelt dat u in het vaststellingsbesluit uit moet gaan van het feit dat er onmiskenbaar sprake is van maatschappelijke ontwrichting als gevolg van uw besluit.</p> <p>Onderbouwing: Indiener stelt dat de verschillende veiligheids- en gezondheidsrisico's op elkaar in spelen en elkaar versterken. SodM spreekt in haar advies aan u van een 'voortdurende maatschappelijke ontwrichting'. In het ontwerp lijkt u dit te bagatelliseren door te spreken van 'maatschappelijke bezorgdheid' in plaats van 'maatschappelijke ontwrichting'.</p>
	Antwoord	Ik heb geprobeerd in het vaststellingsbesluit 2019-2020 aan te geven dat gaswinning uit het Groningerveld tot maatschappelijke ontwrichting leidt. Er is kennis genomen van deze zienswijze. Het definitieve vaststellingsbesluit 2019-2020 brengt dit beter tot uitdrukking.
R003, R004, R005, R006, R007, R011, R013, R014, R016, R018, R020, R024, R026, R027, R030, 0025	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener stelt dat u in het vaststellingsbesluit moet aangeven welke concrete mitigerende maatregelen u neemt vanwege de maatschappelijke ontwrichting die ontstaat als gevolg van uw besluit.</p> <p>Onderbouwing: Indiener stelt dat u aangeeft dat het NPG een geïntegreerd pakket van maatregelen bevat ter verbetering van de gezondheid, veerkracht en welbevinden van de inwoners in het aardbevingsgebied. U lijkt hiermee te veronderstellen dat de mitigerende maatregelen in het NPG afdoende zijn om de te onderscheiden veiligheids- en gezondheidsrisico's te beheersen. Het NPG heeft echter tot doel om inwoners en bedrijven in Groningen perspectief te bieden. Het is niet bedoeld om mitigerende maatregelen te bekostigen om de nadelige gevolgen van gaswinning op te vangen. De vraag blijft dus welke mitigerende maatregelen u neemt.</p>
	Antwoord	Het zo snel als mogelijk en volledig beëindigen van de gaswinning uit het Groningerveld is de beste maatregel om de maatschappelijke ontwrichting op langere termijn tegen te gaan. De omvang van de ontwrichting op korte termijn wordt helder uiteengezet in de diverse rapporten die het vaststellingsbesluit 2019-2020 aanhaalt en de mogelijke maatregelen die kunnen worden getroffen staan genoemd in het rapport van GGD Groningen van maart 2019. Dat is dan ook de reden dat ik met de regio om tafel ben gegaan om te bezien hoe we opvolging kunnen geven aan de aanbevelingen. Rijk en regio hebben besloten om nu prioriteit geven aan het organiseren van sociale en emotionele ondersteuning. De aardbevingsgemeenten krijgen middelen om de komende twee jaar extra capaciteit in te zetten voor de sociale en emotionele ondersteuning van inwoners. De kosten (€ 5.4 miljoen voor een periode van twee jaar) worden 50/50 verdeeld tussen het Nationaal Programma Groningen (NPG) en het Rijk.
R003, R004, R005, R006, R007, R011, R013, R014, R016, R018, R020, R024, R026, R027, R030, 0025	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener stelt dat u in het vaststellingsbesluit mitigerende maatregelen moet nemen specifiek gericht op kinderen die ervoor zorgen dat kinderen geen verdere schade oplopen aan hun ontwikkeling en gezondheid.</p> <p>Onderbouwing: Indiener stelt dat u erkent dat een (beperkte) groep kinderen als gevolg van aardbevingen zodanige klachten ondervindt, op gebied van (mentale) gezondheid, gedrag en concentratie op school, dat de ontwikkeling hierdoor bedreigd wordt. U geeft vervolgens aan dat u gesprekken heeft gevoerd met kinderen in de regio om een beeld te krijgen van hun belangen en dat u tegemoet komt aan hun belangen door de gaswinning</p>

		omlaag te brengen. U treft derhalve geen mitigerende maatregelen specifiek op kinderen gericht, om (het gevoel van) onveiligheid bij kinderen aan te pakken.
	Antwoord	<p>Eerder heb ik opdracht gegeven tot het onderzoek 'Een veilig huis, een veilig thuis? Een kwalitatief onderzoek naar het welbevinden en de leefomgeving van kinderen en jongeren in het Gronings gaswinningsgebied.' Op 28 maart 2019 is het rapport gepubliceerd. Dit onderzoek maakt indringend duidelijk wat het voor kinderen en jongeren betekent om in het aardbevingsgebied op te groeien. De aanbevelingen richten zich op diverse partijen, zoals ouders, leerkrachten, zorgprofessionals, maar ook op het lokale bestuur en op mij als systeemverantwoordelijke voor de schadeafhandeling en versterking. Voor een deel is al een start gemaakt met uitvoering van deze aanbevelingen, bijvoorbeeld op gebied van informatievoorziening aan kinderen via scholen. Nu het lesprogramma 'Aardbevingenwijzer' is gelanceerd op initiatief van de Veiligheidsregio Groningen, kunnen alle basisscholen in de provincie Groningen gebruikmaken van het lesprogramma. Deze lespakketten gaan over aardbevingen en gaswinning in Groningen en hebben als doel om het gevoel van veiligheid bij kinderen te vergroten. Dit gebeurt met lessen over wat kinderen kunnen doen voor, tijdens en na een aardbeving, waarbij er ook aandacht is voor de psychosociale kant.</p> <p>Daarnaast is GGD Groningen gestart met een pilot in Delfzijl, Appingedam en Loppersum:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Uitbreiding van het digitaal kind-dossier van de GGD met vragen over de aardbevingsproblematiek. Dit betekent dat er bij reguliere consulten op het consultatiebureau het uitgangspunt is hierover in gesprek te gaan. • Uitbreiding van informatieavonden over de aardbevingsproblematiek met aanwezigheid jeugdartsen en -verpleegkundigen. • Het maken van folders met tips over hoe ouders het gesprek kunnen aangaan met hun kinderen en waar ze eventueel hulp bij kunnen krijgen. • Het delen van informatie met scholen over preventie en signaleren van problemen door de aardbevingsproblematiek.
0012	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener is van mening dat het onduidelijk is hoeveel en welke panden verhoogd risico lopen en stelt dat dit bij de bevolking leidt tot grote onzekerheid over de juistheid van alle beweringen. SodM geeft klip en klaar aan, dat de (pas na jaren geconstateerde!) fouten gevolgen hebben voor de aantallen panden met verhoogd risico. Nog altijd is onduidelijk hoeveel en welke panden verhoogd risico lopen.
	Antwoord	Aanvullend heb ik reeds de Tweede Kamer geïnformeerd dat de SodM aangeeft dat de eerste berekeningen laten zien dat het dempingseffect ertoe heeft geleid dat grondversnellingen, en daarmee seismische risico's, zijn onderschat. Voor de versterkingsoperatie is het daardoor mogelijk dat er meer gebouwen zullen moeten worden opgenomen en beoordeeld om vast te stellen of versterking nodig is. Hoeveel gebouwen dat zijn kan nog niet worden vastgesteld, wel stelt SodM vast dat deze gebouwen geen hogere prioriteit zullen hebben om te worden versterkt dan de huidige meest onveilige gebouwen. SodM concludeert daarom dat de reikwijdte en de volgorde van het versterkingsprogramma op dit moment niet aangepast hoeven te worden. Op basis van het vervolgonderzoek van SodM kunnen de risico's nogmaals berekend worden en kan de versterkingsoperatie geactualiseerd worden. Dit advies sluit aan bij het huidige beleid waarbij jaarlijks een actualisatie wordt gedaan om de meest recente inzichten mee te nemen. Wij nemen dit advies over en zullen tegelijkertijd onverwijld doorgaan met de versterkingsoperatie, inclusief de versnellingsmaatregelen die eerder zijn aangekondigd (zie Kamerstukken II, 2018/2019, 33 529, nr. 664).

0012	Samenvatting zienswijze(n)	De indiener stelt dat er gezien de frequentie van bevingen er permanente maatschappelijke ontwrichting is. Volgens de Mijnraad is er sprake van "maatschappelijke ontwrichting" na een aardbeving. Gezien de frequentie van de aardbevingen is deze ontwrichting dus permanent.
	Antwoord	Ik heb geprobeerd in het vaststellingsbesluit 2019-2020 aan te geven dat gaswinning uit het Groningerveld tot maatschappelijke ontwrichting leidt. Er is kennis genomen van deze zienswijze. Het definitieve vaststellingsbesluit 2019-2020 brengt dit beter tot uitdrukking.
0015	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat de belangenverstremelingen van de industrie, economische aspecten en het afwentelen van schade op de Groningers de huidige puinhoop veroorzaakt heeft. Een puinhoop die moeilijk op te lossen is, met 25.000 beschadigde mensen.
	Antwoord	Zoals ik in mijn brief van 29 maart vorig jaar (Kamerstukken II, 2017/2018, 33 529, nr. 457) heb aangegeven ziet het kabinet een situatie van voortdurende gaswinning, geflankeerd door een massale schadevergoedings-, herstel- en versterkingsoperatie, niet als een bestendige maatschappelijke uitkomst. Daarom is het besluit genomen te stoppen met gaswinning uit het Groningerveld, ook al blijft er nog een substantiële hoeveelheid gas achter. Economische motieven spelen hier dus geen rol. In het besluit ga ik verder in op de maatregelen die ik heb genomen om naast de afbouw van de winning de schadeafhandeling en de versterkingsoperatie te versnellen.
0017	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat er opnieuw onvoldoende rekening wordt gehouden met de veiligheid van de inwoners in Groningen. De veiligheid van indiener, alsmede van de deelnemers van de zorgboerderij, zijn in het geding.
	Antwoord	Veiligheid is het belangrijkste motief om de gaswinning uit het Groningerveld zo snel als mogelijk en volledig te beëindigen. Inderdaad zijn er nog steeds veiligheidsrisico's. Nog niet alle gebouwen voldoen aan de veiligheidsnorm. Om die reden wordt de versterkingsoperatie onverminderd voortgezet. In het besluit geef ik aan hoe ik het resterende veiligheidsrisico afweeg tegen de andere wettelijke criteria.
0017	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat de gaswinning zo snel mogelijk naar nul moet. De gaswinning draait alleen maar om geld. Als inwoner moet de indiener nu op de eerste plaats staan, want de geestelijke belasting is te zwaar. Indiener zit nu zelf al 6 jaar met de gas ellende en diens leven wordt er door beheerst.
0021	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat de tekst van het ontwerpbesluit te weinig recht doet aan de enorme negatieve impact van de gaswinning op het leven en welzijn van de Groningers door onzekerheid, schadeafhandeling, versterking, waardedaling huis, stress, wegnemen van een toekomstperspectief.
	Antwoord	De gaswinning gaat zo snel mogelijk naar nul. In dit besluit licht ik toe dat het moment van sluiting jaren eerder in beeld is dan voorzien op het moment dat het kabinet bekend maakte dat de gaswinning in Groningen zo snel mogelijk volledig zou worden afgebouwd. Economische motieven spelen hierbij geen rol. Daarnaast erken ik dat er sprake is van maatschappelijke ontwrichting. De voortgang van de schadeafhandeling en de versterking spelen hierin een belangrijke rol. In het besluit licht ik toe welke maatregelen ik neem om deze te versnellen. De omvang van de maatschappelijke ontwrichting op korte termijn wordt helder uiteengezet in de diverse rapporten die het vaststellingsbesluit 2019-2020 aanhaalt en de mogelijke maatregelen die kunnen worden getroffen staan genoemd in het rapport van GGD Groningen van maart 2019. Dat is dan ook de reden dat ik met de regio om tafel ben gegaan om te bezien hoe we opvolging kunnen geven aan de aanbevelingen. Rijk en regio hebben besloten om nu prioriteit geven aan het organiseren van sociale en emotionele ondersteuning. De aardbevingsgemeenten krijgen middelen om de komende twee jaar extra capaciteit in te zetten voor de sociale en emotionele ondersteuning van inwoners. De kosten (€ 5.4 miljoen voor een periode van twee jaar) worden 50/50 verdeeld tussen het Nationaal Programma Groningen (NPG) en het Rijk.

0021	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat de tekst van het ontwerpbesluit weinig recht doet aan de maatschappelijke ontwrichting, die heel veel mensen, bedrijven, instellingen raakt en die nog heel lang haar weerslag zal hebben op het woon- en werkklimaat in het bevinggebied.
	Antwoord	In het vaststellingsbesluit 2019-2020 erken ik dat er sprake is van maatschappelijke ontwrichting en geef ik aan hoe ik die op korte termijn wil mitigeren en op langere termijn wil wegnemen. Op langere termijn is het zo snel als mogelijk en volledig beëindigen van de gaswinning uit het Groningerveld de beste maatregel om maatschappelijke ontwrichting tegen te gaan. De omvang van de maatschappelijke ontwrichting op korte termijn wordt helder uiteengezet in de diverse rapporten die het vaststellingsbesluit aanhaalt. Als mitigerende maatregel hebben Rijk en regio een pakket van acties uitgewerkt ter verbetering van de gezondheid, veerkracht en welbevinden van inwoners in het aardbevingsgebied. Dit betreft onder meer de uitbreiding van sociale wijkteams in gemeenten, de uitbreiding van het aanbod geestelijke verzorging en psychische ondersteuning en monitoring van klachten door de GGD. Daarnaast is het Nationaal Programma Groningen (NPG) gelanceerd waarin inwoners, bedrijven, (maatschappelijke) organisaties, gemeenten in het aardbevingsgebied, provincie Groningen en het Rijk werken aan de toekomst van Groningen. Dit is onder andere gericht op de leefbaarheid en het stimuleren van regionale economische ontwikkeling.
0022	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat u in het vaststellingsbesluit dient uit te gaan van 'voortdurende maatschappelijke ontwrichting' en niet slechts te spreken van 'maatschappelijke bezorgdheid'. U dient in het vaststellingsbesluit concrete maatregelen op te nemen die u gaat nemen om de maatschappelijke ontwrichting terug te draaien en het veiligheidsgevoel aan de Groningers terug te geven. Onderbouwing: Indiener stelt dat er al jaren sprake is van een maatschappelijke ontwrichting als gevolg van bodembeweging door gaswinning. U erkent in het vaststellingsbesluit dat de gaswinning een grote impact heeft op Groningers. Deze impact is het gevolg van zowel de gaswinning en het daarmee gepaard gaande risico op aardbevingen, alsook het gevolg van de trage versterkingsoperatie en afhandeling van schademeldingen. Veel Groningers voelen zich onveilig in hun woning. Alle onzekerheden die hierdoor ontstaan veroorzaken (stress gerelateerde) gezondheidsklachten bij Groningers. De SodM spreekt in haar advies aan de Minister dan ook van een 'voortdurende maatschappelijke ontwrichting'.
	Antwoord	Er is kennis genomen van deze zienswijze en de terminologie is in het definitieve vaststellingsbesluit 2019-2020 aangepast. Het zo snel als mogelijk en volledig beëindigen van de gaswinning uit het Groningerveld is de beste maatregel om de maatschappelijke ontwrichting op langere termijn tegen te gaan. De omvang van de ontwrichting op korte termijn wordt helder uiteengezet in de diverse rapporten die het vaststellingsbesluit 2019-2020 aanhaalt en de mogelijke maatregelen die kunnen worden getroffen staan genoemd in het rapport van GGD Groningen van maart 2019. Dat is dan ook de reden dat ik met de regio om tafel ben gegaan om te bezien hoe we opvolging kunnen geven aan de aanbevelingen. Rijk en regio hebben besloten om nu prioriteit geven aan het organiseren van sociale en emotionele ondersteuning. De aardbevingsgemeenten krijgen middelen om de komende twee jaar extra capaciteit in te zetten voor de sociale en emotionele ondersteuning van inwoners. De kosten (€ 5.4 miljoen voor een periode van twee jaar) worden 50/50 verdeeld tussen het Nationaal Programma Groningen (NPG) en het Rijk.
0028	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat het begrip 'subjectieve veiligheid' (indertijd door de Onderzoeksraad voor de Veiligheid) ongelukkig gekozen is. Volgens de indiener wekt het begrip 'subjectief' bij sommigen de indruk dat deze andere

		aspecten van het brede veiligheidsbegrip dan het overlijdensrisico minder hard of minder belangrijk zijn. Indiener stelt dat dit niet het geval is.
	Antwoord	Het definitieve vaststellingsbesluit 2019-2020 spreekt consequent over "maatschappelijke ontwrichting".
0036	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener is van mening dat de veiligheid van kwetsbare groepen onvoldoende wordt geborgd. Volgens de indiener is hierdoor sprake van een onveilige en ontoelaatbare situatie. Onderbouwing: Indiener vindt dat met name kleine kinderen, waaronder haar dochter, kinderdagverblijven, gehandicapte (kinderen) kwetsbaar zijn voor de in indieners ogen onveilige situatie.
	Antwoord	Eerder heb ik opdracht gegeven tot het onderzoek 'Een veilig huis, een veilig thuis? Een kwalitatief onderzoek naar het welbevinden en de leefomgeving van kinderen en jongeren in het Gronings gaswinningsgebied'. Op 28 maart 2019 is het rapport gepubliceerd. Dit onderzoek maakt indringend duidelijk wat het voor kinderen en jongeren betekent om in het aardbevingsgebied op te groeien. De aanbevelingen richten zich op diverse partijen, zoals ouders, leerkrachten, zorgprofessionals, maar ook op het lokale bestuur en op mij als systeemverantwoordelijke voor de schadeafhandeling en versterking. Voor een deel is al een start gemaakt met uitvoering van deze aanbevelingen, bijvoorbeeld op gebied van informatievoorziening aan kinderen via scholen. Nu het lesprogramma 'Aardbevingenwijzer' is gelanceerd op initiatief van de Veiligheidsregio Groningen, kunnen alle basisscholen in de provincie Groningen gebruik maken van het lesprogramma. Deze lespakketten gaan over aardbevingen en gaswinning in Groningen en hebben als doel om het gevoel van veiligheid bij kinderen te vergroten. Dit gebeurt met lessen over wat kinderen kunnen doen voor, tijdens en na een aardbeving, waarbij er ook aandacht is voor de psychosociale kant.
0036	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat diens woning door de geleden fysieke schade al sinds 2014 op de nominatie van sloop staat volgens CVW. Door de slechte staat van het huis woont de indiener in een vochtige en schimmelige woning, wat de indieners fysieke gezondheid verergert. Daarnaast wordt de indiener steeds doorverwezen naar andere instanties waardoor ook de mentale gezondheidsklachten ontstaan/toenemen.
0037	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat door de schade aan diens woning de (lichamelijke) gezondheidsklachten verergeren. Indiener stelt daarbij dat de woning sinds 2014 op de nominatie van sloop staat. Indiener geeft aan nu in een vochtig en schimmelig huis te wonen waardoor COPD, astma en reuma verergeren.
0037	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt stress en PTSS te ervaren omdat indiener steeds door wordt verwezen naar andere instanties. In juli 2015 heeft CVW beloofd dat indiener eventueel naar een zorghotel kan 'want de NAM betaalt wel'.
0037	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt langer zelfstandig thuis te moeten blijven vanwege Wmo en zorgverzekeraars. Aanpassingen aan de woning kunnen niet worden gedaan omdat de woning sinds 2014 genomineerd is voor sloop. Indiener voelt zich daarbij genoodzaakt om een gerechtelijke procedure te voeren voor Wlz. Indiener heeft geen Wlz-indicatie waardoor voor de zorg in een zorghotel extra betaald moet worden.
	Antwoord	De schadeafhandeling en versterkingsoperatie moeten worden versneld, zodat zo spoedig mogelijk duidelijkheid ontstaat voor alle bewoners. Er is een aantal extra versnellingsmaatregelen genomen die gericht zijn op een verbeterde afhandeling van schade en versterking, zoals een regeling om het stuwmeer weg te werken, de aannemersvariant is uitgebreid door het aantal aannemersbedrijven te vergroten en bewoners kunnen een eigen aannemer aandragen wanneer deze voldoet aan de minimale kwaliteitseisen en tot slot voert de TCMG waar mogelijk interne procesverbeteringen door. Ook hebben Rijk en regio, onder andere naar aanleiding van het rapport van GGD Groningen van maart 2019, besloten om nu prioriteit geven aan het organiseren van sociale en

		emotionele ondersteuning. De aardbevingsgemeenten krijgen middelen om de komende twee jaar extra capaciteit in te zetten voor de sociale en emotionele ondersteuning van inwoners.
0038	Samenvatting zienswijze(n)	De indiener stelt dat u nimmer de wens heeft uitgevoerd van de Tweede Kamer aangaande het plaatsen van tiltmeters. Er wordt gecontinueerd door geen kritisch beleid te voeren aangaande de ontwikkelingen van de bovengrond. Een van de vereisten is dat het beleid geen onevenredige last op de betrokkenen mag leggen. Daarbij hoort ook de geestelijke gezondheid. Open communiceren en kritische instrumenten toepassen aangaande het beoordelen van schade.
	Antwoord	In april 2019 is een pilot met tiltensoren gestart. De pilot is bedoeld om de toegevoegde waarde van tiltensoren te onderzoeken en de kennis hierover te vergroten. De tiltensoren moeten de scheefstand van constructie-onderdelen van gebouwen meten en tijdelijke en blijvende veranderingen van de scheefstand onder invloed van diverse belastingen, zoals aardbevingen, registreren. Zie voor meer informatie: https://www.nationaalcoordinatorgroningen.nl/actueel/nieuws/2019/04/11/fugro-zonneveld-en-archipunt-mug-gaan-pilot-tiltensoren-uitvoeren
0038	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat het negeren van de onzekerheden de onzekerheid niet weg neemt. Het onthouden van een burger tot het civiele recht neemt wel weg dat onzekerheden naar de bestuurlijke oppervlakten komen en beantwoord dienen te worden met een reactie. Onderbouwing: Het voorzorgsbeginsel verplicht de minister, aangaande risico's, om verruiming van verantwoordelijkheden toe te eigenen en niet de beperkte verantwoordelijkheid tot de voorzienbare (enkel aardbevingen) schadelijke gevolgen, zo stelt indiener. De aandacht behoort te liggen op de kwetsbaarheid van de omgeving. De noodzaak potentiële risico's te identificeren en actief op zoek te gaan naar onzekerheid, en zo nodig maatregelen te nemen ook als nog onzekerheden blijven bestaan, vloeit daaruit voort. Onzekerheden behoren tot het leven, maar mag nimmer leiden tot bestuurlijke blindheid.
	Antwoord	In het wetsvoorstel Tijdelijke Wet Groningen, dat ik onlangs aan de Tweede Kamer heb aangeboden, stel ik voor om de publiekrechtelijke afhandeling van alle vormen van schade door gaswinning uit het Groningerveld bij een op te richten Instituut Mijnbouwschade Groningen (hierna Instituut) neer te leggen. Dit voorstel wijzigt de mogelijkheden die de gedupeerde heeft om zijn schade langs civielrechtelijke weg direct op de exploitant te verhalen niet. Wel wordt met dit voorstel aan gedupeerden een alternatieve publiekrechtelijke route geboden waarmee zij al hun schade op laagdrempelige wijze kunnen verhalen via het Instituut. De mogelijkheid om schade te verhalen via het Instituut (met bijbehorende rechtsbescherming bij de bestuursrechter) is daarbij vormgegeven als een keuze voor de gedupeerde. De gedupeerde kan er ook voor kiezen om zijn schade langs de civielrechtelijke route direct op de exploitant te verhalen.
0039	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat de bevingen enorme psychische schade veroorzaken bij heel veel gedupeerden. Het is te erg dat een overheid deze zaken bagatelliseert.
	Antwoord	Het is in het geheel niet mijn intentie te bagatelliseren. In het vaststellingsbesluit 2019-2020 erken ik dat er sprake is van maatschappelijke ontwrichting en geef ik aan hoe ik die op korte termijn wil mitigeren en op langere termijn wil wegnemen. Op langere termijn is het zo snel als mogelijk en volledig beëindigen van de gaswinning uit het Groningerveld de beste maatregel om maatschappelijke ontwrichting tegen te gaan. De omvang van de maatschappelijke ontwrichting op korte termijn wordt helder uiteengezet in de diverse rapporten die het vaststellingsbesluit aanhaalt. Als mitigerende maatregel hebben Rijk en regio een pakket van acties uitgewerkt ter verbetering van de gezondheid, veerkracht en welbevinden van inwoners in het aardbevingsgebied. Dit betreft

		<p>onder meer de uitbreiding van sociale wijkteams in gemeenten, de uitbreiding van het aanbod geestelijke verzorging en psychische ondersteuning en monitoring van klachten door de GGD.</p>
0041	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener stelt dat er veel te weinig aandacht is voor de gezondheid van de Groningers en/of andere betrokkenen in het kader van de gaswinning.</p>
	Antwoord	<p>In het vaststellingsbesluit 2019-2020 erken ik dat er sprake is van maatschappelijke ontwrichting en geef ik aan hoe ik die op korte termijn wil mitigeren en op langere termijn wil wegnemen. Op langere termijn is het zo snel als mogelijk en volledig beëindigen van de gaswinning uit het Groningerveld de beste maatregel om maatschappelijke ontwrichting tegen te gaan. De omvang van de maatschappelijke ontwrichting op korte termijn wordt helder uiteengezet in de diverse rapporten die het vaststellingsbesluit aanhaalt. Als mitigerende maatregel hebben Rijk en regio een pakket van acties uitgewerkt ter verbetering van de gezondheid, veerkracht en welbevinden van inwoners in het aardbevingsgebied. Dit betreft onder meer de uitbreiding van sociale wijkteams in gemeenten, de uitbreiding van het aanbod geestelijke verzorging en psychische ondersteuning en monitoring van klachten door de GGD.</p>
0043	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener stelt dat goedkeuring geven aan uw besluit niet mogelijk is gezien de emoties die diens gezin de laatste 6 jaar heeft moeten ondergaan.</p> <p>Onderbouwing: Indiener geeft aan dat na twee keer als gezin geconfronteerd te zijn met een bijna uithuisplaatsing, opgepakt te zijn op diens eigen erf door de politie (onder toezicht van handhavingsambtenaren van de gemeente), met gebruikmaking van pepperspray, handboeien en een nekklem waarvan indiener ruim twee jaar nadien nog dagelijks hinder van ondervind in diens werkzaamheden, met een vrouw welke aan de antidepressiva zit met dagelijks hartkloppingen, een zoon welke vervroegd van school is gegaan om thuis mee te helpen omdat indiener door de gevolgen van de nekklem diens werk niet meer kan uitoefenen als voorheen, een dochter die letterlijk de kluts kwijt is en liever niet thuis slaapt omdat ze bang is dat diens woning gaat instorten, met een schuur waarvan eerdaags het dak instort, maar niet versterkt zal worden, maar wel als zwak bouwwerk wordt aangemerkt hij geen goedkeuring geven aan uw ontwerp.</p>
	Antwoord	<p>De schadeafhandeling en versterkingsoperatie moeten worden versneld, zodat zo spoedig mogelijk duidelijkheid ontstaat voor alle bewoners. Er is een aantal extra versnellingsmaatregelen genomen die gericht zijn op een verbeterde afhandeling van schade en versterking, zoals een regeling om het stuwmeer weg te werken, de aannemersvariant is uitgebreid door het aantal aannemersbedrijven te vergroten en bewoners kunnen een eigen aannemer aandragen wanneer deze voldoet aan de minimale kwaliteitseisen en tot slot voert de TCMG waar mogelijk interne procesverbeteringen door.</p> <p>Ook heb ik opdracht gegeven tot het onderzoek 'Een veilig huis, een veilig thuis? Een kwalitatief onderzoek naar het welbevinden en de leefomgeving van kinderen en jongeren in het Gronings gaswinningsgebied.' Op 28 maart 2019 is het rapport gepubliceerd. Dit onderzoek maakt indringend duidelijk wat het voor kinderen en jongeren betekent om in het aardbevingsgebied op te groeien. De aanbevelingen richten zich op diverse partijen, zoals ouders, leerkrachten, zorgprofessionals, maar ook op het lokale bestuur en op mij als systeemverantwoordelijke voor de schadeafhandeling en versterking. Voor een deel is al een start gemaakt met uitvoering van deze aanbevelingen, bijvoorbeeld op gebied van informatievoorziening aan kinderen via scholen. Nu het lesprogramma 'Aardbevingenwijzer' is gelanceerd op initiatief van de Veiligheidsregio Groningen, kunnen alle basisscholen in de provincie Groningen gebruikmaken van het lesprogramma. Deze lespakketten gaan over aardbevingen en</p>

		<p>gaswinning in Groningen en hebben als doel om het gevoel van veiligheid bij kinderen te vergroten. Dit gebeurt met lessen over wat kinderen kunnen doen voor, tijdens en na een aardbeving, waarbij er ook aandacht is voor de psychosociale kant. Daarnaast is GGD Groningen gestart met een pilot in Delfzijl, Appingedam en Loppersum:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Uitbreiding van het digitaal kind-dossier van de GGD met vragen over de aardbevingsproblematiek. Dit betekent dat er bij reguliere consulten op het consultatiebureau het uitgangspunt is hierover in gesprek te gaan. • Uitbreiding van informatieavonden over de aardbevingsproblematiek met aanwezigheid jeugdartsen en -verpleegkundigen. • Het maken van folders met tips over hoe ouders het gesprek kunnen aangaan met hun kinderen en waar ze eventueel hulp bij kunnen krijgen. • Het delen van informatie met scholen over preventie en signaleren van problemen door de aardbevingsproblematiek. <p>Verder hebben Rijk en regio, onder andere naar aanleiding van het rapport van GGD Groningen van maart 2019, besloten om nu prioriteit geven aan het organiseren van sociale en emotionele ondersteuning. De aardbevingsgemeenten krijgen middelen om de komende twee jaar extra capaciteit in te zetten voor de sociale en emotionele ondersteuning van inwoners.</p>
0044	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat er onjuistheden in het ontwerpbesluit staan: "In het licht van de onveiligheidsgevoelens en gezondheidseffecten zal de afbouw van de gaswinning in het Groningen gasveld voor veel mensen niet snel genoeg gaan." Volgens de indiener gaat het niet om een 'gevoel van onveiligheid', maar is het onveilig.
	Antwoord	Onveiligheid wordt vastgesteld aan de hand van een toets aan de veiligheidsnorm, zie hiervoor paragraaf 5.2.2 in het vaststellingsbesluit 2019-2020. In de paragraaf waarnaar de indiener verwijst erken ik dat er sprake is van maatschappelijke ontwrichting en dat dat breder is dan alleen onveiligheidsgevoelens.
0045	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt door de werkwijze van de NAM in een onveilige situatie te zitten en het geeft de indiener een onveilig gevoel.
	Antwoord	NAM is niet langer onderdeel van de schadeafhandeling en gaat ook uit de versterkingsoperatie. Indien een bewoner een acuut onveilige situatie vermoedt, kan hij/zij deze melden bij de TCMG. De TCMG beoordeelt de situatie dan binnen 48 uur.

6b. (Grond)rechten

Registratienr. zienswijze		Tekst
R003, R004, R005, R006, R007, R011, R013, R014, R016, R018, R020, R024,	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener stelt dat u in het vaststellingsbesluit moet laten zien dat er daadwerkelijke voorzorgsmaatregelen worden genomen om te voorkomen dat de onderhavige fundamentele rechten worden geschonden.</p> <p>Onderbouwing: Indiener stelt dat de gaswinning een inbreuk maakt op grondrechten van de inwoners. In het advies van de indiener bent u gewezen op artikel 2, 3 en 8 EVRM, artikel 1 van het Eerste Protocol van het EVRM en in het bijzonder op de rechten en belangen van kinderen in het gaswinningsgebied. Dit zijn fundamentele rechten waar de overheid niet zomaar een inbreuk op mag maken. Bovendien moeten maatregelen die de overheid neemt – als</p>

R026, R027, R030, 0025		positieve verplichtingen die voortvloeien uit de grondrechten – daadwerkelijk effectief zijn. Indiener vindt dat de inbreuk op deze fundamentele rechten niet goed is afgewogen en maatregelen niet – of niet voldoende – daadwerkelijk effectief zijn. Volgens de indiener spreekt u over voornamelijk <i>nazorg</i> maatregelen voor de schade die de voortdurende gevolgen van de gaswinning reeds heeft aangericht. De maatregelen die volgens de indiener wel kunnen zorgen voor het voorkomen van schending van deze bepalingen zien op 'herstel van vertrouwen', daadwerkelijke haast maken met de versterkingsoperatie en schadeafhandeling (geen toezeggingen maar daden) en de gaswinning meer omlaag brengen.
R003, R004, R005, R006, R007, R011, R013, R014, R016, R018, R020, R024, R026, R027, R030, 0025	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener verzoekt dat u in het vaststellingsbesluit erkent dat er in de loop der jaren een onmenselijke situatie is ontstaan in Groningen, ex artikel 3 EVRM, en dat u aan de hand van het nemen van noodzakelijke maatregelen bezig bent met het herstel en het voorkomen van verdere degradatie.</p> <p>Onderbouwing: Indiener stelt dat voor wat betreft artikel 1 van het eerste Protocol van het EVRM u aangeeft dat u ter bescherming van eigendommen van burgers voorziet in een versterkingsoperatie en in een schadeafhandeling. Dit argument is volgens de indiener moeilijk vol te houden nu er feitelijk nauwelijks nog wordt voorzien in een adequate versterkingsoperatie en schadeafhandeling. Voorts vraagt indiener zich af waarom u in het ontwerp twijfelt over het van toepassing zijn van artikel 3 van het EVRM. De rapporten van de Rijksuniversiteit Groningen en Gronings Perspectief hebben laten zien dat de gevolgen van de gaswinning leiden tot ernstige onmenselijke situaties.</p>
	Antwoord	<p>In hoofdstuk 7 van het vaststellingsbesluit ga ik, onder meer, in op de artikelen 2, 3 en 8 EVRM en artikel 1 Eerste Protocol van het EVRM en de wijze waarop ik de door deze grondrechten beschermde belangen in mijn afweging heb betrokken. Dat heb ik, samengevat, gedaan doordat ik de veiligheidsrisico's aan de hand van een concrete norm op aanvaardbaarheid heb beoordeeld en daarnaast door mijn beslissing om op zo kort mogelijke termijn, in een telkens toenemend tempo, tot een volledige beëindiging van de gaswinning in Groningen te komen aan de hand van een zo uitgebreid mogelijk pakket aan maatregelen. Deze beëindiging, gepaard met andere (voorzorgs)maatregelen, bijvoorbeeld op gebied van versterking, moet bewoners beschermen en iedere (nadere) schending van grondrechten voorkomen. Voor de bewoners die reeds gevolgen van de gaswinning hebben ondervonden geldt dat ik maatregelen tref om die gevolgen te adresseren (bijvoorbeeld in de vorm van schadevergoeding). Er is zowel sprake van voorzorgsmaatregelen als nazorg.</p> <p>Wat betreft artikel 3 EVRM geldt het volgende. Het is onduidelijk of dit artikel in het kader van dit vaststellingsbesluit inderdaad van toepassing is. In de uitspraken van de Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State is dit niet aan bod gekomen. Dit neemt niet weg dat de situatie in Groningen zodanig is dat sprake is van maatschappelijke ontwrichting. Ik neem daarom alle mogelijke (voorzorgs)maatregelen ten behoeve van de Groningers. Die zijn mijn prioriteit. Voor zover op mij verplichtingen rusten op grond van artikel 3 EVRM heb ik daar tevens aan voldaan.</p>
0038	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat het besluit niet voldoet aan de vereisten van artikel 2 van het EVRM. Dit ondanks toezeggingen van u in de media ten aanzien van de onderliggende wet, wijziging van de gaswet en van de mijnbouwwet, betreffende het minimaliseren van de gaswinning uit het Groningenveld, aangaande het besluit. Het zal er niet toe leiden de risico's voor de bewoners zo snel mogelijk en zo veel mogelijk te beperken.
0038	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat met het oog op de risico's verplicht moet worden voorzien in een effectief wettelijk bestuurlijk kader volgens artikel 2 EVRM. Dit is nu niet aan de orde door het niet uitvoeren van de verplichtingen aangaande technische veranderingen die in het verleden en in de toekomst zullen plaatsvinden.

	Antwoord	Met betrekking tot artikel 2 EVRM heeft de Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State bevestigd dat in Nederland in het op grond van artikel 2 EVRM vereiste wettelijke kader is voorzien, onder meer door de Mijnbouwwet, op grond waarvan bij de rechter toetsbare besluiten worden genomen waarin de belangen die door artikel 2 EVRM worden beschermd worden meegewogen.
R003, R004, R005, R006, R007, R011, R013, R014, R016, R018, R020, R024, R026, R027, R030, 0025	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat u de fundamentele rechten van burgers concreet moet afwegen tegenover de belangen (van leveringszekerheid en overige belangen) die u bewegen het vaststellingsbesluit te nemen. Indiener stelt dat u in het ontwerp geheel voorbij gaat aan de vereiste belangenafweging. Weliswaar stelt u dat de fundamentele rechten moeten worden afgewogen; u doet het echter niet.
	Antwoord	In hoofdstuk 7 van het vaststellingsbesluit ga ik uitgebreid in op de afweging die aan het besluit ten grondslag ligt. Daarbij ga ik ook uitgebreid in op de fundamentele grondrechten van burgers.
R003, R004, R005, R006, R007, R011, R013, R014, R016, R018, R020, R024, R026, R027, R030, 0025	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat u in het vaststellingsbesluit moet laten zien welke belangen van het kind in kaart zijn gebracht en hoe u die kenbaar heeft afgewogen ten opzichte van de belangen die gemoeid zijn met het nemen van het vaststellingsbesluit. Onderbouwing: Indiener stelt dat u met uw besluit artikel 3, 6, 12 en 24 van het IVRK schendt omdat u niet laat zien dat u de belangen van het kind in kaart heeft gebracht, deze heeft gewogen ten opzichte van de belangen die u bewegen het vaststellingsbesluit te nemen en niets doet met concrete aanwijzingen, die u nochtans zelf erkent, dat de ontwikkeling en gezondheid van de kinderen in het aardbevingsgebied zijn en worden aangetast door de gevolgen van de gaswinning. Het besluit om de gaswinning terug te brengen tot nul doet hier niet aan af.
R003, R004, R005, R006, R007, R011, R013, R014, R016, R018, R020, R024, R026, R027, R030, 0025	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat u in het vaststellingsbesluit moet laten zien hoe u kinderen heeft laten participeren in de besluitvorming en wat u vervolgens gedaan heeft met hun 'stem'. Onderbouwing: Indiener stelt dat de enkele gesprekken die u heeft gevoerd met de kinderen in de aardbevingsregio niet maken dat u daarmee voldoet aan het bepaalde in artikel 12 jo. artikel 3 IVRK. U laat immers niet zien op welke wijze kinderen daadwerkelijk participeren in de besluitvorming, noch welke belangen in uw belangenafweging zijn meegenomen en afgewogen.
	Antwoord	Het IVRK bundelt de rechten van kinderen in één verdrag. Artikel 3 IVRK stelt voorop dat het belang van het kind bij elk besluit dat het kind raakt een eerste overweging dient te zijn. Artikel 6 IVRK bepaalt dat kinderen in staat moeten worden gesteld om zich zo goed mogelijk te ontwikkelen. Uit artikel 12 IVRK volgt dat kinderen worden betrokken bij bestuurlijke procedures die hen raken. Artikel 24 gaat ten slotte over het recht van het kind op een grootst mogelijke mate van gezondheid en voorzieningen die dit bevorderen. De overheid heeft in dit kader de verantwoordelijkheid om een gezonde en veilige leefomgeving voor kinderen te creëren.

		<p>In het vaststellingsbesluit is uitgebreid beschreven hoe de effecten van de gaswinning op kinderen in Groningen en de belangen van kinderen in kaart zijn gebracht. Aan deze belangen hecht ik zwaarwegend belang. Ze hebben daarom ook een duidelijke plaats gekregen in de belangenafweging conform artikel 3 IVRK.</p> <p>Door de gaswinning in Groningen in dit vaststellingsbesluit significant en zo veel als mogelijk omlaag te brengen en door maatregelen te treffen om daarna zo spoedig mogelijk de winning naar nul te brengen, beoog ik (het gevoel van) onveiligheid bij kinderen, geconstateerde belemmeringen in de ontwikkeling van kinderen (in de zin van artikel 6 IVRK) en omstandigheden met effect op de gezondheid van kinderen (in de zin van artikel 24 IVRK) zo spoedig mogelijk te beperken en weg te nemen. Daarbij geldt, ook in de zin van het IVRK, dat ik het meest evenwichtige compromis nastreef. Dit betekent dat ik een afgewogen balans met de leveringszekerheid, waarmee ook de belangen van kinderen in Nederland zijn gemoeid, nastreef. Doordat voor dit vaststellingsbesluit de uniforme openbare voorbereidingsprocedure is gevolgd ex artikel 3.4 Algemene wet bestuursrecht, is ook voldaan aan artikel 12 IVRK.</p> <p>Dat ik de belangen van kinderen op grond van het IVRK op deze wijze in de belangenafweging mag betrekken en dat kinderen op deze manier in voldoende mate bij de bestuurlijke procedure zijn betrokken is bevestigd door de Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State uitspraak van 3 juli 2019 (ECLI:NL:RVS:2019:2217).</p>
R003, R004, R005, R006, R007, R011, R013, R014, R016, R018, R020, R024, R026, R027, R030, 0025	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener stelt dat u in het vaststellingsbesluit moet laten zien dat u de bepalingen uit het Handvest die van toepassing zijn heeft betrokken in uw afweging.</p> <p>Onderbouwing: Indiener stelt dat u in voetnoot 62 van uw ontwerp aangeeft dat er geen sprake is van uitvoering van unierecht en dat daarom het Handvest van de grondrechten van de EU buiten beschouwing kan blijven. Die constatering deelt de indiener niet. Daarvoor verwijst de indiener naar het Åkerberg Fransson-arrest. U geeft zelf aan dat uw afweging voor uw besluit een direct gevolg is van unierecht. U moet immers voldoen aan Verordening 2017/1938 betreffende maatregelen tot veiligstelling van de gasleveringszekerheid. Omdat u bovendien moet afwegen dat u ook buitenlandse afnemers moet voorzien van Gronings gas heeft uw besluit een grensoverschrijdend kenmerk. Het unierecht is dus van toepassing en daarmee ook het Handvest.</p>
R003, R004, R005, R006, R007, R011, R013, R014, R016, R018, R020, R024, R026, R027, R030, 0025	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener stelt dat u in het vaststellingsbesluit moet laten zien dat u met uw besluit schending van de bepalingen uit het Handvest van de grondrechten van de EU voorkomt door mitigerende maatregelen te nemen.</p> <p>Onderbouwing: Indiener stelt dat uw besluit niet in strijd dient te zijn met het bepaalde in artikelen 2, 4, 8, 17 en 24 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie, waarbij ook ten aanzien van deze bepalingen geldt dat u gehouden bent om die te betrekken in uw afweging en mitigerende maatregelen te nemen om schending van deze bepalingen te voorkomen.</p>
	Antwoord	<p>Op grond van artikel 51, eerste lid, van het Handvest van de Grondrechten van de Europese Unie (hierna: Handvest) zijn de bepalingen uit het Handvest alleen van toepassing indien het recht van de van de Unie tot uitvoer wordt gebracht. Daarvan is geen sprake. Door middel van het vaststellingsbesluit wordt nationale wetgeving, de Mijnbouwwet, uitgevoerd. Het vaststellingsbesluit strekt niet tot uitvoering van Unierecht. Het Handvest is daarom ook niet van toepassing. Dat wordt niet anders doordat er Unierecht bestaat over onderwerpen die ook in het vaststellingsbesluit aan de orde zijn, zoals energie en leveringszekerheid. Dat maakt niet dat het vaststellingsbesluit strekt tot uitvoering van dat Unierecht.</p>

		Dit herhaaldelijk bevestigd door de Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State. Zie onder meer de uitspraak van 18 november 2015 (ECLI:NL:RVS:2015:3578) en de uitspraak van 3 juli 2019 (ECLI:NL:RVS:2019:2217).
0025	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener vraagt hoe de toepassing van het criterium 'bevolkingsdichtheid' zich verhoudt tot onder meer artikel 1 van de Grondwet. Indiener vraagt of hier sprake is van discriminatie op grond van woonplaats.</p> <p>Onderbouwing: Indiener stelt dat in eerdere zienswijzen en beroepschriften er al op is gewezen dat aan de levens van burgers in het effectgebied van het Groningenveld kennelijk een ander gewicht wordt toegekend dan aan de levens van burgers elders in Nederland. Daar lijkt een extra dimensie bij te komen, nu de risico's voor burgers in de dichter bevolkte delen van het Groningenveld en voor burgers in dun bevolkte delen van het Groningenveld samenhangen met het criterium 'bevolkingsdichtheid'.</p>
	Antwoord	Aan de levens van burgers in Groningen wordt in het vaststellingsbesluit geen ander gewicht toegekend dan aan de levens van burgers elders in Nederland. In het vaststellingsbesluit weeg ik de criteria af die ik op grond van de Mijnbouwwet moet betrekken. Deze criteria zien zowel op de belangen van de bewoners in Groningen als op de belangen van overige burgers. Het criterium 'bevolkingsdichtheid' komt daarbij niet terug en speelt ook overigens geen rol. Er is ook geen sprake van discriminatie op basis van woonplaats.
0038	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat het van belang is dat u een verzoek tot de Wet openbaarheid van bestuur binnen de kaders van behoorlijk bestuur afhandelt. Vanuit equality in arms, maar ook het recht op schadevergoeding en het recht op een veilige leefomgeving.
	Antwoord	Deze zienswijze heeft geen betrekking op het vaststellingsbesluit.
0038	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener ervaart het als burger als zeer onrechtmatig dat het civiel recht ontoegankelijk wordt gemaakt aangaande het recht op schadevergoeding en daarmee het recht op een veilige leefomgeving.</p> <p>Onderbouwing: Behalve directe bescherming tegen aantasting van eigendom door de overheid eist artikel 1 van het EVRM ook bescherming van de staat tegen inbreuk makend handelen of nalaten van derden, zo stelt indiener. In combinatie met artikel 14 EVRM biedt artikel 1 een breed terrein waarover het eigendomsrecht zich uitstrekt. Voorts ook bescherming tegen onrechtvaardige ongelijke behandeling van gelijke gevallen. Daarmede gezegd hebbende dat het zeer urgent is om schadepatronen inzichtelijk te maken. Doordat de gaswinning een dynamisch proces is, zullen ook de schadepatronen dynamisch zijn.</p>
0043	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat in het besluit een waarborg dient te staan dat voor gedupeerden ten allen tijde een gang naar onder andere het civiel recht open blijft. Ook dit is een rechtmatigheid omschreven in de rechten van de mens en dient duidelijk aangegeven te worden in dit besluit, zonder enige vorm van uitsluiting.
0038	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener stelt dat het rechtvaardig is om te beroepen op artikel 13 van het EVRM nu u geen verantwoordelijkheid neemt aangaande bouwwerken, voorkomend uit het advies van het hooglerarenpanel.</p> <p>Onderbouwing: Dit betreft het recht op effectief nationaal rechtsbescherming en impliceert dat er met betrekking tot geschillen over voortkomende schade moet worden voorzien in een adequaat systeem, zo geeft indiener aan. In deze situatie waarin complexe schadepatronen zich voordoen dient immer informatie aangaande kennis over de gevolgen open moeten zijn. Dat houdt in dat enkel een verwachtingspatroon van de bodemdaling onvoldoende is.</p>
0038	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat er niet is voldaan aan de procedurele waarborg aangaande het recht op schadevergoeding. De beperkingen die nu gecreëerd worden zijn strijdig met artikel 1 van het EVRM voor de vergoeding van schade bij eigendomsinbreuken.

		<p>Onderbouwing: Volgens het wetsvoorstel en de memorie van toelichting gaat het op te richten Instituut van Mijnbouwschade over alle vormen van schade aan gebouwen en infrastructuur die ontstaan door beweging van de bodem, zo stelt indiener. De effecten van bodemdaling kan worden opgevat als beweging van bodem, maar wordt in het voorstel niet expliciet genoemd. Als gevolg ontstaat er een mistige situatie aangaande de aanvragen van vergoeding van landbouwgronden nu het civiel recht op korte termijn niet meer toegankelijk is.</p>
	<p>Antwoord</p>	<p>De hiervoor opgesomde zienswijzen zien, zo begrijp ik, op het recht op eigendom, bescherming daarvan en de noodzaak om een adequaat systeem van rechtsbescherming, waarbij toegang tot de rechter geborgd is, voor de vergoeding van schade. Daarbij worden de artikelen 1 (EP) EVRM (bescherming eigendom), 13 EVRM (recht op daadwerkelijk rechtsmiddel) en 14 EVRM (verbod op discriminatie) aangehaald. Indieners delen in dit verband, zo begrijp ik, de bezorgdheid dat in het proces van schade-afhandeling zoals dat nu bestaat en wordt aangepast de toegang tot de civiele rechter wordt afgesneden.</p> <p>Schadeverzoeken kunnen op grond van het Burgerlijk Wetboek en het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering worden voorgelegd aan de civiele rechter.</p> <p>Verder geldt, zoals in het vaststellingsbesluit is toegelicht, dat per 19 maart 2018 de Tijdelijke Commissie Mijnbouwschade Groningen (hierna: TCMG) door middel van het Besluit mijnbouwschade Groningen is ingesteld als publiekrechtelijke en onafhankelijke partij om fysieke schade aan gebouwen als gevolg van gaswinning in het Groningen gasveld en de gasopslag te Norg te beoordelen en af te wikkelen. Gedupeerden hebben nu dus ook de mogelijkheid om hun schadevergoedingsverzoek aan de TCMG voor te leggen. Voor geschillen over de afhandeling door de TCMG is voorzien in de mogelijkheid van bezwaar, beroep bij de rechtbank en hoger beroep bij de Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State.</p> <p>De TCMG is een tijdelijke commissie in afwachting van het Instituut Mijnbouwschade Groningen (hierna: IMG). Dit instituut zal functioneren als zelfstandig bestuursorgaan, waarvoor een wettelijke basis noodzakelijk is. Deze is opgenomen in de Tijdelijke Wet Groningen. Het wetsvoorstel voor deze wet is voor de zomer ingediend bij de Tweede Kamer. Indien het wetsvoorstel wordt aangenomen, en de Tijdelijke Wet Groningen in werking treedt, zal het IMG alle vormen van schade kunnen afhandelen, waaronder vermogensschade, immateriële schade en waardedaling. Een adviescommissie heeft de afgelopen maanden verschillende berekeningsmethoden voor de vergoeding van waardedaling onderzocht en hiertoe een model aanbevolen voor het IMG. Het wetsvoorstel waarbij het IMG wordt ingesteld wijzigt niet de mogelijkheden die de gedupeerde heeft om zijn schade langs civielrechtelijke weg direct op de exploitant te verhalen. De toegang tot de civiele rechter wordt dus niet afgesneden. Wel wordt met het wetsvoorstel aan gedupeerden een alternatieve publiekrechtelijk route geboden waarmee zij al hun schade op laagdrempelige wijze kunnen verhalen via het Instituut. De mogelijkheid om schade te verhalen via het IMG (met bijbehorende rechtsbescherming bij de bestuursrechter) is daarbij vormgegeven als een keuze voor de gedupeerde. De gedupeerde kan er ook voor kiezen om zijn schade langs de civielrechtelijke route direct op de exploitant te verhalen.</p> <p>Aldus is voorzien in een rechtvaardig, non-discrimatoir en adequaat systeem, met waarborgen omkleed, voor de afhandeling van verzoeken voor schadevergoeding. Van strijd met het EVRM is geen sprake.</p>

0043	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener stelt dat de VN jongstleden tot twee keer toe de Nederlandse overheid er op heeft gewezen dat men ons Groningers de grondbeginselen van ons ontnemt (de rechten voor de mens) en dat dit moet stoppen. Indiener stelt dat u dit willens en wetens negeert met dit besluit.</p> <p>Onderbouwing: Indiener vraagt zich af waarom u als minister wel kijkt naar verre landen als het gaat om het eerbiedigen van de rechten van de mens, maar kijkt u weg als het om ons Groningers gaat. U kunt alleen maar vage schattingen doen, voor uw vage term 'leveringszekerheid'. De enige zekerheid die u ons geeft, is dat de onzekerheid waarin we nu verkeren zal blijven bestaan.</p>
0038	Samenvatting Zienswijze(n)	<p>Indiener stelt dat u de verplichting heeft om in het activiteitenbesluit de aanbevelingen van het Mensenrechtencomité van de Verenigde Naties uit te voeren.</p> <p>Onderbouwing: Het Mensenrechtencomité van de Verenigde Naties heeft zeer krachtige aanbevelingen gedaan aan de Nederlandse Staat over de situatie in Groningen, zo stelt indiener. Het comité, dat het Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten bewaakt, uit in een analyse van Nederland dat het zich zorgen maakt over de veiligheid en het welzijn van de inwoners van de regio Groningen als ook over hun privéleven in hun huizen. Het verwijst daarbij naar drie mensenrechten: het recht op leven, privacy en familie(leven). De Nederlandse Staat moet volgens het Mensenrechtencomité:</p> <p>(a) De noodzakelijke maatregelen nemen om de fysieke veiligheid en het geestelijk welzijn van mensen die in de omgeving van de gaswinning in Groningen wonen te verzekeren. Zo ook de beveiliging en veiligheid van hun huizen;</p> <p>(b) Zorgen voor correcte en passende schadevergoeding voor de slachtoffers en voorkomen dat toekomstige schades plaatsvinden in relatie tot de gaswinning;</p> <p>(c) Zorgen voor een zinvolle participatie van, en overleg en consultatie met, bewoners van Groningen bij het ontwerpen en uitvoeren van het afbouwplan.</p>
	Antwoord	<p>Ik ben op de hoogte van de aanbevelingen van het Mensenrechtencomité van de Verenigde Naties (VN) met betrekking tot de situatie in Groningen.</p> <p>Er zijn sinds 2017 verschillende maatregelen getroffen om de situatie in Groningen te verbeteren. Het kabinet heeft in maart 2018 besloten de gaswinning zo snel als mogelijk te beëindigen. Zoals aangekondigd in mijn brief van 17 juni jl. loopt de afbouw voor op schema dat destijds is voorzien en worden aanvullende maatregelen genomen om de winning nog sneller dan eerder geschetst af te bouwen. Alleen door het wegnemen van de oorzaak van het aardbevingsrisico kunnen de veiligheid en de veiligheidsbeleving in Groningen op afzienbare termijn worden gegarandeerd. Dit besluit vermindert het optreden van zowel fysieke schade als het wegnemen van de oorzaak van gezondheidsproblemen. Naar mijn mening wordt daarmee ook correct en passend invulling gegeven aan de opmerkingen van de VN.</p> <p>Daarnaast worden maatregelen getroffen op gebied van (verbetering en versnelling van) versterking en schadeafhandeling. Deze maatregelen worden in het besluit uitgebreid toegelicht.</p> <p>Ten slotte geldt met betrekking tot de participatie van bewoners bij de afbouw het volgende. Het ontwerp voor dit vaststellingsbesluit heb ik in juni ter inzage gelegd. Betrokken Groningers hebben gedurende zes weken zienswijzen kunnen indienen. Deze zienswijzen zijn betrokken bij het opstellen van het definitieve besluit. Daarnaast heb ik verschillende informatieavonden gehouden in Groningen en Drenthe om bewoners te informeren over het besluit en hen de mogelijkheid te bieden hun zienswijze kenbaar te maken. Dit vaststellingsbesluit voor het gasjaar 2019-2020 is</p>

		het eerste vaststellingsbesluit dat onder het nieuwe wettelijke kader tot stand is gekomen. Ik zal het proces evalueren en daarbij samen met de provincie Groningen en de gemeenten bekijken op welke manieren ik de bewoners in Groningen nog beter kan betrekken bij de totstandkoming van het vaststellingsbesluit.
0044	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat de gaswinning niet alleen om 'de Groningers' gaat, maar dat het een maatschappelijk probleem voor heel Nederland is en betrekking heeft op de mensenrechten.
	Antwoord	De afbouw van de gaswinning in Groningen heeft maatschappelijke consequenties voor heel Nederland. De verschillende aspecten en belangen die in dit verband bij de afweging in het vaststellingsbesluit moeten worden betrokken zijn vastgelegd in de Mijnbouwwet. Daarnaast heb ik ook de grondrechten van Groningers in het bijzonder maar ook van andere bewoners in Nederland in mijn afweging in het vaststellingsbesluit betrokken.
0044	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat veiligheid voor iedere burger gegarandeerd moet worden. Het is tegen de mensenrechten om noodgedwongen in een onveilig huis te wonen als gevolg van de gaswinning.
	Antwoord	De gaswinning wordt zo spoedig mogelijk afgebouwd naar nul zodat de veiligheid verbetert. De veiligheidssituatie wordt in het vaststellingsbesluit getoetst aan de hand van een concrete veiligheidsnorm. Voor de huizen die nog niet aan die veiligheidsnorm voldoen geldt dat maatregelen worden getroffen zodat die huizen binnen een redelijke termijn worden versterkt.
0048	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat u via bijvoorbeeld de stuwmeerregeling van €5000,- probeert er goedkoop af te komen en naïeve mensen te benadelen. Dit onder de noemer van snelle schadeafhandeling. Dit is tegen de regels van artikel 2 en 8 van het EVRM. Kapitaal krachtige mensen, die advocaten kunnen betalen krijgen nieuwe woningen of boerderijen van bedragen tot wel €1.000.000,-. Juridisch gezien hebben deze mensen dus gelijk gekregen en daarmee tegelijkertijd u samen met de NAM ongelijk. Equality of arms is ver te zoeken. Preventie wat de norm was en is, wordt onder andere, in die gevallen wel uitgevoerd en voor anderen niet.
	Antwoord	Met de Tijdelijke Commissie Mijnbouwschade Groningen (TCMG) en het nog op te richten Instituut Mijnbouwschade Groningen (IMG) worden burgers ontzorgd. De stuwmeerregeling is een oplossing om de afhandelingssnelheid van schadeafhandeling te versnellen. De toegang tot de TCMG en IMG is voor iedereen gelijk. Met de publiekrechtelijke afhandeling van schademeldingen is geen sprake van een ongelijke behandeling of van schending van de artikelen 2 en 8 EVRM.
0048	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat uw getal (gasvolume) voor leveringszekerheid variabel en discutabel is en uw belang daarin dient. Dit gaat ten koste van o.a. veiligheid en is in strijd is met het grondrecht van EVRM artikelen 2 en 8. Onderbouwing: Het wetsvoorstel met wijziging 2018 werd ingediend en gehonoreerd door de 1e kamer, om de Gaswet en de Mijnbouwwet te pareren en niet zoals staat geschreven om zo snel mogelijk te kunnen afbouwen, zo stelt indiener. Dit was en is niet in het belang voor de bewoners. Enkel de NAM werd en moest hiermee worden ontzien en zo kon u alles zelf bepalen. U beweert daarmee tegelijkertijd, dat zonder deze zogenaamde noodzakelijke wetswijzigingen voor afbouw gaswinning, de gasvolume voor leveringszekerheid 15,9 miljard Nm3 anders niet of niet in dit tempo gerealiseerd kon worden. Laat staan de gewenste 12,9 miljard. Wat zou zonder deze wetsaanpassingen het getal van leveringszekerheid zijn? De gasvolumeberekening voor leveringszekerheid is een rekensom (afname contracten/eindgebruikers). Dat kan een wiskundige- en of economische rekensom zijn, maar indiener stelt nog nooit een wet of aanpassing als onderdeel van een rekensom/formule te hebben gezien of gehoord.
	Antwoord	In het nieuwe wettelijke stelsel start de procedure voor het vaststellingsbesluit met een raming door de netbeheerder van het landelijk gastransportnet (GTS) van het voor de leveringszekerheid benodigde hoeveelheid laagcalorisch gas.

		<p>GTS heeft op 31 januari 2019 een raming opgeleverd waaruit blijkt dat het benodigde volume uit het Groningen gasveld voor het gasjaar 2019-2020 op basis van een gemiddeld temperatuurprofiel 15,9 miljard Nm³ bedraagt. Vervolgens heeft GTS mij op 11 juni en 25 juli 2019 geadviseerd over maatregelen om de gaswinning nog verder te beperken. In het advies van 25 juli 2019 beschrijft GTS dat de marktvrage de komende jaren sterk terugloopt en dat door diverse extra mogelijke maatregelen de benodigde gasproductie uit het Groningen gasveld in gasjaar 2019-2020 nog maar 11,8 miljard Nm³ bedraagt. De raming door GTS is ook door een externe partij, DNV.GL, gevalideerd.</p> <p>Hieruit volgt dat het voor de leveringszekerheid benodigde te winnen gasvolume op objectieve en gevalideerde berekeningen en ramingen is gebaseerd. Deze ramingen dienen niet een specifiek belang dat zou prevaleren boven een ander belang. Er is bijgevolg geen sprake van strijd met grondrechten op grond van het EVRM.</p>
0048	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener stelt dat artikel 2 en 8 van EVRM niet gerespecteerd worden.</p> <p>Onderbouwing: De NAM heeft een HRA toegepast op twee operationele strategieën op uw verzoek, zo stelt indiener. Dit op basis van uw inmiddels 'aangepaste' mijnbouwwet artikel 52C en artikel 1.3a.2 van de Mijnbouwregeling. De verantwoording van de NAM als vergunningshouder is met wederzijdse toestemming ontnomen ook door u. Met deze nieuwe wetgeving legt u de NAM als exploitant op de Nm³ gas te halen wat u wilt in dit ontwerp. Winst of verlies en we spreken over de NAM als een bedrijf. U maakt gebruik van onderzoeken van een dezelfde NAM (niet onafhankelijk), de exploitant in dit ontwerp, die geen verantwoordelijkheden meer bezit. Het doel is de zogenaamde leveringszekerheid te onderbouwen en niet veiligheid. Dit riekt naar machtsvertoon en indiener is hier als burger niet tegenop gewassen.</p>
0043	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener stelt dat de veiligheidsnorm, de berekenwijze en risicobeleid wat gebaseerd is op onrechtmatig onteigenen, het befaamde HRA model met zijn missende belangrijkste component, de bodemdaling en zijn effecten op een gebouw, allen duiden op het negeren van de rechten van de mens.</p>
	Antwoord	<p>De HRA wordt inderdaad gebruikt voor de risicoanalyses die NAM verplicht is te doen op grond van de wet. De uitkomsten van de HRA betrek ik in mijn veiligheidsbeleid. Het HRA-model is volgens mijn adviseurs het beste beschikbare instrument voor de risicoberekeningen en SodM ziet toe op de correcte en onbevooroordeelde toepassing van het model. Verder geldt dat de rechten van de mens in het vaststellingsbesluit niet worden genegeerd. Integendeel, zij hebben een hele duidelijke plaats in de afweging.</p>

6c. Schade, schade-afhandeling en waardedaling

Registratienr. zienswijze		Tekst
R003, R004, R005, R006, R007, R011, R013, R014, R016, R018, R020, 0022, R024, R026,	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener stelt dat in het vaststellingsbesluit moet aangeven welke maatregelen u gaat nemen die erop gericht zijn dat ook de oude complexe dossiers voor het einde van het jaar weggewerkt zijn.</p> <p>Onderbouwing: Indiener stelt dat de afhandeling van de schade nog steeds niet naar behoren verloopt. Groningers wachten jarenlang in onzekerheid op een vergoeding van de schade. U geeft in uw ontwerp aan dat de versnellingsmaatregelen erop gericht zijn het stuwmeer aan oude meldingen voor het einde van het jaar weggewerkt</p>

R027, R030, 0025		te hebben en daarna een acceptabele termijn van schadeafhandeling te hebben.
R003, R004, R005, R006, R007, R011, R013, R014, R016, R018, R020, R024, R026, R027, R030, 0025	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener stelt dat u in het vaststellingsbesluit moet aangeven vanaf welk moment TCMG een aanvullende procedure ontwikkeld moet hebben voor schades bij monumenten en/of agrarische bedrijven en deze schadegevallen in voldoende mate in behandeling kunnen worden genomen.</p> <p>Onderbouwing: Indiener stelt dat de verwachting is dat juist deze complexe dossiers geen gebruik kunnen maken van de 'Regeling stuwmeer Groningen', omdat de schade groter is dan €10.000, - en waardoor nog steeds sprake is van meervoudige schade die gedurende lange tijd niet hersteld wordt. Bovendien geeft u aan dat afhandeling van schades aan dit type gebouwen extra aandacht en specifieke expertise vraagt en dat TCMG hiervoor een aanvullende procedure ontwikkeld. Op dit moment ligt de afhandeling van schade aan Rijksmonumenten en gemeentelijke monumenten vrijwel stil. De TCMG heeft onvoldoende kennis in huis en de aanvullende procedure is nog niet voldoende ingericht. Indiener vindt dit zorgelijk en diens verwachting is dat de oude complexe schademeldingen niet voor het einde van het jaar weggewerkt zijn. Indiener acht het daarom wel nodig om de gevolgen van meervoudige schade die gedurende lange tijd niet hersteld wordt op de langjarige veiligheidsrisico's te onderzoeken en mee te wegen in uw besluit. Deze complexe dossiers, met meervoudige schade liggen soms al jaren stil en juist deze categorie wordt geen perspectief geboden.</p>
	Antwoord	De afhandeling van meer complexe schades, zoals bij monumenten of agrarische bedrijven, blijft een punt van aandacht. De TCMG maakt capaciteit bij gespecialiseerde experts om ook voor deze typen schade goede opnames te kunnen uitvoeren. Verwachting is dat voor het einde van het jaar ook de oude schades van deze doelgroepen een schadeopname in huis hebben. Ook de stuwmeerregeling beoogt het wegwerken van oude dossiers voor het einde van het jaar. Niet alleen door middel van het aanbod, maar dankzij de regeling komt er extra capaciteit beschikbaar om aan deze ingewikkelde schadegevallen de aandacht te geven die benodigd is.
R003, R004, R005, R006, R007, R011, R013, R014, R016, R018, R020, R024, R026, R027, R030, 0025	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener stelt dat in het vaststellingsbesluit moet aangeven dat de gevolgen van meervoudige schade die gedurende lange tijd niet hersteld wordt, op de langjarige veiligheidsrisico's worden onderzocht en – tot onderzoeksresultaten bekend zijn - de onzekerheid over de gevolgen mee moet wegen in uw besluit.</p> <p>Onderbouwing: Indiener heeft u geadviseerd om de gevolgen van meervoudige schade die gedurende lange tijd niet hersteld wordt op de langjarige veiligheidsrisico's te onderzoeken en mee te wegen in uw besluit. Hiernaast heeft SodM aangegeven dat de effecten van nieuwe bevingen op gebouwen met niet herstelde schade onvoldoende bekend zijn. Indiener constateert dat u in het ontwerp afwijkt van diens advies.</p>
	Antwoord	Alle inspanningen zijn erop gericht om de openstaande schademeldingen zo snel mogelijk af te handelen en daarna een acceptabele termijn van afhandeling van schademeldingen te hebben. Dit heeft prioriteit, een onderzoek naar de gevolgen van meervoudige schade acht ik daarom nu niet noodzakelijk.
R003, R004, R005, R006, R007, R011, R013, R014, R016, R018, R020, R024,	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener stelt dat via aanpassing van de beleidsregel de TCMG op korte termijn de bevoegdheid moet geven om de benodigde samenwerking met de versterkingsoperatie aan te gaan.</p> <p>Onderbouwing: Indiener heeft u gevraagd om, vooruitlopend op de wetgeving, de TCMG in de beleidsregel de bevoegdheid te geven om de benodigde samenwerking met de versterkingsoperatie aan te gaan. In het ontwerp geeft u hierover aan dat er wordt gewerkt aan een samenwerkingsovereenkomst tussen TCMG en TCV waarin afspraken worden gemaakt over de gegevensuitwisseling. Indiener vindt het echter van groot belang dat schade en versterking</p>

R026, R027, R030, 0025		op korte termijn beter met elkaar in verbinding wordt gebracht en dat hier een wettelijke grondslag voor wordt ingericht. U bent in de gelegenheid om op de beleidsregel van de TCMG per ommegaande aan te passen, hiervoor is geen samenwerkingsovereenkomst nodig.
	Antwoord	Ik zal erop toezien dat er snel een samenwerkingsovereenkomst tussen TCMG en NCG tot stand komt.
R003, R004, R005, R006, R007, R011, R013, R014, R016, R018, R020, R024, R026, R027, R030, 0025	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener stelt dat u in uw vaststellingsbesluit moet opnemen dat een langjarig wetenschappelijk onderzoek naar de afhandeling van de schades wordt gestart.</p> <p>Onderbouwing: Indiener heeft u geadviseerd om een langjarig wetenschappelijk onderzoek te starten naar de afhandeling van de schade. U geeft in uw ontwerp aan dat het functioneren van de TCMG via de reguliere kanalen (zoals de Auditdienst Rijk) wordt bekeken. Hiermee komt u niet tegemoet aan het advies van de indiener, want de Auditdienst onderzoekt niet datgene wat indiener bedoelt. Indiener levert het wetenschappelijk onderzoek van de RUG naar de psychosociale problematiek van de inwoners veel inzicht op in de gevolgen van de gaswinning en wat hier aan gedaan moet worden. Indiener ziet dat de schadeafhandeling ook grote gevolgen voor de inwoners heeft en wil daarom een soortgelijk wetenschappelijk onderzoek maar dan gericht op de afhandeling van schade en mogelijke verbeteringen daarin.</p>
	Antwoord	Alle inspanningen zijn erop gericht om de openstaande schademeldingen zo snel mogelijk af te handelen en daarna een acceptabele termijn van afhandeling van schademeldingen te hebben. Dit heeft prioriteit, een langjarig wetenschappelijk onderzoek naar de afhandeling van schades acht ik daarom nu niet noodzakelijk. In de Tijdelijke Wet Groningen die ik onlangs bij de Tweede Kamer heb aangeboden wordt ook voorgesteld om periodiek de schadeafhandeling door het IMG te evalueren.
R003, R004, R005, R006, R007, R011, R013, R014, R016, R018, R020, R024, R026, R027, R030, 0025	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener stelt dat u met de TCMG maatregelen moet nemen zodat er structureel tijdig beslist wordt op verzoeken om schadevergoeding.</p> <p>Onderbouwing: Indiener wilt u erop attenderen dat een juridisch zuiver besluit mede inhoudt dat het besluit tijdig is genomen. De Awb stelt die termijn - nu in de regeling (Besluit TCMG) niets anders is bepaald - op maximaal 8 weken. De maatregelen die u neemt, moeten dus tot gevolg hebben dat deze beslistermijn structureel gehaald kan worden. Indiener betwijfelt of het wegwerken van het stuwmeer voldoende is om wel tijdig te besluiten, ook over de complexe gevallen. Tijdig besluiten is niet alleen juridisch zuiver, maar draagt ook bij aan herstel van vertrouwen bij diens inwoners.</p>
	Antwoord	Zoals ik in het vaststellingsbesluit heb geschetst, heb ik bij de TCMG aangedrongen op versnellingsmaatregelen. De TCMG rapporteert mij periodiek over de voortgang van de afhandeling. Ik hou dit nauwgezet in de gaten. Mochten aanvullende versnellingsmaatregelen nodig zijn, dan treed ik hierover in mijn reguliere overleggen met de TCMG in gesprek.
R008, R010	Samenvatting zienswijze(n)	De indiener vraagt gezien de problemen rond de afhandeling van schadedossiers gerelateerd aan het Groningenveld voor blijvende inzet omtrent de afhandeling van schade onder het Groningenprotocol.
	Antwoord	De versnelling van de afhandeling van schademeldingen blijft onverkort mijn aandacht houden.
R008, R010	Samenvatting zienswijze(n)	De indiener pleit voor het inrichten van één loket voor een inhoudelijk gelijke behandeling voor alle schademeldingen die voortkomen uit Mijnbouwactiviteiten, waaronder gaswinning uit kleine velden en zoutwinning in de regio. De inwoners in die gebieden mogen niet worden gedupeerd bij de afhandeling van schademeldingen.

	Antwoord	Er is een landelijk loket mijnbouwschade in oprichting voor schades naar aanleiding van winning in kleine velden en zoutwinning. De bijzondere aard en de omvang van de problematiek in Groningen rechtvaardigt een afzonderlijke afhandeling van deze schades.
R008, R010	Samenvatting zienswijze(n)	De indiener dringt aan op een spoedige invoering van een landelijke regeling. Onderbouwing: Indiener dringt aan, onder verwijzing naar het Tcbb-advies van 25 maart 2019 waarvoor de indiener begin dit jaar werd geconsulteerd, op spoed bij invoering van een landelijke regeling. De indiener vertrouwt er daarbij op dat u gestalte doet aan uw toezegging daarbij in het bijzonder aandacht te besteden aan het ontzorgen van gedupeerden bij het aantonen van het causaal verband tussen de mijnbouwactiviteit en de schade.
	Antwoord	Er is een landelijk loket mijnbouwschade in oprichting, dit valt buiten de scope van dit vaststellingsbesluit.
R016, R020	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener is van mening dat er één uniform schadeloket voor alle vormen van mijnbouw moet komen. Hierdoor wordt naar diens mening de uitvoering van het schadeprotocol overzichtelijker en meer beheersbaar voor diens inwoners. Onderbouwing: Indiener stelt dat het actuele schadeprotocol naar diens mening geen rekening houdt met de combinatie van effecten van verschillende vormen van mijnbouw. Indiener ziet het als een onwenselijke situatie dat inwoners zich bij verschillende instanties moeten melden wanneer inwoners het vermoeden hebben schade te hebben als gevolg van mijnbouwactiviteiten. Het bepalen van een vermoedelijke oorzaak van schadegevallen berust momenteel op de schouders van gedupeerden. Indiener is van mening dat deze beoordeling niet bij gedupeerden zou moeten liggen. Daarnaast voorziet de indiener door de huidige aanpak het risico dat verschillende exploitanten van mijnbouwactiviteiten naar elkaar wijzen als vermoedelijke veroorzaker van mijnbouwschade. Dit bevordert vlotte afhandeling van de schademelding niet. Vandaar dat indiener hierbij nogmaals pleit voor een onafhankelijke, ruime, publieke schadeafhandeling voor alle mijnbouwactiviteiten in Groningen waarbij de omgekeerde bewijslast van kracht is.
	Antwoord	Er is een landelijk loket mijnbouwschade in oprichting voor schades naar aanleiding van winning in kleine velden en zoutwinning. De bijzondere aard en de omvang van de problematiek in Groningen rechtvaardigt een afzonderlijke afhandeling van deze schades.
R002	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener wil wederom onder de aandacht brengen dat indiener de spoedige afhandeling van schade als gevolg van gaswinning van groot maatschappelijk belang acht.
	Antwoord	De versnelling van de afhandeling van schademeldingen blijft onverkort mijn aandacht houden.
R002	Samenvatting zienswijze(n)	In het kader van gelijke (rechts)behandeling van alle burgers verzoekt indiener u ervoor te zorgen dat het schadeprotocol dat toeziet op de afhandeling van schade als gevolg van gaswinning uit de kleine velden zo spoedig mogelijk in werking treedt. Goede schadeafhandeling vergroot het draagvlak voor mijnbouwactiviteiten die nu, maar ook in de toekomst in het kader van de energietransitie van belang zijn.
	Antwoord	Er is een landelijk loket mijnbouwschade in oprichting, dit valt buiten de scope van dit vaststellingsbesluit.
R009	Samenvatting zienswijze(n)	De indiener verzoekt om vaart te maken met het Schadeprotocol Kleine Velden. Onderbouwing: Indiener is van mening dat u extra maatregelen heeft genomen om de afhandeling van schade onder het Groningenprotocol sneller af te kunnen wikkelen dan tot nu toe het geval was. In het kader van gelijke (rechts)behandeling van alle burgers verzoekt indiener u ervoor te zorgen dat het schadeprotocol dat toeziet op de afhandeling van schade als gevolg van gaswinning uit de kleine velden zo spoedig mogelijk in werking treedt. Goede

		schadeafhandeling vergroot het draagvlak voor mijnbouwactiviteiten die nu, maar ook in de toekomst in het kader van de energietransitie van belang zijn.
	Antwoord	Er is een landelijk loket mijnbouwschade in oprichting, dit valt buiten de scope van dit vaststellingsbesluit.
R027	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener stelt dat u, gelet op de bijzondere en complexe situatie in Veendam, de afhandeling van schadegevallen op uniforme wijze vorm dient te geven. Dit conform het advies van de Technische Commissie Bodembeweging (Tcbb) getiteld "Landelijke Aanpak Afhandeling Mijnbouwschade".</p> <p>Onderbouwing: Indiener stelt dat in de gemeente Veendam meerdere vormen van mijnbouwactiviteiten plaatsvinden. Deze activiteiten betreffen onder meer het winnen van aardgas, zout (Nouryon), magnesium (Nedmag) en het opslaan van aardgas en in de toekomst mogelijk van waterstof in zoutcavernes. Deze combinatie van mijnbouwactiviteiten en opslag maken de situatie in Veendam uniek. Door de dichtheid van mijnbouwactiviteiten in diens gemeente moet het niet zo zijn dat afhandeling van schadegevallen vertraagd wordt, omdat eerst uitgezocht moet worden wie de veroorzaker is. Het aantonen van een causaal verband tussen veroorzaker en gedupeerde door het plaatsvinden op korte afstand van elkaar van mijnbouwactiviteiten te complex en niet hanteerbaar.</p>
	Antwoord	De bijzondere aard en de omvang van de problematiek in Groningen rechtvaardigt een afzonderlijke afhandeling van deze schades. De afhandeling van andere schades valt buiten de scope van dit vaststellingsbesluit.
0001	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener is van mening dat de schadeafhandelingen, mochten die nodig zijn, te rooskleurig worden voorgesteld, zie dossier Aardbevingen Noord Groningen.
	Antwoord	Ik erken in het vaststellingsbesluit dat de schadeafhandeling nog te traag verloopt. De versnelling van de afhandeling hiervan blijft onverkort mijn aandacht houden.
0001	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener verzoekt een ruimhartige en snellere afhandeling van de compensatie m.b.t. de schade tot nu toe.
	Antwoord	De schadeafhandeling moet sneller verlopen. Ik ben daarom ook blij met de verschillende versnellingsmaatregelen die de TCMG voorstelt.
0012	Samenvatting zienswijze(n)	De indiener stelt dat de constatering dat de schadeafhandeling te traag verloopt terecht is en dat dit een zware wissel trekt op de gezondheid van de inwoners van het effectgebied.
	Antwoord	Ik erken in het vaststellingsbesluit dat de schadeafhandeling nog te traag verloopt. De versnelling van de afhandeling hiervan blijft onverkort mijn aandacht houden. Alleen hiermee kunnen de onzekerheid en de gezondheidseffecten die dit kan veroorzaken op termijn weggenomen worden.
0012	Samenvatting zienswijze(n)	De indiener verwacht dat door invoering van de stuwmeerregeling door de TCMG het totaal aantal schadeafhandelingen tijdelijk verhoogd wordt maar dat de overblijvende schademeldingen de complexere gevallen zijn, die veel tijd kosten.
	Antwoord	De afhandeling van meer complexe schades, zoals bij monumenten of agrarische bedrijven, blijft een punt van aandacht. De TCMG maakt capaciteit om ook voor deze typen schade goede procedures te ontwikkelen. Doordat er veel meldingen door de stuwmeerregeling zijn afgehandeld, komt er nog eens extra capaciteit beschikbaar om aan deze ingewikkelde schadegevallen de aandacht te geven die benodigd is. De stuwmeerregeling zal daarom de afhandeling van complexe gevallen ook versnellen.
0012	Samenvatting zienswijze(n)	De indiener is van mening dat door de hoge frequentie van het aantal aardbevingen het aantal schademeldingen hoog zal blijven en dat dit leidt tot ernstige gevolgen voor de volksgezondheid en de cohesie in de samenleving.

	Antwoord	De enige optie om het aantal aardbevingen te verminderen is door zo snel mogelijk de winning uit het Groningenveld te stoppen. Mijn vaststellingsbesluit zet een grote stap in die afbouw. De gevolgen van de aardbevingen moeten tegelijkertijd zoveel mogelijk beperkt worden. In het vaststellingsbesluit heb ik daarom aangegeven welke maatregelen ik hiervoor, in samenwerking met de medeoverheden, tref.
0012	Samenvatting zienswijze(n)	De indiener is van mening dat het meermaals opzetten van organisaties voor afhandeling van schadeafhandeling en versterken contraproductief werkt. Daaropvolgend stelt de indiener dat er een opsomming aan beroepsgroepen geld verdient aan het leed van de indiener.
	Antwoord	Met het besluit dat de TCMG in het leven heeft geroepen, heb ik de afhandeling van schades in een publiekrechtelijke context getrokken. Het Instituut Mijnbouwschade Groningen is de opvolger van de TCMG, maar heeft een wettelijk verankering. Het verbeteren van de slagkracht is de reden achter de oprichting van deze organisaties. De TCMG zet haar werkzaamheden voort in het IMG. Daarom gaat geen werk verloren.
0015	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat de bevolking van de provincie Groningen de dupe is van de gaswinning en hiervoor een vergoeding moet krijgen van €10.000 per inwoner. Ook de gemeenten hebben door de gaswinning veel extra kosten die gecompenseerd moeten worden.
	Antwoord	Schade die het gevolg is van de gaswinning wordt door de TCMG, en straks het IMG, gecompenseerd. Een vergoeding als er geen sprake is van schade is niet aan de orde.
0015	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat Groningen een nabetaling moet krijgen van de industrieën die veel te goedkoop aardgas hebben gehad. Dit bedrag moet verdeeld worden onder de bevolking van de provincie Groningen om achterstand aan inkomen te verminderen en directe onkosten van de aardbevingen te kunnen betalen.
	Antwoord	Schade die het gevolg is van de gaswinning wordt door de TCMG, en straks het IMG, gecompenseerd. Afnemers van gas in het verleden hoeven hier niet voor op te draaien.
0017	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat de schade veroorzaakt door de gaswinning veel ernstiger is dan instanties die de onderzoeken uitvoeren doen voorkomen.
	Antwoord	Iedereen die vermoedt schade te hebben als gevolg van gaswinning kan deze bij de TCMG melden. Deze commissie doet in onafhankelijkheid haar werk. Voor bewoners die het niet met het oordeel van de TCMG eens zijn staat een bezwaar- en beroepsmogelijkheid open.
0017	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener geeft aan dat de schadeafhandeling van complexe situaties, zoals die van de indiener, dramatisch verloopt.
	Antwoord	De afhandeling van meer complexe schades, zoals bij monumenten of agrarische bedrijven, blijft een punt van aandacht. De TCMG maakt capaciteit om ook voor deze typen schade goede procedures te ontwikkelen.
0021	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener is van mening dat een instemmingsbesluit gebaseerd dient te zijn op een correcte weergave van de stand van zaken wat betreft versterking, schadeherstel en schadecompensatie. Onderbouwing: Indiener stelt dat in het ontwerpbesluit wordt gesproken over de 'tot nu toe uitgevoerde, of in gang gezette mitigerende maatregelen'. Dit suggereert ten onrechte dat er veel is gebeurd qua versterking, schadeherstel en schadeafwikkeling. De realiteit is dat de minister de versterking een poos heeft stil gelegd en dat deze nu langzaam op gang komt. De afwikkeling van schades verloopt nog steeds zeer problematisch; de achterstanden zijn enorm.

	Antwoord	Ik heb in het besluit erkend dat zowel de schadeafhandeling als de versterkingsopgave sneller moeten verlopen. Ik ben van mening dat ik daarmee geen incorrect beeld heb gegeven.
0022	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener stelt dat de bescherming van de belangen van inwoners van Groningen tegen concrete gevolgen van de gaswinning op dit moment nog onvoldoende zijn gewaarborgd.</p> <p>Onderbouwing: Het is u volgens de indiener tot nu toe nog niet gelukt om coherent beleid te ontwikkelen waarin werkelijk wordt tegemoetgekomen aan de nadelen die gaswinning voor Groningers met zich meebrengt. Zo is de afhandeling van oude schades nog steeds niet afgerond en levert dit veel onvrede op. Daarnaast loopt de afhandeling van nieuwe schades en de versterkingsoperatie tevens niet naar behoren. Indiener heeft dan ook grote zorgen over de wijze waarop de schade-afhandeling en versterking worden aangepakt. De impact van de gaswinning in Groningen is onverminderd hoog en blijft jaarlijks stijgen. Met de onzekere en ingrijpende versterkingsoperatie in de komende jaren en de huidige schade-afhandeling door de TCMG, zal de negatieve impact alleen nog toenemen. Het sociaal en economisch welbevinden komt daarmee verder onder druk te staan. De Minister dient deze belangen zwaarder mee te wegen in het vaststellingsbesluit en concreter aan te geven hoe hij de belangen van de Groningers zal waarborgen.</p>
	Antwoord	De afbouw is erop gericht om zo snel mogelijk te stoppen met de gaswinning uit het Groningenveld. Doordat alles op alles wordt gezet om de jaarlijkse benodigde hoeveelheid Groningengas zo snel als mogelijk te verminderen, verbetert de veiligheidssituatie. Tegelijkertijd erken ik in het vaststellingsbesluit dat de schadeafhandeling nog te traag verloopt. De versnelling van de afhandeling hiervan blijft onverkort mijn aandacht houden. Alleen hiermee kunnen de negatieve impact op het sociaal en economisch welbevinden op termijn worden weggenomen.
0023	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener stelt dat er een gebouwen-database is met een beschrijving tot welke typologie elk gebouw behoort. Indiener lijkt het mogelijk om een inschatting van de schadeverwachting te maken op grond van patronen uit het verleden hoeveel schade er in totaal zal optreden in beide strategieën en dit gegeven mee te wegen in de afweging tussen de beide strategieën.</p> <p>Onderbouwing: Indiener verwijst naar de operationele strategie 1 en de strategie met een gebouwen-database en een beschrijving tot welke typologie elk gebouw behoort. De indiener geeft aan niet te kunnen beoordelen op welke termijn deze inschatting op basis hiervan te realiseren is.</p>
	Antwoord	De gebouwtypologieën zijn ontwikkeld voor de versterkingsoperatie en laten niet zien waar in een pand schades optreden en welke omvang deze hebben. We wordt op dit moment gekeken of informatie uit de schadebeoordelingen te gebruiken is om de gebouwendatabase van meer informatie te voorzien.
0023	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener stelt dat als je schade tegen de €10.000,- zit, het lastig is om een afweging te maken en de regeling te accepteren, omdat het later kan blijken dat €10.000,- te weinig is als je een aannemer hebt gevonden.</p> <p>Onderbouwing: Indiener stelt dat het probleem gedeeltelijk kan worden ondervangen door de werknormen waarmee de TCMG rekent ter beschikking te stellen voor de aannemer, zodat de gedupeerde weet dat hij beneden de limiet van €10.000,- blijft. In de Stuwmeerregeling wordt schade tot €10.000,- vergoed plus €1.000,- voor overlast en bijkomende kosten. Indiener zit zelf, met de normen van het CVW, op een schade van €11.215,-. Indiener aarzelt daarom wat te doen. Bij diens aanmelding heeft de indiener de schade op €4.000 - €10.000 geschat. Die marge werd door de TCMG gehanteerd bij de schademelding.</p>

	Antwoord	Het is aan de bewoner om te kiezen of hij of zij wil deelnemen aan de stuwmeerregeling. Als hij/zij verwacht dat de schade mogelijk meer dan € 10.000 wordt, is er altijd de mogelijkheid te kiezen voor de reguliere procedure.
0023	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener vreest dat het eerste jaar niks zal worden gerepareerd of versterkt wegens de volle agenda's en gebrek aan personeel van aannemers. Volgens de indiener is een reiskosten tegemoetkoming aan aannemers uit de provincies Friesland en Drenthe het enige dat u als regering kan doen. Indiener vraagt u om hiernaar te kijken.</p> <p>Onderbouwing: De aannemer van wie de indiener een offerte heeft, heeft nog voor een jaar werk. Indiener gaat er vanuit dat dit probleem bij veel aannemers speelt en dat het geld dan wel wordt uitgekeerd maar er het eerste jaar niks zal worden gerepareerd. Daarbij is het aantal schademeldingen per week nog steeds erg hoog, wat volgens de indiener ook niet meewerkt. Indiener wijst erop dat het niet zo kan zijn dat de staat met wat geld de problemen over de schutting gooit, waarna ze bij de gedupeerden terecht komen. De indiener stelt voor om 200 Polen in te vliegen en die op kosten van de staat te huisvesten. Ze moeten volgens de indiener dan wel Duits of Engels spreken.</p>
	Antwoord	Vooralsnog heb ik geen aanwijzingen dat er onvoldoende capaciteit is om de schades te herstellen. Wel zet ik samen met mijn collega van BZK en de medeoverheden in op een Bouwakkoord Groningen om uitvoeringscapaciteit te vergroten.
0023	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener geeft aan te hebben begrepen dat alle schadegevallen van voor 31 maart 2017, waarvan de gedupeerde het aanbod van de NAM heeft afgewezen, nu op het bordje van de Arbitrator liggen. Indiener verzoekt inzichtelijk te maken of er inmiddels voldoende arbiters zijn om dit op korte termijn af te handelen. Verder geeft de indiener aan te willen weten hoeveel uitspraken van de NAM inmiddels door de NAM zijn genegeerd.
	Antwoord	<p>In de Kamerbrief afhandeling schade door gaswinning in Groningen (1 oktober 2018) heb ik aangegeven dat zodra de Arbiters aangeven hoeveel extra capaciteit noodzakelijk is, ik dit verzoek welwillend in behandeling zal nemen. Dit is de afgelopen tijd gebeurd. Er zijn voldoende arbiters om de openstaande zaken af te handelen.</p> <p>NAM geeft in alle gevallen uitvoering aan de uitspraak van de Arbitrator Bodembeweging. Bij één uitspraak is NAM formeel weliswaar niet overgegaan tot opvolging, maar ook in dit geval is NAM overgegaan tot volledige vergoeding van het door de Arbitrator vastgestelde schadebedrag aan de schademelder, waarmee feitelijk uitvoering is gegeven aan de uitspraak.</p>
0023	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener stelt dat er meer dan 11.000 nieuwe schademeldingen zijn en wil weten hoe u dit gaat aanpakken. Daarbij vraagt de indiener of er op grond van de door de gedupeerden geschatte schadebedragen iets te zeggen valt over de benodigde bouwcapaciteit om dit op te lossen.</p> <p>Onderbouwing: Indiener stelt dat iedere week nog steeds nieuwe meldingen binnenkomen. Sinds 4 juni zijn dat er 7.187. In die periode na 22 mei t/m 3 juni waren er volgens de indiener nog eens ca. 4.000 meldingen. Indiener stelt dat de stuwmeerregeling helaas onvoldoende lijkt om het openstaande meldingen drastisch te verminderen.</p>
	Antwoord	Alle inspanningen zijn erop gericht om de openstaande schademeldingen zo snel mogelijk af te handelen en daarna een acceptabele termijn van afhandeling van schademeldingen te hebben. Zoals ik in het vaststellingsbesluit heb geschetst, heb ik bij de TCMG aangedrongen op versnellingsmaatregelen. De TCMG rapporteert mij periodiek over de voortgang van de afhandeling. Ik hou dit nauwgezet in de gaten. Mochten aanvullende versnellingsmaatregelen nodig zijn, dan treed ik hierover in mijn reguliere overleggen met de TCMG in gesprek.
0038	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat u een verkeerd beeld creëert, daar volgens u een afnemende productie in de tijdsduur zal leiden tot een afnemende schadekans. Lokaal in het oosten en zuiden neemt de gaswinning toe en zal dan ook leiden tot schade.

		Onderbouwing: Indiener stelt dat doordat het zuiden van het veld van een ander karakter is de negatieve gevolgen zich anders kunnen manifesteren. Door een keuze te maken voor een snelle toetsing van een periodieke risicoanalyse is enkel de 'techniek' vastgesteld, maar de inhoud blijft variabel.
	Antwoord	De winning van gas als geheel neemt af. Daarmee neemt ook de schadekans af. Het verschil in de door NAM aangeleverde operationele strategieën is de opstartvolgorde van de clusters, het gaat niet om toename van de hoeveelheid gewonnen gas.
0038	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener stelt dat u schadepatronen negeert ten behoeve van uw eigen belangen in de gaswinning en wenst vanuit een economische voordeel de voortgang van de gaswinning. Het is uw falen wat heeft geleid tot de onrust aangaande de afhandeling van de schade.</p> <p>Onderbouwing: De onrust is voortkomend uit de beoordeling van de schade en niet het gevolg van de afhandeling, zo stelt indiener. De voormalige toezichthouders hebben gefaald. Met andere woorden, het negeren van informatie of het meenemen van kritische informatie zal immer het wantrouwen naar de overheid versterken en stress veroorzaken. Indiener stelt dat eerder door het aankopen van stikstof uit het buitenland de voorganger gefaald heeft in de hoeveelheden van de noodzakelijkheid van het Groningengas. Ook in de komende schadeafhandeling van de overheid is er geen respect voor het beginsel van evenredigheid, égalité, rechtszekerheid en vertrouwen.</p>
	Antwoord	Zoals ik in mijn brief van 29 maart vorig jaar heb aangegeven ziet het kabinet een situatie van voortdurende gaswinning, geflankeerd door een massale schadevergoedings-, herstel- en versterkingsoperatie, niet als een bestendige maatschappelijke uitkomst. Daarom is het besluit genomen te stoppen met gaswinning, ook al blijft er nog een substantiële hoeveelheid gas achter. Economische motieven spelen hier dus geen rol. Tegelijkertijd erken ik dat de schadeafhandeling sneller moet verlopen. Hier spreek ik de TCMG op aan.
0038	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat de burger is gevangen in een fuik van een vastgelegde procedure ten aanzien van de beoordeling en afhandeling van schade. Als ook de consequenties van de Woningwet, over schadepatronen die niet zijn onderzocht of op een incorrecte wijze zijn onderzocht. Daarmede zal de wet nimmer voldoen aan het profijtbeginsel "de veroorzaker betaalt."
	Antwoord	Alle inspanningen zijn erop gericht om de openstaande schademeldingen zo snel mogelijk af te handelen en daarna een acceptabele termijn van afhandeling van schademeldingen te hebben. Zoals ik in het vaststellingsbesluit heb geschetst, heb ik bij de TCMG aangedrongen op versnellingsmaatregelen. De TCMG rapporteert mij periodiek over de voortgang van de afhandeling. Ik hou dit nauwgezet in de gaten. Mochten aanvullende versnellingsmaatregelen nodig zijn, dan treed ik hierover in mijn reguliere overleggen met de TCMG in gesprek.
0039	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat diens woning en bedrijfspand zo zwaar zijn beschadigd dat het advies van experts is om alles af te breken. Indiener geeft aan dat de NAM helaas allerlei aanpassingen in de op papier geregistreerde gevaren wil.
	Antwoord	Op basis van de gegeven informatie kan ik geen uitspraak doen over deze specifieke casus.
0040	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener is inwoner van de provincie Groningen en geeft aan dat zijn woning regelmatig schudt. Indiener stelt dat naarmate er meer duidelijkheid komt over de schade in het gebied, de maatregelen om Groningen te 'helpen' ingewikkelder, strenger en/of de risico's lichter worden ingeschat.
	Antwoord	Door de schadeafhandeling publiekrechtelijk te maken en op afstand van NAM te plaatsen beoog ik de afhandeling juist onafhankelijker en ruimhartiger te maken. Door de afbouw van de gaswinning nemen de risico's inderdaad af, wat overigens nog steeds betekent dat de kans op aardbevingen blijft bestaan.

0041	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener is van mening dat TCMG de schade niet voortvarend genoeg afhandelt.
	Antwoord	Zoals ik in het vaststellingsbesluit heb geschetst, heb ik bij de TCMG aangedrongen op versnellingsmaatregelen. De TCMG rapporteert mij periodiek over de voortgang van de afhandeling. Ik hou dit nauwgezet in de gaten. Mochten aanvullende versnellingsmaatregelen nodig zijn, dan treed ik hierover in mijn reguliere overleggen met de TCMG in gesprek.
0042	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat u hun gekraakte huizen vergeet en dat die steeds minder waard worden door voortgaande gaswinning. Een beetje extra toelichting volstaat niet. Daden om tot 'al het mogelijke ' te komen, ook al lijken ze 'niet economisch rendabel.'
	Antwoord	Er speelt geen economisch motief. Schade die het gevolg is van de gaswinning wordt door de TCMG, en straks het IMG, gecompenseerd en vervolgens om NAM verhaald. Zoals ik in het vaststellingsbesluit heb geschetst, heb ik bij de TCMG aangedrongen op versnellingsmaatregelen. De TCMG rapporteert mij periodiek over de voortgang van de afhandeling. Ik hou dit nauwgezet in de gaten. Mochten aanvullende versnellingsmaatregelen nodig zijn, dan treed ik hierover in mijn reguliere overleggen met de TCMG in gesprek.
0044	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat er onjuistheden in het ontwerpbesluit staan: "Hieruit volgt dat er in het jaar 2019 naar verwachting nog 796 gebouwen zijn die niet voldoen aan de veiligheidsnorm." Indiener vraagt hoe het met de 'stuwmeer'- gevallen zit? In hoeverre zijn deze daadwerkelijk onderzocht?
	Antwoord	De Stuwmeerregeling is van toepassing op openstaande schademeldingen die vóór 13 juni 2019 zijn ingediend en die betrekking hebben op schade door mijnbouw binnen het effectgebied. De Stuwmeerregeling loopt tot maximaal 1 januari 2020 en is er naast de reguliere procedure voor het afhandelen van schademeldingen bij de TCMG. Er bestaat dus geen relatie tot de veiligheidsnorm. Geen van deze adressen zijn onderzocht inzake de versterking.
0044	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener citeert: "Gedupeerden die hun schade al vóór 1 januari 2019 hadden gemeld, krijgen ook de keuze voor het indienen van een rekening van een aannemer tot €10.000, plus €1.000 onkostenvergoeding." Indiener stelt dat de daadwerkelijke schade meestal veel meer bedraagt dan die €10.000, dus dat is in diens ogen veel te weinig. Er zijn gevallen bekend waar een hele gevel vervangen moet worden.
	Antwoord	Het is aan de bewoner om te kiezen of hij of zij wil deelnemen aan de stuwmeerregeling. Als hij/zij verwacht dat de schade mogelijk meer dan € 10.000 wordt, is er altijd de mogelijkheid te kiezen voor de reguliere procedure.
0045	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat er nog twee oude schadedossiers bij de NAM lopen (onderdeel van 6.000 oude schadegevallen), maar dat de afhandeling te triest voor woorden is. Als indiener een veiligheidsrisico meldt komt NAM kijken en zeggen de heren dat het gebouw niet binnen een uur instort en dus veilig is. Bij de NAM wordt veel schade ontkend. Schade beneden maaiveld wil de NAM het helemaal niet over hebben, echter aardbevingen komen vanuit de grond in plaats van uit de lucht.
	Antwoord	Samen met de CdK heb ik met NAM afgesproken dat zij de oude schadegevallen waar de indiener op doelt om een ruimhartig aanbod zouden doen. Indien de bewoner het niet eens is met het aanbod van NAM kon hij zich wenden tot de Arbitrer Bodembeweging en daar zijn zaak voorleggen. Daar worden nu de laatste gevallen behandeld. Bij een acuut onveilige situatie treft de TCMG (en bij de behandeling van oude gevallen NAM) de noodzakelijke maatregelen om de woning veilig te maken.
0046	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener geeft aan dat scheuren in huizen door de opstalverzekering niet vergoed worden omdat aardbevingen traditioneel niet geïnduceerd zijn en de verzekerings-'klein lettertjes' geen onderscheid maken.

	Antwoord	Bewoners die schade hebben als gevolg van aardbevingen kunnen deze bij de TCMG melden en hoeven daarvoor geen aanspraak te doen op een opstalverzekering.
0047	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt ondersteund te worden in diens gedachte dat het HRA model is gebaseerd op drogredekenen gezien het vooralsnog niet openbaar maken van de criteria voor dit model. Diens overtuiging is dat de belangen van gaswinningschade-geduceerden op alle fronten door de Rijksoverheid én alle andere belanghebbende partijen in de gaswinning niet serieus worden genomen. Als mens lijken gaswinningschade-geduceerden te zijn afgeboekt door de belanghebbende partijen in de gaswinning en wel met de Rijksoverheid voorop.
	Antwoord	De maatschappelijke impact van de aardbevingen door gaswinning in Groningen is groot. Rijk en regio erkennen gezamenlijk dat dit zo niet langer kan. Daarom is de afgelopen maanden gezocht naar versnellingsmogelijkheden voor de schadeafhandeling, de versterking van woningen en de afbouw van de gaswinning. Wat betreft het HRA model, dient beseft te worden dat het HRA model momenteel het enige model is dat voor het totale gebied inzicht geeft in de risico's voor een gebied, om zo met prioriteit de meest onveilige huizen eerst aan te pakken. In het vaststellingsbesluit is opgenomen dat modellen constant verbeterd kunnen en moeten worden. Dit geldt niet alleen voor de HRA maar ook voor de NPR. Bestuurlijk is afgesproken dat bezien wordt hoe de HRA in het publieke domein kan worden overgenomen.
0049	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener is van mening dat de Rijksoverheid in de afgelopen zestig jaren de provincie Groningen ten behoeve van de financiering van de Randstad en de aandeelhouders van de NAM heeft geplunderd. Indiener voelt zich bestolen, gediscrimineerd en geestelijk mishandeld en indiener eist hiervoor genoegdoening. Onderbouwing: Indiener stelt dat men de provincie Groningen niet voor het gas betaald heeft, men vernield de provincie, men voorkomt en herstelt schade niet of nauwelijks en men heeft de grondwet vanwege de gaswinning buiten werking gesteld. Dit alles met als gevolg dat de Provincie zich nog steeds in de economische situatie als in de jaren '70 bevindt en de bevolking na deze jarenlange treiterpartij doodziek is. Waar men verderop in Nederland in een aards paradijs heeft mogen leven, heeft ditzelfde land zich zestig jaren lang zich de kont volledig aan Groningen en zijn inwoners afgeveegd. Indiener eist dat in een diepgaand onderzoek volledig openbaar wordt gemaakt wat de afspraken zijn rond de gaswinning, wie ervan heeft geprofiteerd en hoe men er van heeft geprofiteerd, hoe de besluitvorming is geweest, wie in persoon bij de besluitvorming betrokken is geweest en dit laatste inclusief de Kroon vanwege de vermenging van de positie Koningschap en aandeelhouderschap, zodat personen hiervoor verantwoordelijk kunnen worden gesteld. Indiener wil dat de verantwoordelijke betrokkenen de oorspronkelijke afspraken nakomen, de schade vergoeden en voor hun bestuurlijk wangedrag zeer langdurig worden gestraft.
	Antwoord	Nederland, ook de provincie Groningen, heeft decennia geprofiteerd van de gaswinning. De laatste jaren wordt de keerzijde hiervan steeds nadrukkelijker zichtbaar. Daarom wil ik de gaswinning zo snel als mogelijk volledige beëindigen en tempo maken met schadeafhandeling en versterking. Het onderzoek waarover de indiener spreekt is reeds aangekondigd: de Tweede Kamer zal over het onderwerp een parlementaire enquête houden.
0034	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener geeft aan dat diens woning in 2019 is gerepareerd. Gedurende deze reparatie heeft de indiener in tijdelijke huisvesting gewoond. De NAM heeft de reparatiekosten grotendeels betaald, maar weigert schriftelijk te erkennen dat de schade door hen is veroorzaakt. Het niet erkennen van de schade heeft volgens de indiener grote gevolgen op de indieners welzijn en gezinsleden.
	Antwoord	Ik kan geen uitspraken doen over individuele gevallen. Ik heb NAM gevraagd om in alle openstaande gevallen tot een oplossing komen. Indien dat niet mogelijk is staat de gang naar de rechter open.

0034	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener stelt dat geen enkel huis in de provincie Groningen bestand is tegen de aardbevingen. De schade aan de woningen is groter dan dat de NAM en Nederlandse overheid erkent. Indiener is daarom van mening dat per direct gestopt moet worden met gaswinning.</p> <p>Onderbouwing: Indiener stelt dat geen enkel huis in de provincie Groningen dat is ontworpen of gebouwd voor plusminus 2016 is ontworpen of gebouwd met het idee dat het bewegingen als gevolg van aardbevingen moet kunnen doorstaan. Daarmee zijn alle huizen in Groningen gevoelig voor bevingen.</p>
	Antwoord	Het uitgangspunt voor de komende jaren is om niet meer gas uit het Groningen gasveld te winnen dan noodzakelijk is voor de leveringszekerheid, terwijl tegelijkertijd maatregelen worden genomen om de hiervoor benodigde hoeveelheid laagcalorisch gas zo snel mogelijk omlaag te brengen. Totdat de gaswinning uit het Groningen gasveld is beëindigd, wordt gekeken hoe de gaswinning op een zo veilig mogelijke manier kan plaatsvinden, waarbij huizen met een (licht) risicoprofiel worden opgenomen en beoordeeld of deze aan de veiligheidsnorm voldoet. Dat gebeurt in een jaarlijks te nemen besluit over de gaswinning uit het Groningen gasveld.
0035	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener geeft aan dat diens woning schade heeft geleden door de aardbevingen. Het huis staat nu met stutten geklemd. Van een schadevergoeding is nog geen sprake, indiener vindt dit onrechtvaardig.
	Antwoord	Zoals ik in het vaststellingsbesluit heb geschetst, heb ik bij de TCMG aangedrongen op versnellingsmaatregelen. De TCMG rapporteert mij periodiek over de voortgang van de afhandeling. Ik hou dit nauwgezet in de gaten. Mochten aanvullende versnellingsmaatregelen nodig zijn, dan treed ik hierover in mijn reguliere overleggen met de TCMG in gesprek.
0036	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener geeft aan niet meer te kunnen wonen in diens woning vanwege de scheuren in de fundering en schimmel in het huis. De toegezegde vergoeding en een alternatief woonadres moet volgens indiener per direct ingaan.
	Antwoord	Schade kan gemeld worden bij de Tijdelijke Commissie Mijnbouwschade Groningen. Als er sprake is van een Acuu Onveilige Situatie (AoS) dan geldt hiervoor een specifieke procedure bij TCMG. Een AoS melding wordt altijd binnen 48 uur opgepakt.
0037	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener is van oordeel dat diens woning niet meer bewoonbaar is. Het steeds uitstellen van de sloop vindt de indiener onacceptabel. Indiener geeft aan dat de sloop in 2015 zou beginnen, daarna werd de sloopdatum maart 2018 aangekondigd en nu is het 1 juli 2020.
	Antwoord	Op basis van de inbreng is de specifieke casus lastig te beoordelen. Voor vragen over de versterkingsopgave kan de bewoner zich melden bij de NCG.
0037	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener geeft aan niet meer te kunnen wonen in diens woning vanwege de scheuren in de fundering en schimmel in het huis. De toegezegde vergoeding moet volgens indiener per direct ingaan.</p> <p>Onderbouwing: Indiener geeft aan dat maatregelen al genomen hadden moeten worden, zoals isolatie en vloerverwarming. De geplande wijzigingen aan het huis zoals het rolstoeltoegankelijk maken, hebben niet kunnen plaatsvinden door de verzakking. Tegen het optrekkende vocht aan de gevels is ook niet op te stoken. Het energieverbruik afgelopen winter was namelijk 18.000 KW t.o.v. 7.000 KW in 2012.</p>
	Antwoord	Schade kan gemeld worden bij de Tijdelijke Commissie Mijnbouwschade Groningen. Als er sprake is van een Acuu Onveilige Situatie (AoS) dan geldt hiervoor een specifiek procedure bij TCMG. Een AoS melding wordt altijd binnen 48 uur opgepakt.

0037	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener geeft aan dat CVW en NCG geen aanpassingen aan de woningen zouden doen omdat deze opnieuw uitgevoerd moeten worden bij woningversterking. Deze versterking heeft niet, zoals toegezegd in 2015, plaatsgevonden. Indiener voelt zich hierdoor in de steek gelaten.
	Antwoord	Op basis van de inbreng is de specifieke casus lastig te beoordelen. Spijtig genoeg lijken in deze casus schadeherstel en de versterkingsopgave samen te vallen, waar de indiener hinder van ondervindt. Ik zal erop toezien dat de NCG en TMCG waar mogelijk beter samenwerken.
0037	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener wenst een vergoeding voor passend verblijf op een zorgboot, terwijl indiener in afwachting is van de toegezegde versterking van nieuwbouw. Indiener heeft vanwege gezondheidsklachten een aantal weken op een zorgboot geleefd en merkte een sterke verbetering van de gezondheid.
	Antwoord	Extra zorgkosten die een gedupeerde moet maken ten gevolge van de gaswinning zijn een vorm van schade waar vergoeding voor aangevraagd kan worden. Om mogelijk te maken dat een aanvraag om vergoeding van deze vorm van schade ook door de overheid kan worden afgehandeld stel ik in het wetsvoorstel Tijdelijke Wet Groningen voor om de afhandeling van alle vormen van schade bij een op te richten Instituut Mijnbouwschade Groningen (IMG) neer te leggen.
0012	Samenvatting zienswijze(n)	De indiener stelt dat het streven om schadeafhandeling en versterken bij één loket onder te brengen juridisch niet meer mogelijk is.
	Antwoord	Het is nog steeds mijn streven om schadeherstel en de uitvoering van de versterking zo goed mogelijk aan elkaar te koppelen. Het is niet duidelijk op welk juridisch obstakel in de zienswijze wordt gedoeld.

8. Bodemdaling, seismiciteit, productiestrategie en -fluctuaties

8a. Bodemdaling

Registratienr. zienswijze		Tekst
0015	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat er gestopt moet worden met het winnen van aardgas uit de kleine velden; gaswinning uit deze velden resulteert in extra bodemdalingen.
	Antwoord	Dit besluit betreft de gaswinning uit het Groningen gasveld. Gaswinning uit de kleine gasvelden wordt behandeld bij de betreffende besluiten voor de kleine gasvelden.
0038	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat u niet heeft gemotiveerd waarom de reeds bestaande kennis bij de overheid van bodemdaling niet in het besluit is meegenomen.
0038	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat u wederom bodemdaling buiten het besluit plaatst, waardoor de real-time effecten niet meegenomen worden in de risicoanalyse. Betreft het gedrag waarop het gas zich verspreid in de ondergrond is er een grote tijdsepisode tussen de verwachtingen - wellicht menig decennia - en real-time.
	Antwoord	In paragraaf 4.4 van het besluit wordt de bodemdaling besproken. De reeds bestaande kennis van de overheid wordt hier weergegeven. Daarnaast zijn er in 2018 waterpasmetingen uitgevoerd boven het Groningen gasveld. Deze metingen moesten eerst door SodM goedgekeurd worden alvorens NAM analyses kon gaan uitvoeren. In het besluit is daarom in artikel 6, eerste lid vastgelegd dat NAM uiterlijk 1 oktober 2019 rapporteert over de meetresultaten van de waterpassing, die uitgevoerd is in 2018, alsook het verschil met de vorige waterpassing uit 2013 boven het Groningen gasveld, beide in kaartvorm. Eind 2020 zal NAM met een update van de bodemdalingsstudie Noord-Nederland komen waarin zowel de bodemdaling van 2018 staat als de nieuwe prognoses voor alle gasvelden van Noord-Nederland alsook de onzekerheden.
0043	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener is ontstelt over het gegeven dat u van de NAM een overzicht van de bodemdaling verlangt pas ná het nemen van dit besluit. Aangezien deze gegevens nu al bekend zijn dienen deze volgens de indiener nú meegenomen te worden in uw besluit. Onderbouwing: U weet dat de mijnbouwwet van u verlangt dat u onderzoekt of er een ernstige aantasting van veiligheid kan ontstaan, dan wel dreigt te ontstaan, zo stelt indiener. Het is daarom noodzaak om bodemdaling mee te nemen, in de toetsing van veiligheid, tegenover uw term maatschappelijke noodzaak. Door dit te ontwijken ontnemt u diens recht en dat van andere agrariërs op schadevergoeding. Met het niet meenemen van bodemdaling schendt u wederom de rechten van de mens. Uw rechtmatigheid die u claimt tav leveringszekerheid, is van dezelfde orde als de rechtmatigheid op schadevergoeding in deze.
	Antwoord	Het klopt dat in 2018 waterpasmetingen uitgevoerd zijn boven het Groningen gasveld. Deze metingen zijn door een andere partij uitgevoerd en moesten daarna eerst door SodM goedgekeurd worden. Pas na deze goedkeuring kan NAM de gegevens processen (o.a. kwaliteitstests uitvoeren) en analyses uitvoeren. Het was niet mogelijk voor NAM om deze analyses met betrekking tot de bodemdaling al in maart 2019 toe te voegen aan de documenten die voor dit besluit opgesteld waren. In het besluit is daarom in artikel 6, eerste lid vastgelegd dat NAM uiterlijk 1 oktober 2019 rapporteert over de meetresultaten van de waterpassing, die uitgevoerd is in 2018, alsook het verschil met de vorige waterpassing uit 2013 boven het Groningen gasveld, beide in kaartvorm. Eind 2020 zal NAM met een update van de

		<p>bodemdalingsstudie Noord-Nederland komen waarin zowel de bodemdaling van 2018 staat als de nieuwe prognoses voor alle gasvelden van Noord-Nederland, alsook de onzekerheden.</p> <p>De laatste bodemdalingsanalyses van juni 2018 gingen overigens uit van het basispad zoals bekend in maart 2018. Dit basispad had een hogere gaswinning voor de gasjaren 2017-2018, 2018-2019 en 2019-2020. Aangezien de hoeveelheid bodemdaling afhankelijk is van de totale gasproductie (of drukken in het gasveld) is de bodemdaling gepresenteerd in juni 2018 aan de hoge kant, daarom is SodM van mening dat de conclusies over de aard en omvang van de schade door bodemdaling, de te nemen maatregelen en de monitoring niet significant zullen wijzigen.</p>
0048	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat bodemdaling en de gevolgen daarvan niet worden meegenomen in uw ontwerpbesluit.
	Antwoord	<p>In paragraaf 4.4 van het besluit wordt de bodemdaling besproken. Daarnaast zijn er in 2018 waterpasmetingen uitgevoerd boven het Groningen gasveld. Deze metingen moesten eerst door SodM goedgekeurd worden alvorens NAM analyses kon gaan uitvoeren. In het besluit is daarom in artikel 6, eerste lid vastgelegd dat NAM uiterlijk 1 oktober 2019 rapporteert over de meetresultaten van de waterpassing, die uitgevoerd is in 2018, alsook het verschil met de vorige waterpassing uit 2013 boven het Groningen gasveld, beide in kaartvorm.</p> <p>De laatste bodemdalingsanalyses van juni 2018 gingen overigens uit van het basispad zoals bekend in maart 2018. Dit basispad had een hogere gaswinning voor de gasjaren 2017-2018, 2018-2019 en 2019-2020. Aangezien de hoeveelheid bodemdaling afhankelijk is van de totale gasproductie (of drukken in het gasveld) is de bodemdaling gepresenteerd in juni 2018 aan de hoge kant, daarom is SodM van mening dat de conclusies over de aard en omvang van de schade door bodemdaling, de te nemen maatregelen en de monitoring niet significant zullen wijzigen.</p>

8b. Seismiciteit, productiestrategie en -fluctuaties

Registratienr. zienswijze		Tekst
R002, R009	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener is van mening dat de door u voorgestelde N2-maatregel ook op een andere manier zou kunnen leiden tot effecten in de provincie Drenthe. De N2-maatregel leidt tot meer fluctuaties. Daarmee wordt het positieve effect van operationele strategie 1 (die mede is gericht op het tegengaan van fluctuaties) deels teniet gedaan en neemt de kans op eventuele effecten in Noord-Drenthe mogelijk toe. Indiener verzoekt om in het definitieve besluit ook in te gaan op eventuele gevolgen voor de provincie Drenthe.
	Antwoord	De hoeveelheid beschikbare stikstof om hoogcalorisch gas om te zetten in Groningen kwaliteit gas heeft geen direct verband met het aantal productiefunctuaties. Het aantal productiefunctuaties heeft wel een verband met de gaswinning. Bij een lagere gaswinning zal tijdens tijden van piekvragen (in een koude winter) meer gasproductie nodig zijn waardoor bijna automatisch de grenzen voor productiefunctuaties overschreden worden. Daarom heb ik gevraagd aan SodM om een extra advies over de veiligheidswinst van een lagere gaswinning in Groningen ten opzichte van meer productiefunctuaties. SodM heeft dit advies op 26 augustus toegestuurd. Hierin geeft SodM aan dat gekeken naar de winst in veiligheid door de volumebeperking SodM de toename in seizoensfluctuaties acceptabel vindt. SodM adviseert de minister om de door de NAM voorgestelde productiestrategie over te nemen.

		<p>SodM adviseert daarnaast om NAM te laten onderzoeken of met een geringe aanpassing van operationele strategie de fluctuaties bij de clusters Tjuchem, Siddeburen en Amsweer tot een minimum beperkt kunnen worden zonder toename in fluctuaties bij cluster Bierum. Dit advies neem ik over.</p> <p>De seismische risico's worden berekend met een contour van 5 km rondom het Groningen gasveld. Hiermee worden ook de eventuele gevolgen voor Noord-Drenthe integraal meegenomen in de analyses. Volgens het TNO advies van februari 2019 zijn er geen gebouwen in Noord-Drenthe die een veiligheidsrisico hebben die groter is dan de veiligheidsnorm.</p>
R002, R009	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener is van mening dat het tijdelijk niet volledig vullen van de gasopslag in Norg in een strenge winter tot meer fluctuaties zou kunnen leiden, waardoor de kans op eventuele effecten in Noord-Drenthe mogelijk toe neemt. Indiener verzoekt om in het definitieve besluit ook in te gaan op eventuele gevolgen voor Drenthe.
R008, R009, R010	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat de maatregelen zoals in het ontwerpbesluit zijn beschreven leiden tot fluctuaties in de winning en dat dit het bevingsgedrag van het Groningenveld negatief kan beïnvloeden met mogelijke effecten in Noord-Drenthe tot gevolg.
	Antwoord	<p>Het klopt dat het niet volledig vullen van de gasopslag Norg zou kunnen leiden tot meer productief fluctuaties. Daarom heb ik gevraagd aan SodM om een extra advies over de veiligheidswinst van een lagere gaswinning in Groningen ten opzichte van meer productief fluctuaties. SodM heeft dit advies op 26 augustus toegestuurd. Hierin geeft SodM aan dat gekeken naar de winst in veiligheid door de volumebeperking SodM de toename in seizoensfluctuaties acceptabel vindt. SodM adviseert de minister om de door de NAM voorgestelde productiestrategie over te nemen.</p> <p>SodM adviseert daarnaast om NAM te laten onderzoeken of met een geringe aanpassing van operationele strategie de fluctuaties bij de clusters Tjuchem, Siddeburen en Amsweer tot een minimum beperkt kunnen worden zonder toename in fluctuaties bij cluster Bierum. Dit advies neem ik over.</p>
R008, R010	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener kan zich niet vinden in een eventuele verhoging van de productie uit de Drentse gasvelden om meer converteerbaar hoogcalorisch gas te leveren. Volgens de indiener is dat niet in overeenstemming met de visie op gaswinningsactiviteiten in deze gemeenten, zoals naar voren gebracht bij het winningsplan Westerveld, waartegen momenteel een beroepsprocedure loopt.
R009	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener kan zich niet vinden in een eventuele verhoging van de productie uit de Drentse gasvelden om meer converteerbaar hoogcalorisch gas te leveren. Volgens de indiener is dat niet in overeenstemming met door Provinciale Staten aangenomen moties waarover indiener u eerder informeerde.
	Antwoord	De gaswinning van de overige kleine gasvelden kan niet worden verhoogd buiten de limieten van de winningsplannen die op dit moment gelden. Er is genoeg hoogcalorisch gas aanwezig (ook uit het buitenland) om dit te kunnen converteren naar Groningen kwaliteit gas.
0012	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener is van mening dat de winning van mogelijk 1,5 bcm voor "onvoorziene omstandigheden" bovenop een winningsplafond van 15,9 bcm bij een jaar met een gemiddeld temperatuurprofiel leidt tot grote onzekerheid bij de bevolking.
	Antwoord	In het besluit is aangegeven dat voor het gasjaar 2019-2020 uitgegaan wordt van een gaswinningsniveau van 11,8 miljard Nm3, voor een gemiddeld temperatuurprofiel. Daarnaast is er inderdaad 1,5 miljard Nm3 voor onvoorziene omstandigheden uitgetrokken. Hier kan maar in enkele gevallen gebruik gemaakt worden namelijk bij transportbeperkingen, technische mankementen aan de installaties van Gasunie Transport Services B.V. of onvoorziene

		<p>ontwikkelingen in de samenstelling van het hoogcalorisch gas. Dit artikel is nodig omdat anders bij deze omstandigheden niet aan de gasvraag kan worden voldaan.</p> <p>Ik ben me bewust van het feit dat de gasvraag niet precies van tevoren bekend is omdat deze afhankelijk is van de vraag en van bovengenoemde onvoorziene omstandigheden. Ik wil wel benadrukken dat ondanks deze onzekerheid de gaswinning al jaren daalt. Mijn uitgangspunt is om de gaswinning in Groningen zo snel mogelijk te verlagen. Met dit besluit zal de gaswinning al in gasjaar 2022-2023 nihil zijn. Ik kan met dit besluit niet alle onzekerheden wegnemen maar neem wel weer een stap in de goede richting.</p>
0012	Samenvatting zienswijze(n)	De indiener is van mening dat het voor het hele gaswinningsgebied noodzakelijk is om bij de winning niet meer uit te gaan van de vraag, maar van het aanbod van laagcalorisch gas. Dat geeft algehele duidelijkheid. Duidelijkheid, waar de inwoners van Groningen naar snakken.
0012	Samenvatting zienswijze(n)	De indiener stelt voor om de gaswinning voor het winningsjaar 2019-2020 te beperken tot 12bcm. Voor het daaropvolgende gasjaar 6 bcm, dan 3 bcm en vervolgens vanaf 2022 een algehele stop op de gaswinning in Groningen.
	Antwoord	Gebruikers van laagcalorisch gas (bedrijven, huishoudens etc.) hebben op de korte termijn geen alternatief voor laagcalorisch gas. Het vaststellen van een bepaald aanbod zonder rekening te houden met de vraag zou daarmee kunnen leiden tot schaarste, waardoor bij een gecontroleerde afschakeling in ieder geval bedrijven zonder gas komen te zitten. In het vaststellingsbesluit is toegelicht dat dit grote gevolgen heeft, omdat dit leidt tot bijvoorbeeld faillissementen en een significante groei van de werkloosheid. Voor de afweging van de leveringszekerheid is daarom de vraag naar laagcalorisch gas het uitgangspunt.
0015	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt bezwaar te maken tegen elke vorm van aardgaswinning in de provincie Groningen. De reden is dat gebleken is door de zwaardere aardbevingen in de omgeving van de dorpen Middelstum en Loppersum de ondergrond zodanig beschadigd is dat elke vorm van gaswinning onveilig is. Ook zijn er nog veel lichte aardbevingen geweest. Het gas lekt via de ondergrond naar de zuidelijker ondergronden van het gaswinningsgebied. Het hele gebied is niet meer geschikt als gaswinningsgebied. Ook niet als reservegebied voor de stikstoffabriek in Zuidbroek.
	Antwoord	De gaswinning in het Groningen gasveld wordt zo snel als mogelijk verlaagd tot de gaswinning stopt. De aardbevingen hebben geleid tot maatschappelijke ontwrichting en vele schades waardoor stoppen met de gaswinning nodig is. Er kan echter niet direct worden gestopt met de gaswinning omdat er dan niet kan worden voldaan aan de gasvraag wat verregaande gevolgen heeft (zie hiervoor de SEO studie die wordt aangehaald in het besluit). De ondergrond is hierbij echter niet in dergelijke mate aangetast zoals indiener stelt. Het gas in het gehele gasveld van Groningen staat in contact met elkaar. Als er dus gaswinning is in het zuiden van het gasveld dan zal ook de gasdruk in het noorden van het gasveld in de loop van de tijd dalen. Dit is geen lekkage maar natuurlijke stroming van gas in het gasveld.
0015	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat er sinds de uitspraak van RvS in 2016 veel meer gas gewonnen is dan de maximaal aanvaarde 12 miljard kuub en dat daardoor de ondergrond verder is aangetast en er twee zware aardbevingen zijn geweest.
	Antwoord	<p>Het klopt dat in 2016 er meer gas gewonnen is dan 12 miljard Nm³. Dit was echter nodig voor de gasvraag op dat moment.</p> <p>De RvS heeft op 15 november 2017 het instemmingsbesluit van 2016 vernietigd vanwege motiveringsgebreken. In het instemmingsbesluit 2018-2019 zijn deze motiveringen toegevoegd aan het nieuwe instemmingsbesluit. De RvS heeft</p>

		<p>geen gaswinning van 12 miljard Nm3 opgelegd in de uitspraak. Voor het gasjaar 2019-2020 zal de gaswinning onder het niveau van 12 miljard Nm3 zakken.</p> <p>De kans op het voorkomen van zwaardere aardbevingen zal afnemen bij een lager gaswinningsniveau. De kans is echter niet opeens 'nihil' bij een gaswinningsniveau van 12 miljard Nm3. Volgens de HRA berekeningen van NAM zal de kans op een magnitude 3,6 bij een gaswinningsniveau van 15,7 miljard Nm3 12,6% zijn in 2019. Bij een lagere gaswinning van 11,8 miljard Nm3, afnemen, maar nog altijd aanwezig zijn.</p> <p>De 12 miljard Nm3 is een niveau waarop aardbevingen van 3,5 nog steeds kunnen voorkomen. Echter deze leiden niet direct tot een veiligheidsrisico boven de veiligheidsnorm. De aardbevingen die tot een veiligheidsrisico leiden zijn aardbevingen met magnitudes tussen de 4,5 en 5,5. De kans hierop neemt ook bij een lager gaswinningsniveau af.</p> <p>Voor een verdere onderbouwing van de 12 miljard Nm3 verwijst ik naar de SodM-adviezen hierover.</p>
0015	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat het verplaatsen van de gaswinning naar de zuidelijke clusters maakt dat daar meerdere en zwaardere aardbevingen plaats zullen vinden.
	Antwoord	<p>Operationele strategie 1, die vastgesteld wordt in dit besluit, is vergelijkbaar als inzetstrategie 1 vastgelegd in het instemmingsbesluit 2018-2019. De gaswinning wordt hierdoor niet extra verplaatst naar het zuiden. Overigens kan de gaswinning niet meer verplaatst worden naar het noorden vanwege de sluiting van de Loppersum clusters.</p> <p>In operationele strategie 1 is de gasproductie zodanig verdeeld over het Groningen gasveld dat de bevolkingsdichtheid gewogen grondbewegingen wordt geminimaliseerd als maat voor het seismische risico. Dit is de meest gunstige verdeling van de gasproductie. Daarnaast wordt het gaswinningsniveau nog lager vastgesteld dan in de planning lag in 2018. Het nieuwe afbouwpad geeft aan dat de gaswinning de komende jaren snel omlaag kan. Hierdoor zal drukvereffening in het gasveld een belangrijke rol gaan spelen. Waar in 2019 de grootste seismische dreiging werd verwacht net ten zuidwesten van Delfzijl zal dit naar het Loppersum gebied worden verplaatst waar drukdaling door drukvereffening een grotere rol gaat spelen.</p>
0015	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat er uit het zuidelijk deel van het Groningerveld heel weinig gas gewonnen kan worden zonder de veiligheid in gevaar te brengen. Wanneer in het verleden meer gas gewonnen werd, waren er meer en zwaardere aardbevingen en schade.
	Antwoord	<p>In operationele strategie 1 is de gasproductie zodanig verdeeld over het Groningen gasveld dat de bevolkingsdichtheid gewogen grondbewegingen wordt geminimaliseerd als maat voor het seismische risico. Dit is de meest gunstige verdeling van de gasproductie. Het is gebleken dat drukdaling in het Loppersumgebied in het noorden van het gasveld leidt tot een hogere seismische dreiging en risico. Daarom is besloten om deze clusters niet meer in te zetten voor de gaswinning.</p> <p>De gaswinning wordt de laatste jaren meer uit het zuiden van het veld gehaald. Ook hier kunnen zwaardere aardbevingen voorkomen. De grootste risico's liggen echter nog steeds in het centrum en noorden van het gasveld.</p>
0023	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener geeft aan te willen weten hoe het nu zit met de vermindering van de export in de prognose/plannen. Hierbij verwijst de indiener naar de jongste brief van GTS waarin een groot aantal opties worden genoemd om de productie terug te brengen naar 12.8 bcm per jaar. Daarbij wil de indiener weten op welke productiecijfers per jaar tot 2030 de voorspellingen van de seismiciteit nu gebaseerd zijn. Verder verzoekt de indiener inzichtelijk te maken hoe lang het

		duurt voor drukegalisatie in het veld is bewerkstelligd en of het dan klaar is als de drukken gelijk geworden zijn. Als de export met 2 bcm/jaar vermindert en de stikstoffabriek in Zuidbroek komt in bedrijf, dan kan volgens de indiener het veld over drie jaar dicht.
	Antwoord	<p>De voorspellingen van de seismiciteit zijn gebaseerd op het winningsniveau uit het advies van GTS van januari 2019. Voor het gasjaar 2019-2020 betekent dit een gaswinningsniveau van 15,7 miljard Nm³. Met de huidige informatie en het laatste GTS advies wordt het gaswinningsniveau vastgesteld op 11,8 miljard Nm³. De minister heeft ervoor gekozen om de maatregelen van GTS al komend gasjaar toe te passen, hierdoor was het niet mogelijk om nieuwe berekeningen uit te voeren voor het definitieve besluit. Dit zal wel worden meegenomen in het besluit voor gasjaar 2020-2021. In het vaststellingsbesluit wordt rekening gehouden met een stapsgewijze reductie van het gas dat naar België, Frankrijk en Duitsland wordt geëxporteerd. Mede op basis van deze zienswijze is deze passage in het definitieve vaststellingsbesluit verder aangevuld.</p> <p>Het is echter wel duidelijk dat bij een verlaging van de gaswinning, het aantal aardbevingen, de kans op grotere aardbevingen, de seismische dreiging en het seismisch risico verder zullen afnemen.</p> <p>Zoals in het besluit vermeld staat wordt verwacht dat na de ingebruikname van de stikstofinstallatie Zuidbroek in 2022 de gaswinning 'nihil' wordt. Daarna zal inderdaad drukvereffening nog een rol spelen waardoor de aardbevingen nog langer doorgaan. De informatie die SodM nodig acht om voor de langere termijn uitspraken te doen heb ik toegevoegd in artikel 6, tweede lid van het vaststellingsbesluit.</p>
0025	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener stelt dat er volstrekt onvoldoende data is om te kunnen komen tot een voor Groningen toepasbare tabel waarin een bepaalde intensiteit standaard wordt gekoppeld aan specifieke PGA- en/of PGV-waarden.</p> <p>Onderbouwing: Indiener stelt dat in het rapport van NAM uit 2018 gebruik wordt gemaakt van de PAGER-methode waarbij gebruik is gemaakt van de geschatte Modified Mercalli Intensiteit. Daarbij stelt de indiener dat er data gebruikt is van waargenomen intensiteiten bij natuurlijke bevingen op grote diepte – dus niet van waargenomen intensiteiten bij ondiepe, geïnduceerde bevingen zoals in Groningen. Bovendien zijn voor de hierboven genoemde studie uit 1999 volgens de indiener de horizontale PGV-bewegingen van acht tektonische bevingen in Californië (VS) vergeleken met bij die bevingen geobserveerde intensiteiten. De indiener stelt dat een fatsoenlijke wetenschapper uit die beperkte dataset betreffende diepe natuurlijke bevingen geen enkele conclusie kan trekken over de ondiepe, geïnduceerde bevingen in Groningen. Indiener geeft aan dat in Groningen al jaren geen intensiteit wordt bepaald op basis van waarnemingen (verzameld middels telefonische/huis-aan-huis/webgebaseerde enquêtes), zoals internationaal te doen gebruikelijk. De zwaar onderbezette seismologische afdeling van het KNMI heeft dit in het verleden wel af en toe gedaan, voor het laatst na de beving bij Huizinge in 2012.</p>
	Antwoord	De seismische dreiging en risico worden jaarlijks berekend voor het Groningen gasveld. Het zijn deze berekeningen die gebruikt worden bij de prioriteitsstelling in de versterkingsoperatie. In het rapport over de beving van Zeerijp wordt intensiteit enkel gebruikt om aan te geven dat de beving over een groot gebied is gevoeld. Er worden geen intensiteit waardes gekoppeld aan specifieke PGA- en/of PGV waarden in Groningen.
0025	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat er voor Groningen onvoldoende betrouwbare data beschikbaar is voor de grondbewegingen die volgens uw ontwerp-vaststellingsbesluit door de bevolkingsdichtheid zouden moeten worden gewogen.

		Onderbouwing: Indiener stelt dat de PGV-waarden (piekgrondsnelheid) in Groningen via numerieke integratie verkregen worden met versnellingsmeters gemeten PGA-waarden (piekgrondversnelling). Indiener geeft aan dat het hierbij gaat om versnellingsmeters van het zogenaamde G-meetnet en B-meetnet. Internationale wetenschappers hielden volgens de indiener o.a. installatie en gebruik van die versnellingsmeters tegen het licht in het kader van de validatie van het meetnet in opdracht van SodM. Indiener geeft aan dat tussentijdse rapportage o.a. vermeldt: "De B0-versnellingsmeters blijken in meer of mindere mate gedempt te worden door (de fundering van) de gebouwen waarin ze zijn geïnstalleerd. (...) Omdat veel gebouwen in Groningen gevoelig zijn voor groundbewegingen met deze frequenties, is de genoemde demping in de metingen van de groundbewegingen een probleem. Dit probleem is nog niet opgelost."
	Antwoord	Het klopt dat de B0-metingen in meer of mindere mate gedempt worden door de gebouwen waarin ze zijn geïnstalleerd. Dat geldt alleen voor de hogere frequenties. Er zijn op dit moment studies gaande om het effect hiervan te bepalen. Het zal echter tot de besluitvorming van gasjaar 2020-2021 duren alvorens de uitkomsten in een nieuwe versie van het Ground Motion Model meegenomen kunnen worden. SodM heeft aangegeven dat de seismische metingen die op dit moment gedaan worden correct zijn, met uitzondering van de metingen van de B0-meters.
0033	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat de aanvullende maatregel om 1 bcm aan opgeslagen gas in Norg (working gas volume) zorgvuldig moet worden onderzocht met SodM. Beoordeeld moet worden of de seizoenswisselingen het Groninger Gasveld kunnen beïnvloeden.
	Antwoord	SodM heeft hierover geadviseerd op 26 augustus 2019. SodM concludeert dat gekeken naar de winst in veiligheid door de volumebeperking de toename in seizoensfluctuaties acceptabel is. Dit recente advies is meegenomen in het besluit.
0038	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat het niet onaannemelijk is dat de bovengrond schadelijk reageert op de aangepaste productietechniek nu het Groningenveld in de laatste fase van de gaswinning is beland. Onderbouwing: Het is reëel dat met de huidige productiefilosofie grote onzekerheden blijven bestaan betreffende de gevolgschade, zo stelt indiener. U bent niet open of heeft nagelaten volledig te onderzoeken wat de oorzaken en effecten zijn in relatie met de blootgestelde risico's. U heeft kritische instrumenten en aanbevelingen niet meegenomen in uw overwegingen aangaande de balans van leveringszekerheid en veiligheid.
	Antwoord	De productiefase waarin Groningen nu zit is vergelijkbaar met de productiefase van eerdere jaren. Er is geen aangepaste productietechniek. Het enige verschil is de verlaging van het gaswinningsniveau. Wat betreft de lange termijn effecten heb ik na het recente advies van SodM in artikel 6 twee bepalingen opgenomen die een analyse van SodM moeten bespoedigen.
0038	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat de komende productiefilosofie een experimentele fase van productieproces is en er geen beroep gedaan kan worden op ervaring. Daarmee heeft iedere uitspraak over de kansen op risico's een speculatief karakter. Onzekere risico's dienen zich vaak aan bij nieuwe technologie, zoals de Long Term Project.
	Antwoord	De productiefase waarin Groningen nu zit is vergelijkbaar met de productiefase van eerdere jaren. Daarnaast zijn er verschillende gasvelden waar de winning, nadat deze steeds lager werd, uiteindelijk is gestopt. Het gasveld Groningen is anders in het opzicht dat het gasveld niet leeg wordt geproduceerd. Na het stoppen van de gaswinning zullen er nog vele miljarden Nm ³ gas in het gasveld achterblijven. Wat betreft de lange termijn effecten heb ik na het recente advies van SodM in artikel 6 twee bepalingen opgenomen die een analyse van SodM moeten bespoedigen.

		De long term project was een onderzoeksproject van NAM om de vertraagde reactie van de bodemdaling op drukkaling beter te begrijpen. Dit project is afgerond en gepubliceerd. De uitkomsten hiervan worden meegenomen in de voorspellingen van de bodemdaling.
--	--	--

9 Belangenafweging

Registratienr. zienswijze		Tekst
0012	Samenvatting zienswijze(n)	De indiener is van mening dat er vooral voor winningsstrategie 1 van de NAM wordt gekozen vanwege de populatiedichtheid. Indiener stelt vervolgens dat dit onrechtvaardigheid is tegenover en discriminatie van de bewoners in die gebieden.
	Antwoord	In het besluit worden meerdere redenen gegeven waarom de gekozen operationele strategie op korte en lange termijn de voorkeur geniet. Mijn keuze heeft niet voor alle inwoners hetzelfde effect. Ik heb echter op geen enkele manier onderscheid gemaakt tussen (groepen van) inwoners, van discriminatie is geen sprake.
0002	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat het vaststellingsbesluit nog steeds onvoldoende blijkt geeft van een deugdelijke afweging van de veiligheidsbelangen en de leveringszekerheid. De belangen van de Groningers, zowel ten aanzien van de veiligheid als ten aanzien van de toenemende impact op de Groningers, worden niet adequaat afgewogen tegen het belang van leveringszekerheid. Onderbouwing: Indiener stelt dat de leveringszekerheid in het vaststellingsbesluit het leidende beginsel lijkt te zijn en weegt, zoals het nu lijkt, (nog steeds) zwaarder dan de veiligheid van de Groningers. U dient een nieuwe afweging te maken waarbij de veiligheidsbelangen van de Groningers leidend zijn.
	Antwoord	In dit besluit heb ik het winningsniveau ten opzichte van het ontwerpbesluit met ruim 4 miljard Nm ³ naar beneden bijgesteld. Hierdoor verbetert de veiligheid. Bovendien komt de sluiting van het veld eerder in zicht. Ik wil de gaswinning zo snel mogelijk beëindigen. Dat is volgens het kabinet de beste manier om de veiligheid van de Groningers op korte termijn te verbeteren en op langere termijn te garanderen. Voor het verder terugbrengen van de gaswinning heb ik een aantal maatregelen genomen. Deze voorzien vooral in het bieden van een alternatief voor Groningengas, door met een sterk verhoogde stikstofinzet meer laagcalorisch pseudo-Groningengas te verkrijgen. Op deze manier kan de Groningenproductie worden verlaagd zonder dat eindafnemers moeten worden afgesloten. Ik licht in het besluit tot dat de gevolgen van het nog lager stellen van de winning, als ik daarvoor eindafnemers moet afsluiten, disproportioneel en onverantwoord zijn. Deze gevolgen hebben betrekking op de veiligheid van alle inwoners in Nederland.
0038	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat het unfair is dat u de Autoriteit Consument en Markt de opdracht geeft om beleid vast te stellen over de wijze waarop de kosten van de bouw van een stikstoffabriek door de netbeheerder kunnen worden terugverdiend. De gedupeerden moeten de kosten dragen van de 'maatschappelijke belangen', terwijl de netbeheerder zijn kosten mag terugverdienen. Het geeft wel uitleg aan de inzet van de stikstoffabriek, zoals omschreven in het ontwerp instemmingsbesluit.
	Antwoord	Ik wil de indiener erop wijzen dat de netbeheerder wettelijke taken uitvoert in het belang van de maatschappij. De kosten die de netbeheerder maakt ten behoeve van die wettelijke taken worden, via het systeem van gereguleerde tarieven, ook door alle afnemers gezamenlijk, die van deze wettelijke taken gebruik maken, gedragen.

0038	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener stelt dat het eigendomsrecht geschonden wordt door versterking te beperken uit een economische afweging. Artikel 1 Eerste Protocol EVRM vereist een belangenafweging tussen de mate van inmenging in het eigendomsrecht en het met die inmenging gediende algemene belang.</p> <p>Onderbouwing: Er moet een redelijk evenwicht, een 'fair balance', worden gevonden tussen het eigendomsrecht en het algemene belang, zo stelt indiener. Nu worden schuren onrechtmatig onteigend. Tevens is menig schuur opgenomen in het gemeentelijk monumentale register. Als gevolg sluit de wet Minimalisering niet aan bij de reeds bestaande wetgeving.</p>
	Antwoord	<p>De versterking wordt niet beperkt vanuit economische overwegingen; slechts veiligheid is van belang. Verder is in het vaststellingsbesluit en in paragraaf 6b van deze Nota van Antwoord toegelicht dat grondrechten van bewoners op grond van het EVRM en EP EVRM zijn betrokken in de belangenafweging. Wat betreft de versterkingsoperatie merk ik daarnaast in reactie op de zienswijze op dat de versterkingsoperatie plaats vindt op basis van vrijwilligheid van de eigenaar. Er is geen sprake van onteigening. De versterkingsoperatie maakt ook daarom geen inbreuk op artikel 1 van het EPI EVRM.</p> <p>Verder ben ik in hoofdstuk 1 van deze Nota van Antwoord ingegaan op de wettelijke bepalingen in de Mijnbouwwet op grond waarvan dit vaststellingsbesluit wordt genomen. Daarbij is ook het proces van parlementaire totstandkoming van deze wettelijke bepalingen toegelicht. Ook tijdens dat proces zijn de relevante bepalingen uit het EVRM en EP EVRM en de relatie met bestaande wetgeving beoordeeld en meegewogen.</p>
0038	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener stelt dat het rechtvaardig is om te zeggen dat uw onbegrip aangaande subjectieve veiligheid enkel verscholen ligt in het negeren van risico en ter bescherming van economische activiteiten.</p> <p>Onderbouwing: Indiener stelt dat de uitleg gelijkwaardig is aan de definitie van uw voorganger ten aanzien van achterstallig onderhoud, hetgeen u niet deelt in het nieuwe wetsvoorstel Minimalisering (indiener verwijst naar pagina 22). Maar nu menig burger de basis heeft gelegd (door middel van de ABC van de schade vaststelling) is het economische risico verschoven naar immateriële schade. Daarmee probeert u de schade in de toekomst neer te leggen in het verleden.</p>
	Antwoord	<p>De situatie in Groningen is onacceptabel, de gevolgen van de aardbevingen (zowel schade en de noodzaak gebouwen te versterken als de "subjectieve" veiligheid) zijn te groot. Daarom heeft het kabinet besloten de gaswinning zo snel mogelijk te beëindigen. Ik ben mij terdege bewust van de risico's en kan verzekeren dat economische motieven geen rol spelen bij het afbouwen van de gaswinning.</p> <p>In het besluit ga ik uitvoering in op diverse aspecten van subjectieve veiligheid. Ik meen dat een te trage schadeafhandeling en onzekerheid over de versterkingsoperatie een belangrijke rol spelen en leg uit welke maatregelen ik heb getroffen om daar verbetering in te brengen. Daarnaast omschrijf ik diverse maatregelen die direct gericht zijn op het beperken of wegnemen van de maatschappelijke gevolgen van subjectieve veiligheid.</p>
0038	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener stelt dat het als burger, een ingezetene van het Koninkrijk der Nederlanden, onvoorstelbaar is dat u zeer strategisch handelt om gaswinning, die tot op het heden de basis heeft van een economische activiteit, probeert te behouden ter glorie van Holland.</p> <p>Onderbouwing: Indiener stelt dat als u een zuivere definitie wilt nastreven van de term 'maatschappelijk belang' het</p>

		van belang is dat ook het commerciële belang het merendeel van de consequenties tot zich nemen. Immers aan hen, de belanghebbers van het gasgebouw kwam ook het profijt ten deel.
	Antwoord	Het kabinet heeft de belofte gedaan aan de Groningers om de gaswinning zo spoedig mogelijk te beëindigen. Het kabinet zoekt daartoe ook voortdurend naar nieuwe maatregelen om de gaswinning nog sneller af te bouwen. Het Vaststellingsbesluit stelt daarom ook de winning voorkomend jaar vast op 11,8bcm. Economische afwegingen hebben hierbij geen rol gespeeld. Het kabinet verwacht dat vanaf medio 2022 de winning al nihil zal zijn.
0038	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat u niet heeft gemotiveerd waarom u de nadruk legt op leveringszekerheid en niet de veiligheid van de bewoners en daarmee om twee uitersten van belangen gelijkwaardig te benaderen. De motivatie van de leveringszekerheid is een technische waarde en voldoet daarmee niet aan vereisten van de definitie van maatschappelijke leveringszekerheid.
	Antwoord	Ik heb mijn motivatie van het belang van leveringszekerheid ten opzichte van het ontwerpbesluit verder uitgebreid, mede op basis van een onderzoek van SEO/TNO. De onderzoekers hebben uitgezocht wat de gevolgen zijn van het abrupt afsluiten van eindafnemers van Groningengas, om op die manier de gaswinning nog verder dan ik reeds heb gedaan terug te brengen. De gevolgen van het afsluiten van eindafnemers zijn dermate groot dat ik niet tot gedwongen afsluiting over wil gaan. Het betreffen ook veiligheidsrisico's. Voor zowel veiligheid als leveringszekerheid heb ik het tempo van maatregelen om de situatie te verbeteren (tempo van versterken van gebouwen en tempo van afbouw van de vraag) als de maatschappelijke ontwrichting van het niet voldoen aan een van beide belangrijk uitvoerig omschreven. Ik ben dan ook van mening dat ik in het definitieve besluit een zorgvuldige afweging heb kunnen maken. Ten slotte heb ik uiteen gezet met welke maatregelen ik het winningsniveau omlaag heb gebracht, waardoor de veiligheid verbetert.
0043	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat er geen gedegen evenwicht is tussen uw term 'maatschappelijke noodzaak' enerzijds en de term 'veiligheid' in het oog van ons Groningers. Onderbouwing: De term veiligheid heeft voor ons Groningers door de jaren heen een verfijnde definitie gekregen, zo stelt indiener. Deze verfijnde definitie is niet door wetenschappers ontwikkeld, maar door aardbevingslachtoffers zelf gedefinieerd in onder andere de reeks van 101 aardbevingsgedupeerden in de reeks van, IK WACHT, van het dagblad van het Noorden. Afgelopen april heeft u hier kennis van mogen nemen bij de Raad van State, welke indiener verschillende artikelen heeft toegezonden. U weet dat indiener als gezin hier 1 van de 101 verhalen van zijn. Ook in Zeerijp bij de uitreiking van deze 101 verhalen van, IK WACHT, in boekvorm, mocht u nota bene zelf het eerste exemplaar hiervan in ontvangst nemen, waarvan indiener ook getuige mocht zijn. Maar nog steeds kunt u uw term maatschappelijke noodzaak niet fatsoenlijk en inhoudelijk omschrijven.
	Antwoord	Op dit moment zijn nog vele eindafnemers (huishoudens, industrie) afhankelijk van laagcalorisch gas. Ik neem maatregelen om die vraag zo snel mogelijk af te bouwen en heb ik dit besluit uiteen gezet hoe verhoogde stikstofinzet en verder maatregelen ervoor zorgen dat dat laagcalorische gas geen Groningengas hoeft te zijn. De "maatschappelijke noodzaak" (een term die ik overigens zelf niet gebruik) wordt daardoor steeds kleiner en de afbouw van de winning uit Groningen gaat veel sneller dan verwacht op het moment dat het kabinet besloot de gaswinning zo snel mogelijk te beëindigen. Dat besluit is enkel gemotiveerd vanuit het oogpunt van veiligheid en de andere

		maatschappelijke gevolgen van de gaswinning. Deze gevolgen zijn zo groot dat ik geen andere weg voorwaarts zie dan zo snel mogelijk volledig te stoppen met de gaswinning.
0048	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat u de niet onafhankelijke berekening van GTS volgt en u daarmee zegt dat de leveringszekerheid en maatschappelijk belang belangrijker zijn dan veiligheid en zodoende ook zegt dat maatschappelijk belang en leveringszekerheid boven de EVRM wet artikel 2 en 8 staan.
	Antwoord	Ik volg de berekeningen van GTS en heb die laten valideren door DNV GL. Geen van de wettelijke criteria die ik meeneem in mijn afweging is bij voorbaat leidend boven een ander. Zoals is bevestigd door de Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State en ook in het vaststellingsbesluit en in deze Nota van Antwoord is toegelicht, is van schending van het EVRM geen sprake.
0048	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener vraagt zich af waarom minister Kamps (EZ) destijds geen gebruik heeft gemaakt van extra stikstof als onderdeel van de leveringszekerheid en daarmee veiligheid. Of was economisch gewin toen ook leidend?
	Antwoord	Dit besluit betreft de gaswinning in het gasjaar 2019-2020. In de afgelopen jaren is veel geïnvesteerd om de stikstofinzet te kunnen verruimen en is ervaring opgedaan hoe de stikstofinzet kan worden geoptimaliseerd. Hierdoor is het mogelijk om de gaswinning sneller af te bouwen. Overigens is sinds de besluiten om de winning te beperken vanaf 2014 er gebruik gemaakt van stikstof om de winning te beperken.
0048	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat in het wetsvoorstel artikel 52d veiligheid en maatschappelijk belang in verband met leveringszekerheid (die verschillend van aard zijn) met elkaar vergeleken worden, wat niet is te rijmen. Het is in ieder geval in het nadeel van inwoners Groningenveld in het kader van veiligheid en onzekerheid. Er is geen schaal waarop beide belangen geplaatst kunnen worden, waar een eenduidige uitkomst uit volgt. Veiligheid hoort dan de norm te zijn en indiener ziet dat in dit ontwerp niet terug als zwaarwegend.
	Antwoord	Zowel het belang van veiligheid als het belang van leveringszekerheid, neem ik mee in mijn afweging. In dit verband wijs ik erop dat ook met de leveringszekerheid een veiligheidsbelang wordt gediend. Indien er verstoringen zijn in de gastoevoer leidt dat immers ook tot veiligheidsrisico's. Deze risico's zijn door onderzoeksbureau SEO in kaart gebracht. In het vaststellingsbesluit licht ik de resultaten van dit onderzoek nader toe. In het vaststellingsbesluit Groningen gasveld 2018-2019 oordeelt de Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State dat de manier waarop ik die afweging maak juist is. Desalniettemin ga ik in dit besluit nog uitvoeriger in op de wijze waarop ik met alle wettelijke criteria rekening heb gehouden.
0049	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat het ontwerpbesluit de leveringszekerheid vermeldt. Indiener wil niet de veiligheid van diens gezin en indiener zelf opgeven voor leveringszekerheid. Het ontwerpbesluit houdt geen rekening met de veiligheid van de inwoners van Groningen.
	Antwoord	In het besluit ga ik uitvoerig in op de veiligheid in Groningen. Ik stel daarbij vast dat er inderdaad nog niet in alle gevallen aan de veiligheidsnorm wordt voldaan. Het versterkingsprogramma is erop gericht de veiligheid van juist de meest onveilige woningen en hun bewoners zeker te stellen. Hierbij leg ik uit welke verdere voorzorg ik toepas.
R003, R004 R005, R006 R007, R011 R013, R014 R016, R018 R020, R024	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat u in het vaststellingsbesluit moet aangeven hoe u de maatschappelijke ontwrichting afweegt tegen andere belangen gelet op het feit dat de door u genoemde maatregelen nog geen effect hebben.

R026, R027 R030, 0025		
	Antwoord	De maatschappelijke ontwrichting is een van de wettelijke criteria in mijn uiteindelijke afweging. Ik ga hierop in het vaststellingsbesluit en hoofdstuk 6 van deze Nota van Antwoord uitvoerig in. Kort gezegd is het kabinet van mening dat alleen door middel van zo spoedig mogelijke beëindiging van de gaswinning recht kan worden gedaan aan het veiligheidsbelang, de veiligheidsbeleving en dus ook de maatschappelijke ontwrichting. In het vaststellingsbesluit is toegelicht dat ik alle mogelijke maatregelen neem om de winning zo snel mogelijk naar nul te brengen. Dat deze maatregelen zoden aan de dijk zetten blijkt uit het feit dat ik het toegestane winningsniveau voor aankomend gasjaar vaststel op 11,8 miljard Nm ³ te brengen, lager dan het niveau dat SodM naar aanleiding van de aardbeving in Westerwijtwerd omwille van de veiligheid heeft geadviseerd. In het vaststellingsbesluit ga ik daarnaast in op de maatregelen die ik heb getroffen om de schadeafhandeling te versnellen. Ook deze maatregelen hebben zichtbaar effect. Ten slotte heb ik ook voor de versterkingsoperatie maatregelen genomen. Ik doe er alles aan om ervoor te zorgen dat de inwoners van Groningen ook de effecten van die maatregelen gaan ervaren.
R003, R004 R005, R006 R007, R011 R013, R014 R016, R018 R020, R024 R026, R027 R030, 0025	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat u in het vaststellingsbesluit kenbaar moet aangeven dat, indien dat het geval is, andere belangen zwaarder wegen dan de belangen van het kind en vervolgens deugdelijk moet motiveren waarom die andere belangen zwaarder wegen.
	Antwoord	Ik geef in dit besluit een uitgebreide toelichting op welke wijze ik recht doe aan de belangen van alle bewoners in Groningen en kinderen in het bijzonder.
R008 R009 R010	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener verzoekt om de te nemen maatregelen voor de gasopslag bij Norg in de afweging van het definitieve besluit te betrekken om zo mogelijke risicoverhoging voor Noord Drenthe te voorkomen. In dit verband verwijst indiener u naar de door andere Drentse overheden ingebrachte - of nog in te brengen zienswijzen.
	Antwoord	De gasopslag in Norg speelt een belangrijke rol bij de maatregelen die ik heb getroffen om al in het gasjaar 2019-2020 het winningsniveau (in een qua temperatuur gemiddeld jaar) naar 11,8 miljard Nm ³ te brengen, lager dan het niveau dat SodM naar aanleiding van de aardbeving in Westerwijtwerd omwille van de veiligheid heeft geadviseerd. Tegelijk met dit besluit neem ik een besluit over het opslagplan in Norg. Daarnaast ga ik in mijn brief aan de Tweede Kamer, die ik tegelijk met dit besluit publiceer, nader in op de functie van Norg. In zijn advies van 18 december 2018 heeft SodM in dit verband opgenomen dat naar mening van SodM de risico's van de gasopslag voor mens en milieu met het stellen van voorwaarden voldoende beperkt kunnen worden.
0001	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener is van mening dat er geen overzicht wordt gegeven over waar welke winsten naar toe gaan. Indiener acht dat er nu hooguit nog sprake zal zijn van kostencompensatie, en niet meer van winst. Indiener wil graag een overzicht van hoeveel winst, en welke stakeholders die winsten gaan verkrijgen.
	Antwoord	Dit besluit gaat niet over de verdeling van de opbrengsten van de gaswinning.
0001	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener voelt zich geraakt in diens belang want indiener woont op loopafstand van UGS Norg en maakt zich o.a. zorgen over de systematiek van besluiten die de NAM neemt/mag nemen ten behoeve het maken van winst en het verdienen op gas.

	Antwoord	NAM neemt geen besluiten over gaswinning of gasopslag, die bevoegdheid ligt wettelijk bij de Minister van Economische Zaken en Klimaat.
0001	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener verzoekt graag naast lasten ook een groter deel van de lusten van de aardgaswinning in het wingebied te laten neerslaan.
	Antwoord	Dit vaststellingsbesluit gaat niet over de besteding van de baten of de financiering van de kosten van de aardgaswinning. Voor de volledigheid wijs ik evenwel op het geïntegreerde pakket aan maatregelen vanuit het Rijk gericht op de toekomst van Groningen, meer specifiek de leefbaarheid, sociale samenhang, energietransitie en regionale economische ontwikkeling.
0012	Samenvatting zienswijze(n)	De indiener stelt dat na het stoppen van de gaswinning er nog (wellicht) jarenlang schade als gevolg van de mijnbouw zal kunnen optreden en dat dit als motivatie wordt opgevoerd om niet direct tot handelen over te gaan. De indiener is van mening dat dit laakbaar is.
	Antwoord	Inderdaad zal er nog na het beëindigen van de gaswinning sprake zijn van kans op aardbevingen en schadeafhandeling. Dit is echter geenszins een motivatie om niet te handelen. Integendeel, ik doe er alles aan om de gaswinning zo snel als mogelijk te beëindigen.
0015	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat het stoppen van de gaswinning in Groningen economische gevolgen buiten de provincie Groningen zal hebben. Dit is echter geen reden voor extra aardbevingen in Groningen door nog verder gas te winnen. Als door het stoppen van de gaswinning werkloosheid ontstaat is dat jammer, maar veel minder erg dan de aardbevingen. Door de aardbevingen en de daardoor ontstane kapitaalvernietiging heeft de provincie Groningen nu al de laagste inkomens en de laagste eigendomsvermogens van Nederland
	Antwoord	De veiligheid in Groningen verbetert door de afbouw van de gaswinning, die veel sneller gaat dan aanvankelijk was gedacht. Hiervoor neemt de kans op (zwaardere) aardbevingen af. Het kabinet heeft besloten vanwege de maatschappelijke impact, die groot is, de gaswinning zo snel als mogelijk te beëindigen. Deze afbouw moet wel op een verantwoorde manier gebeuren. Hierop ga ik in dit besluit uitvoerig in.
0019	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener merkt op dat de leveringszekerheid belangrijker is dan de levenszekerheid, te lezen op pagina 3 van het ontwerpbesluit. "Het uitgangspunt voor de komende jaren is om niet meer gas uit het Groningen gasveld te winnen dan noodzakelijk is voor de leveringszekerheid, ..." terwijl de levenszekerheid voorop zou moeten staan. Onderbouwing: Indiener stelt dat rekening gehouden wordt met een scenario waarin meer dan 100 doden een aanvaardbaar risico zijn. Geld gaat dus voor levens, en dat terwijl de Mijnbouwwet iets anders zegt (indiener verwijst naar artikel 33 15); maar die geldt voor de rest van dit land behalve voor Groningen. U heeft door deze wet dus geregeld dat leveringszekerheid voor levenszekerheid gaat.
0035	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat diens veiligheid belangrijker is dan de leveringszekerheid van gas. Indiener vindt dat dit niet ontkend moet worden. Indiener stelt dat zij als wingewest wordt uitgebuit. Hun veiligheid is ondergeschikt aan alle andere belangen van de rest van Nederland.
0041	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat de balans tussen leveringszekerheid en dreiging voor bewoners Groningerveld (en verder) niet in evenwicht is.
0040 0044	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener merkt op dat de leveringszekerheid al jaren voor de veiligheid van de inwoners van de provincie Groningen gaat.
	Antwoord	Het kabinet heeft in maart 2018 besloten de gaswinning zo snel mogelijk te beëindigen, omdat dit volgens het kabinet de beste manier is om de veiligheid van de inwoners van Groningen op korte termijn te verbeteren en op langere

		termijn te garanderen. De afbouw van de gaswinning gaat veel sneller dan in maart 2018 werd gedacht. Wel blijft het kabinet hechten aan een verantwoorde afbouw, mede gezien het grote maatschappelijke belang van leveringszekerheid, waaraan ook veiligheidsaspecten zitten.
		Het scenario met meer dan 100 doden van de veiligheidsoefening in 2018 is niet gebaseerd op risicoberekeningen die aan dit besluit ten grondslag liggen. In hoeverre wordt voldaan aan de veiligheidsnorm wordt uitgebreid toegelicht in het vaststellingsbesluit.
0019	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat EBN/overheid mede-exploitant is en zelf een wet heeft gemaakt waarin zij de macht heeft om te bepalen hoeveel gas wordt gewonnen en dat leveringszekerheid voor levenszekerheid gaat.
	Antwoord	Inderdaad neemt het kabinet het besluit over het winningsniveau in Groningen. Daarbij spelen financiële overwegen echter geen rol. Veiligheid en leveringszekerheid zijn daarbij de leidende criteria. In haar uitspraak over het instemmingsbesluit Groningen gasveld 2018-2019 oordeelt de Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State dat die afweging op een juiste manier heb gemaakt. Desalniettemin ga ik in dit besluit nog uitvoeriger in op de wijze waarop ik met alle wettelijke criteria rekening heb gehouden.
0034	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat de belangen van de inwoners van de provincie Groningen niet naar behoren worden meegewogen in het ontwerpbesluit.
	Antwoord	De veiligheid is een zwaarwegend belang voor alle inwoners van Groningen. In dit besluit weeg ik veiligheid af tegen de andere wettelijke criteria. In haar uitspraak over het instemmingsbesluit Groningen gasveld 2018-2019 oordeelt de Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State dat die afweging op een juiste manier heb gemaakt. Desalniettemin ga ik in dit besluit nog uitvoeriger in op de wijze waarop ik met alle wettelijke criteria rekening heb gehouden.
0035	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener is van oordeel dat per direct gestopt moet worden met gaswinning. Volgens de indiener zijn er voldoende alternatieven. Geld moet niet belangrijker zijn dan de veiligheid van omwonenden.
	Antwoord	Het kabinet heeft besloten de gaswinning zo snel mogelijk te beëindigen. De maatregelen die daarvoor getroffen worden bestaan onder andere uit het vergroten van de stikstofinzet. Door het bijmengen van stikstof bij hoogcalorisch gas dat elders in Nederland wordt gewonnen of uit het buitenland wordt geïmporteerd wordt een alternatief voor het Groningengas verkregen. De maximale stikstofinzet is echter niet zo groot dat alle vraag naar laagcalorisch gas (van huishoudens, industrie en andere eindafnemers) kan worden afgedekt. De financiële consequenties van ook deze maatregelen zijn groot, maar zijn van ondergeschikt belang ten opzichte van de veiligheidswinst.
0041	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt geraakt te worden in diens belang als inwoner. De opbrengsten van de gaswinning gaan naar de NAM en de Staat.
	Antwoord	Het is niet duidelijk op welk belang de indiener doelt. Verschillende belangen worden in dit besluit tegen elkaar afgewogen. Dit besluit gaat niet over de verdeling van de opbrengsten van de gaswinning.
0042	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener is van mening dat kiezen tussen strategie 1 of 2, kiezen is tussen twee kwaden. Het blijft een papieren werkelijkheid die 'voor de komende jaren' zou moeten gelden. Wellicht dat voortschrijdende ervaringen nog 'van belang' zullen blijken te zijn.
	Antwoord	Ik heb, mede op advies van mijn wettelijke adviseurs waaronder de SodM en de Mijnraad, gekozen voor de operationele strategie die mede uit het oogpunt van veiligheid op korte en langere termijn de voorkeur geniet.

0045	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat het uitgangspunt in het ontwerpbesluit is "om niet meer gas uit het Groninger gasveld te winnen dan noodzakelijk is voor de leveringszekerheid". Veiligheid is dan ondergeschikt aan leveringszekerheid. Indiener verwijst hierbij naar de recente uitspraak van de VN mensenrechten commissie en het advies van de SODM.
0046	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat 'niet meer dan nodig' nobel klinkt maar zinloos is als de overheid eenzijdig mag besluiten wat/wanneer het 'nodig' is, en nauwelijks hoeft uit te leggen hoe er tot een 'nodig' oordeel is gekomen (bijvoorbeeld gemaakte afwegingen korte versus lange termijn, belangenverstrengeling).
	Antwoord	De veiligheid is een zwaarwegend belang voor alle inwoners van Groningen. In dit besluit weeg ik veiligheid af tegen de andere wettelijke criteria. In haar uitspraak over het instemmingsbesluit Groningen gasveld 2018-2019 oordeelt de Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State dat die afweging op een juiste manier heb gemaakt. Ik ga in dit besluit nog uitvoeriger in op de wijze waarop ik met alle wettelijke criteria rekening heb gehouden.

10. Recente beving Westerwijtwerd

Registratienr. zienswijze		Tekst
0022	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener is van opvatting dat in het vaststellingsbesluit onvoldoende wordt onderbouwd waarom het niet mogelijk is om de gaswinning sneller naar nul te brengen. Indiener neemt hierbij in ogenschouw het advies van SodM van januari 2018, na de beving in Zeerijp, in combinatie met de twee recente zware aardbevingen (Westerwijtwerd en Garrelsweer) en achten een winningsniveau van meer dan 12 miljard Nm³ niet acceptabel.</p> <p>Onderbouwing: Indiener stelt dat in het vaststellingsbesluit niet (zo volledig mogelijk) afgewogen wordt waarom een lager winningsniveau niet mogelijk is. De recente uitspraak van de Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State bracht dit als belangrijkste aanwijzing aan u naar voren en hier dient u dan ook gevolg aan te geven. De Minister dient in het vaststellingsbesluit te bepalen dat de gaswinning geheel wordt beëindigd en dient daarnaast een tijdpad op te nemen waarbinnen dit zal worden gerealiseerd.</p>
	Antwoord	In dit besluit stel ik het winningsniveau lager vast dan de 12 miljard Nm ³ (in een qua temperatuur gemiddeld jaar) die SodM omwille van de veiligheid heeft geadviseerd. Het besluit van het kabinet dat de gaswinning geheel wordt beëindigd is aan dit besluit voorafgegaan in 2018. Dit besluit verandert niets aan het besluit van het kabinet in 2018; sterker nog, in dit besluit geef ik aan hoe veel sneller de gaswinning zal worden afgebouwd.
0019	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener geeft aan dat er onjuistheden in het ontwerpbesluit staan. U heeft zelf al aangekondigd dat het besluit anders er uit gaat zien. Door de aardbeving bij Westerwijtwerd zouden er wijzigingen aangebracht worden in het ontwerpbesluit in ieder geval in de hoogte van het gaswinningsniveau.
	Antwoord	Inderdaad heb ik in het besluit het gaswinningsniveau lager vastgesteld, naar 11,8 miljard Nm ³ (in een gemiddeld jaar qua temperatuur). Dat is onder het niveau van 12 miljard Nm ³ dat SodM naar aanleiding van de aardbeving in Westerwijtwerd heeft geadviseerd.
0029	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat u het beoogde winningsvolume op 15,9 miljard Nm ³ wilt vast stellen, terwijl SodM u opnieuw geadviseerd heeft om uit te gaan van 12 miljard Nm ³ . Indiener stelt dat uit de gegevens en adviezen in uw ontwerp-vaststellingsbesluit blijkt dat er meer en sneller verminderd kan worden, dan het basispad aangeeft. Indiener stelt dat nog niet zo lang geleden u het had over het nemen van onorthodoxe maatregelen, maar dat de keuze voor 15,9 miljard Nm ³ dat nou bepaald niet is.
	Antwoord	Inderdaad heb ik in het besluit het gaswinningsniveau lager vastgesteld, naar 11,8 miljard Nm ³ (in een gemiddeld jaar qua temperatuur). Dat is onder het niveau dat SodM naar aanleiding van de aardbeving in Westerwijtwerd heeft geadviseerd. De 11,8 miljard Nm ³ wordt inderdaad gehaald door extra (onorthodoxe) maatregelen.
0043	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat in afwijking van de voorgestelde maximale 12 miljard kuub jaarlijks, door de SodM als zodanig veilig betiteld, een motivatie in uw besluit ontbreekt van de maatschappelijke noodzaak om met de exploitatie van het Groninger gas verder te gaan.
	Antwoord	In dit besluit ga ik, naast het veiligheidsbelang, uitgebreid in op het maatschappelijke belang van het voorzien van eindafnemers van gas. Daarnaast stel ik een gaswinningsniveau vast van 11,8 miljard Nm ³ , dat onder het niveau van het advies van SodM ligt.

11. Overig

11a. Onderzoek en advies

Registratienr. zienswijze		Tekst
R003, R004, R005, R006, R007, R011, R013, R014, R016, R018, R020, R024, R026, R027, R030, 0025, 0029	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener stelt dat u in het vaststellingsbesluit vanuit het principe van het integraal risicomanagement gehouden bent om ook onderzoek te laten uitvoeren naar de mogelijke cumulatieve effecten en domino-effecten.</p> <p>Onderbouwing: Indiener stelt dat u enkel verwijst naar adviezen van de Commissie Meijdam en het hooglerarenpanel die over veiligheidsrisico's en infrastructuur hebben opgemerkt dat het veiligheidsbeleid voor geïnduceerde aardbevingen zoveel als mogelijk dient aan te sluiten bij de landelijke uitgangspunten. Mede hierom stelt het panel volgens u dat geen rekening gehouden hoeft te worden met mogelijke cumulatie van risico's. Daarbij merkt u in lijn met het hooglerarenadvies ook op dat domino-effecten al kwalitatief beschreven worden in de Veiligheidsrapportages van chemiebedrijven.</p> <p>Indiener stelt dat u adviezen en/of verzoeken vanuit de regio vaak niet honoreert. Indiener verwijst naar uw reactie op pagina 34 waarbij u stelt dat u NAM bij uitvoering van de operationele strategie geen nadere regels zal opleggen voor 'zichtbare cumulatieve en/of domino effecten'. Indiener geeft aan graag andere, inhoudelijke argumenten te zien waarom u niet op het verzoek/advies van de regio in wilt of kunt gaan.</p>
	Antwoord	<p>In het vaststellingsbesluit 2019-2020 staat beschreven hoe het integraal risicobeleid vorm krijgt op de domeinen wonen, infrastructuur en industrie. Voor wat betreft het onderzoek naar cumulatie-effecten heb ik reeds aangegeven het advies van het hooglerarenpanel (16 oktober 2018: <i>Eerste deel van aanvullend advies over veiligheidsrisico's van infrastructuur en cumulatie-effecten van geïnduceerde aardbevingen</i>) te volgen, om deze cumulatie-effecten niet te betrekken in het veiligheidsbeleid. De Raad van State (RvS) was in juli 2019 van oordeel dat met overname van dit advies voldoende deugdelijk is gemotiveerd waarom in de beoordeling van de risico's geen rekening dient te worden gehouden met de cumulatie van risico's (ECLI:NL:RVS:2019:2217). Voor wat betreft de domino-effecten geldt dat als het gaat om infrastructuur, deze effecten in kaart zouden moeten worden gebracht. Het recente advies van het hooglerarenpanel (27 augustus 2019: <i>Advies over de berekening van veiligheidsrisico's voor de infrastructuur in Groningen ten gevolge van geïnduceerde aardbevingen</i>) laat zien dat de probabilistische risico-inschatting de geijkte methode dient te zijn voor beoordeling van infrastructuur op aardbevingsbestendigheid, daarin zouden ook de domino-effecten in meegenomen dienen te worden. In het vaststellingsbesluit 2019-2020 heb ik uiteengezet dat advies als richtinggevend te beschouwen en zal betrekken in de verdere beoordeling van infrastructuur op aardbevingsbestendigheid.</p>
R003, R004, R005, R006, R007, R011, R013, R014, R016, R018,	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener stelt dat u in het vaststellingsbesluit de adviezen van Commissie Meijdam en het hooglerarenpanel niet kunt betrekken omdat die onvoldoende onderbouwd zijn.</p> <p>Onderbouwing: Indiener stelt dat het niet duidelijk wordt wat u precies bedoelt met de "landelijke uitgangspunten" en waarom de situatie in de provincie Groningen één op één wordt doorvertaald naar deze landelijke uitgangspunten. De veiligheidssituatie in de provincie Groningen valt immers niet te vergelijken met de veiligheidssituatie in de rest van</p>

R020, R024, R026, R027, R030, 0025		Nederland. Nergens in Nederland leiden de effecten van gaswinning tot de veiligheidsproblemen die zich in de provincie Groningen voordoen. Daarbij moet als uitgangspunt genomen worden dat we weten dat er bodembeweging plaatsvindt en dat die bodembeweging leidt tot concrete veiligheidsrisico's. Cumulatieve effecten en domino-effecten brengen dan ook risico's mee voor de kritische (water)infrastructuur en industrie. U legt in uw ontwerp niet uit waarom u terugvalt op de landelijke uitgangspunten, dat terwijl de landelijke uitgangspunten voor de situatie in de provincie Groningen op tal van andere terreinen voor u niet meer leidend zijn (bijv. inzake de voorgenomen specifieke regelgeving over de schadeafhandeling). Indiener stelt zodoende dat de adviezen van de Commissie Meijdam en het hooglerarenpanel op dit punt onvoldoende onderbouwd zijn om daarop af te kunnen gaan.
	Antwoord	In het vaststellingsbesluit 2019-2020 is gedetailleerd uiteengezet hoe het integraal risicobeleid rond de Groningse gaswinning vorm krijgt (paragraaf 5.2.2). Basis voor het veiligheidsbeleid vormt het advies van de commissie Meijdam uit 2015. Dat advies stelt de veiligheidsnorm voor het omkomen in of nabij een gebouw vanwege een geïnduceerde aardbeving als gevolg van de gaswinning uit het Groningen gasveld op een individueel risico van 10^{-5} per jaar. Dit advies is eind 2015 door het Kabinet overgenomen en tevens vastgelegd in artikel 52, tweede lid, onderdeel a, van de Mijnbouwwet en ingevuld in artikel 1.3a.3 van de Mijnbouwregeling. In de uitspraak van de Raad van State (RvS) wordt gesteld dat er geen aanleiding bestaat voor het oordeel dat ik het gemotiveerde advies van het Panel van hoogleraren niet had mogen overnemen. Daarnaast wordt in de uitspraak benadrukt dat ik de veiligheidsnorm, op advies van de commissie Meijdam, in redelijkheid mag hanteren en dat verschillen tussen risico's in Groningen en elders (zoals bijvoorbeeld bij storm of een dijkdoorbraak) niet maken dat in Groningen van de algemeen geldende veiligheidsnorm zou moeten worden afgeweken (ECLI:NL:RVS:2019:2217).
R003, R004, R005, R006, R007, R011, R013, R014, R016, R018, R020, R024, R026, R027, R030, 0025	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat u in het vaststellingsbesluit moet opnemen dat NAM jaarlijks aan het SodM een actualisatie van het SDAP aanbiedt.
	Antwoord	In artikel vijf van vaststellingsbesluit 2019-2020 is aan de vergunninghouder de verplichting opgelegd om het onderzoeksprogramma "Study and Data Acquisition Plan Induced Seismicity in Groningen, Update Post-Winningsplan 2016" uit te voeren (inclusief addendum), zoals dit luidt na goedkeuring door de inspecteur-generaal der Mijnen. Hiermee geef ik invulling aan het advies van Staatstoezicht op de Mijnen (8 mei 2019, SodM) om in navolging van de verplichting tot onderzoek in het instemmingsbesluit 2018-2019, ook een verplichting tot onderzoek vast te leggen in dit vaststellingsbesluit.
0001	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener is van mening dat er vele aannames worden gedaan welke geen onderbouwing kennen anders dan uit simulatie en berekening. Indiener geeft aan dat dit eenvoudigweg komt doordat het hier krachten betreffen die weinig tot geen ervaring kennen, dan wel ervaringsgewijs (ondergronds) niet te meten zijn.
	Antwoord	In het vaststellingsbesluit 2019-2020 is benadrukt dat de seismische dreigings- en risicoanalyse (HRA 2019) methodologisch betrouwbaar is. Zowel de Mijnraad, SodM, TNO en het KNMI stellen vast dat de modelresultaten ten opzichte van 2018 zijn verbeterd en verfijnd, en als betrouwbaar kunnen worden aangemerkt.
0017	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat steeds opnieuw de meetgegevens van NAM, KNMI, TCBM, TNO, TU Delft, etc niet blijken te kloppen. De uitkomsten van onderzoeken vallen steeds weer in het nadeel van de inwoners van Groningen.

	Antwoord	In het vaststellingsbesluit 2019-2020 is benadrukt, op grond van diverse adviezen, dat de seismische dreigings- en risicoanalyse (HRA 2019) methodologisch betrouwbaar is. Begin 2019 is gebleken dat er sprake was van afwijkende grondversnellingsmetingen van het jongste deel van het seismische meetnetwerk van het KNMI (Kamerstukken II 2018/19, 33 529, nr. 583). Staatstoezicht op de Mijnen (hierna SodM) is vervolgens gestart met een validatie-onderzoek om de kwaliteit van deze meetdata vast te stellen en om te beoordelen of de risicoanalyse met het HRA-model moet worden bijgesteld. In een tussenrapportage stelt SodM dat er bij een ouder deel van het meetnetwerk van grondversnellingen sprake is van dempingseffecten. De seismische risico's zijn hierdoor waarschijnlijk onderschat, maar het is niet duidelijk hoe groot de impact is. Wel stelt SodM dat eventuele gebouwen die mogelijk aan de versterkingsoperatie moeten worden toegevoegd een lagere prioriteit hebben dan de huidige meest onveilige gebouwen. SodM zal de komende periode deze validatie afronden en nader ingaan op mogelijke onderschattingen.
0023	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener vraagt of het zin heeft om een extra HRA-run te draaien nu de productie terug gaat naar 12 bcm per jaar.
	Antwoord	Binnen het tijdsbestek van het nemen van de maatregelen om de gaswinning uit het Groningen gasveld verder te kunnen reduceren, en de definitieve uitwerking van het vaststellingsbesluit 2019-2020, bestond er geen mogelijkheid om een nieuwe seismische dreigings- en risicoanalyse (HRA) uit te voeren behorende bij het winningsniveau, zoals vastgelegd in het vaststellingsbesluit 2019-2020. Dit zal meegenomen worden in de nieuwe HRA-berekeningen voor maart 2020 die gaan over de seismische risico's vanaf gasjaar 2020-2021.
0023	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat binnen anderhalf jaar twee bevingen zijn geweest met magnitude 3,4. Indiener verzoekt om inzichtelijk te maken of dit een trend is of een statistische toevalligheid.
	Antwoord	De magnitude van een aardbeving wordt vooral bepaald door het oppervlak van de breuk wat is gaan bewegen. Dit is sterk afhankelijk van de spanningssituatie op de breuk die onbekend is. Daarom gebruiken seismologen een frequentie magnitude relatie (Gutenberg-Richter). In de seismische dreiging en risicoanalyse van maart 2019 wordt deze relatie gebruikt om de kans op een aardbeving met magnitude boven de 3,6 te berekenen. Deze kans is 12,6% voor het kalenderjaar 2019. De kans op een aardbeving met magnitude 3,4 zal nog iets groter zijn geweest en is op zichzelf daarom niet verrassend. Dat er twee aardbevingen zijn geregistreerd binnen een vrij korte periode met gelijke magnitude is toeval. Twee aardbevingen waarvan de locatie niet dichtbij elkaar zit met gelijke magnitude zijn nog geen trend. Volgens het geldende meet- en regelprotocol moet NAM de seismiciteit monitoren op onder andere trends. De eerstvolgende rapportage hiervan is 1 november 2019.
0034	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener geeft aan dat het ontwerpbesluit is gebaseerd op deels onjuiste en onvolledige gegevens betreffende de dreiging en de risico's die uitgaan van de gaswinning. Deze risico's werden in het verleden en worden ook in het huidige ontwerpbesluit in hoge mate onderschat.
	Antwoord	In het vaststellingsbesluit 2019-2020 is benadrukt, op grond van diverse adviezen, dat de seismische dreigings- en risicoanalyse (HRA 2019) methodologisch betrouwbaar is. Begin 2019 is gebleken dat er sprake was van afwijkende grondversnellingsmetingen van het jongste deel van het seismische meetnetwerk van het KNMI (Kamerstukken II 2018/19, 33 529, nr. 583). Staatstoezicht op de Mijnen (hierna SodM) is vervolgens gestart met een validatie-onderzoek om de kwaliteit van deze meetdata vast te stellen en om te beoordelen of de risicoanalyse met het HRA-model moet worden bijgesteld. In een tussenrapportage stelt SodM dat er bij een ouder deel van het meetnetwerk van grondversnellingen sprake is van dempingseffecten. De seismische risico's zijn hierdoor waarschijnlijk onderschat, maar het is niet duidelijk hoe groot de impact is. Wel stelt SodM dat eventuele gebouwen die mogelijk aan de versterkingsoperatie moeten worden toegevoegd een lagere prioriteit hebben dan de huidige meest onveilige gebouwen. SodM zal de komende periode deze validatie afronden en nader ingaan op mogelijke onderschattingen.

0034	Samenvatting Zienswijze(n)	<p>Indiener is van oordeel dat de meetgegevens van het KNMI niet als basis gebruikt mogen worden voor het uitvoeren van dreigingsanalyses.</p> <p>Onderbouwing: Indiener stelt dat de partij die mede verantwoordelijk is voor de metingen van de magnitude van de aardbeving, de grondversnelling en de grondsnelheden die het gevolg zijn van aardbevingen, het KNMI, het afgelopen jaar heeft laten zien dat de uitgevoerde metingen niet correct zijn uitgevoerd.</p>
	Antwoord	<p>In het vaststellingsbesluit 2019-2020 is benadrukt, op grond van diverse adviezen, dat de seismische dreigings- en risicoanalyse (HRA 2019) methodologisch betrouwbaar is. Begin 2019 is gebleken dat er sprake was van afwijkende grondversnellingsmetingen van het jongste deel van het seismische meetnetwerk van het KNMI (Kamerstukken II 2018/19, 33 529, nr. 583). Staatstoezicht op de Mijnen (hierna SodM) is vervolgens gestart met een validatie-onderzoek om de kwaliteit van deze meetdata vast te stellen en om te beoordelen of de risicoanalyse met het HRA-model moet worden bijgesteld. In een tussenrapportage stelt SodM dat er bij een ouder deel van het meetnetwerk van grondversnellingen sprake is van dempingseffecten. De seismische risico's zijn hierdoor waarschijnlijk onderschat, maar het is niet duidelijk hoe groot de impact is. Wel stelt SodM dat eventuele gebouwen die mogelijk aan de versterkingsoperatie moeten worden toegevoegd een lagere prioriteit hebben dan de huidige meest onveilige gebouwen. SodM zal de komende periode deze validatie afronden en nader ingaan op mogelijke onderschattingen.</p>
0038	Samenvatting Zienswijze(n)	<p>Indiener stelt dat in het besluit het advies van een wettelijk adviseur, aangaande hoeveelheden en veiligheid, niet voldoende wordt gemotiveerd waarom het advies niet wordt meegenomen in het besluit.</p>
	Antwoord	<p>Conform de procedure in de Mijnbouwwet zijn alle wettelijke adviseurs betrokken bij opstelling van het vaststellingsbesluit 2019-2020.</p>
0038	Samenvatting Zienswijze(n)	<p>Indiener stelt dat hetgeen de onderzoeken produceren geen vaste waarden maar een indicatie zijn. Dit geeft het beroep van de NAM van 2017 duidelijk weer.</p>
	Antwoord	<p>In het vaststellingsbesluit 2019-2020 zijn de resultaten beschreven van de seismische dreigings- en risicoanalyse (HRA 2019). Daarbij is benadrukt dat het gaat om een verwachting van het aantal gebouwen dat niet voldoet aan de veiligheidsnorm. Onzekerheden zijn inherent aan modelmatige risicoberekeningen. Door verlaging van de gasproductie uit het Groningen gasveld en verdere verbeteringen in de gebouwendatabase en kwetsbaarheidscurves worden resultaten beïnvloedt. Daardoor wordt ook steeds beter inzichtelijk welke gebouwen niet aan de veiligheidsnorm voldoen en met prioriteit aangepakt dienen te worden.</p>
0038	Samenvatting Zienswijze(n)	<p>Indiener stelt dat het advies van de commissie Meijdam de 'continuïteit van de gaswinning' reeds als input had. Daarmee is het huidige advies enkel de versmalde uitkomsten van de commissie Meijdam.</p>
	Antwoord	<p>Uitgangspunt voor de veiligheid zijn de aanbevelingen van de commissie Meijdam uit 2015, die door het Kabinet zijn overgenomen (Kamerstukken II 2015/16, 33 529 nr. 205 en 212). De commissie Meijdam stelde dat de veiligheid in het gaswinningsgebied vergelijkbaar moet zijn met die in andere delen van het land die een risico kennen op een niveau dat zich niet in het hele land voordoet, zoals bij het vliegverkeer rond Schiphol of overstromingen in het rivierengebied. Zodoende is aangesloten bij bestaande veiligheidsnormen. Op 29 maart 2018 heeft het Kabinet besloten de gaswinning uit het Groningen gasveld af te bouwen en op termijn te beëindigen. Na aanleiding hiervan heeft de Mijraad in juli 2018 een integrerend advies geschreven over de gevolgen van dit besluit op de veiligheidsrisico's en de versterkingsopgave. Op basis van onder andere het advies van de commissie Meijdam en het advies van de Mijraad is veiligheidsbeleid geformuleerd. Dat gaat onder andere in op de veiligheidsnorm en de berekeningswijze daarvan.</p>
0048	Samenvatting	<p>Indiener stelt dat er geen onafhankelijk inzicht in de cijfers of onderzoeken is en dat dit ook niet wordt gedaan.</p>

	Zienswijze(n) Antwoord	In het vaststellingsbesluit 2019-2020 worden de resultaten weergegeven van de seismische dreigings- en risicoanalyse (HRA 2019). In de snelle review (van 15 maart 2019) constateert Staatstoezicht op de Mijnen (hierna SodM) dat NAM periodiek de risicoanalyse voorlegt aan een comité van internationale aardbevingsexperts. Daarbij heeft NAM ook opvolging gegeven aan de aanbevelingen van het comité en systematisch doorgevoerd. Met name de verbeteringen in de gebouwendatabase, die zo'n 150.000 gebouwen bevat, hebben ertoe geleid dat van een groot aantal bouwwerken in het aardbevingsgebied nauwkeuriger kon worden vastgesteld tot welke bouwtype zij behoren. SodM geeft aan dat verdere verbetering van de gebouwendatabase noodzakelijk blijft. Onzekerheden zijn inherent aan modelmatige risicoberekeningen. Begin 2019 is gebleken dat er sprake was van afwijkende grondversnellingsmetingen van het jongste deel van het seismische meetnetwerk van het KNMI (Kamerstukken II 2018/19, 33 529, nr. 583). SodM is vervolgens gestart met een validatie-onderzoek om de kwaliteit van deze meetdata vast te stellen en om te beoordelen of de risicoanalyse met het HRA-model moet worden bijgesteld. In een tussenrapportage stelt SodM dat er bij een ouder deel van het meetnetwerk van grondversnellingen sprake is van dempingseffecten. De seismische risico's zijn hierdoor waarschijnlijk onderschat, maar het is niet duidelijk hoe groot de impact is. Wel stelt SodM dat eventuele gebouwen die mogelijk aan de versterkingsoperatie moeten worden toegevoegd een lagere prioriteit hebben dan de huidige meest onveilige gebouwen. SodM zal de komende periode deze validatie afronden en nader ingaan op mogelijke onderschattingen.
0029	Samenvatting Zienswijze(n)	<p>Indiener vraagt zich af of er naast de drie mogelijkheden van het onderzoek van netbeheerder GTS geen verdere mogelijkheden zijn, omdat deze oplossingen gericht lijken te zijn op het oplossen van het stikstofoverschot dat is ontstaan doordat er minder gas nodig is. Daarbij vraagt de indiener of er meer stikstof moet worden ingekocht als er een oplossing gevonden moet worden voor het stikstofoverschot.</p> <p>Onderbouwing: Indiener verwijst naar het onderzoek van Netbeheerder GTS waarbij drie mogelijkheden om de winning verder te verlagen worden onderzocht. Indiener stelt dat De Raad van State op 3 juli 2019 het gaswinningsbesluit 2018-2019 immers heeft vernietigd, omdat u onder meer beter moet motiveren waarom de gaswinning na het gasjaar 2018-2019 niet sneller naar nul kan worden afgebouwd.</p>
	Antwoord	Gasunie Transport Services (GTS) houdt bij haar raming en haar adviezen rekening met de minimalisering van de winning uit het Groningenveld en is daarbij specifiek gevraagd naar mogelijkheden om de winning verder te beperken dan in het ontwerpbesluit 2019-2020 was opgenomen. Ik ga er daarom vanuit dat in dit vaststellingsbesluit geen verdere mogelijkheden zijn om het winningsniveau in het gasjaar 2019/2020 naar beneden te brengen. DNV GL heeft evaluatie uitgevoerd van de GTS raming en komt ook tot de conclusie dat er geen additionele maatregelen mogelijk zijn. Mocht er zich toch nog een mogelijkheid voordoen, dan zal ik een tijdelijke maatregel nemen en het winningsniveau ook gedurende het komende gasjaar nog verder naar beneden bijstellen. De inzet van stikstof is beperkt tot de capaciteit van de stikstofinstallaties om het gas te kunnen omzetten. De stikstof hoeft niet te worden ingekocht, omdat deze uit de lucht wordt gehaald.
0029	Samenvatting Zienswijze(n)	<p>Indiener stelt dat u adviezen en/of verzoeken vanuit de regio vaak niet honoreert. Indiener verwijst naar uw reactie op de gemeente Westerkwartier (blz. 65). Indiener begrijp niet wat u bedoelt met 'naar huidig inzicht', zeker niet als u toestaat dat bij kleinere velden meer gas gewonnen mag worden en er zelfs gefrackt mag worden. Indiener vraagt dat in dat geval een goede monitoring en meting juist van groot belang is.</p> <p>Onderbouwing: Indiener verwijst naar: "Er zijn echter geen aardbevingen voorgekomen in de aangrenzende aquifers</p>

		van het Groningen gasveld en dat wordt, naar huidig inzicht, ook niet verwacht. Ik zie dan ook geen redenen om het monitoringsnetwerk van het KNMI in zuidwestelijke richting uit te breiden."
	Antwoord	Ik heb kennis genomen van uw zienswijze en betrokken in paragraaf 4.7.4 van het vaststellingsbesluit 2019-2020. Daarin heb ik toegelicht waarom ik op dit moment geen aanleiding zie om het monitoringsnetwerk van het KNMI in zuidwestelijke richting verder uit te breiden.
0029	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener refereert naar het advies van SodM (indiener verwijst naar pagina 18/19) en wil graag weten of u dit advies gaat overnemen in uw definitieve besluit en als u dat doet, hoe u daar dan invulling aan geeft.</p> <p>Onderbouwing: Indiener refereert naar het volgende advies: "Op dit moment is het effect van de jarenlange winning van gas op de seismische dreiging, na beëindiging van de gaswinning, nog niet volledig in kaart gebracht. SodM constateert dat de drukdaling na 2023, door de beperkte gaswinning, gedomineerd wordt door de vereffening van het drukverschil tussen de druk in het noorden en de druk in zuiden dat over het Groningen gasveld is ontstaan door preferentiële gaswinning in het zuiden van het Groningen gasveld die sinds de sluiting van de Loppersumclusters in 2014 is ingezet. Het zal dan niet meer mogelijk zijn om met de productie de druk, dreiging en risico's te beïnvloeden. SodM acht het van groot belang dat zo snel mogelijk inzicht in deze dreiging en risico's op langere termijn dan het voorliggende gasjaar 2019-2020 wordt verkregen."</p>
	Antwoord	Ik draag, in lijn met het advies van SodM, NAM op aanvullende analyses te doen naar langetermijneffecten van de gaswinning.
R003, R004, R005, R006, R007, R011, R013, R014, R016, R018, R020, R024, R026, R027, R030, 0025	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener stelt dat u in het vaststellingsbesluit voorwaarden moet opnemen om een adequaat gebruik van het meet- en regelprotocol (MRP) en daarmee de monitoring van de seismiciteit af te kunnen dwingen.</p> <p>Onderbouwing: Indiener stelt er van op de hoogte te zijn dat u voornemens bent alle relevante aspecten van het MRP (de nu geëvalueerde MRP 2017-2019) op te nemen in de Mijnbouwregeling (Mbr) en die per 1 oktober 2019 in werking te laten treden (indiener verwijst naar pagina 64 van het ontwerp). Daarbij speelt de MRP-evaluatie van het SodM een bepalende rol. Echter tot op het moment van schrijven heeft indiener nog geen kennis kunnen nemen van de MRP-evaluatie en daarnaast moet nog blijken of de Mbr ook voor het nieuwe gasjaar 2019-2020 in werking zal zijn getreden. Daarom vindt indiener het toch van belang in te brengen dat er in het vaststellingsbesluit voorwaarden moeten zijn opgenomen om een adequaat gebruik van het MRP en daarmee de monitoring van de seismiciteit af te kunnen dwingen ook al zou kunnen blijken, dat na afzienbare tijd na het inwerking treden van het vaststellingsbesluit de rechtstreeks werkende regelgeving vanuit de Mbr van toepassing is geworden en daarmee de desbetreffende voorwaarden komen te vervallen. In deze voorwaarde(n) en in de Mbr verwacht indiener ook de verplichting tot een halfjaarlijkse analyse van de ontwikkeling van de seismiciteit, door NAM aan te leveren, terug te vinden.</p>
	Antwoord	Ik neem in het vaststellingsbesluit geen voorwaarden op die al wettelijk geregeld zijn of in de Mijnbouwregeling worden opgenomen, zoals ten aanzien van de systematiek van het Meet- en Regelprotocol. De evaluatie van SodM heb ik gedeeld met de Tweede Kamer (Kamerstukken 33529, nr. 676). De Mijnbouwregeling is inmiddels gedeeld met de Tweede Kamer en ligt bij SodM voor de uitvoering en handhavingstoets.

11b. Algemeen

Registratienr. zienswijze		Tekst
R003, R004, R005, R006, R007, R011, R013, R014, R016, R018, R020, 0022 R024, R026 R027, R030, 0025	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener stelt dat u diens advies, met betrekking tot de Operationale Strategieën Groningenveld voor het gasjaar 2019-2020, in zijn geheel niet overneemt.</p> <p>Onderbouwing: Indiener adviseert u onderzoek uit te laten voeren naar eventuele cumulatieve risico's en domino-effecten, zolang deze risico's niet bekend zijn uit voorzorg de winning lager vast te stellen dan GTS heeft geprognosticeerd en in het vaststellingsbesluit NAM verplicht te stellen bij zichtbare cumulatieve effecten en/of domino-effecten tijdens de uitvoering van de vastgestelde operationele strategie, mitigerende maatregelen te nemen. U verwijst enkel naar adviezen van de Commissie Meijdam en het hooglerarenpanel die over veiligheidsrisico's en infrastructuur hebben opgemerkt dat het veiligheidsbeleid voor geïnduceerde aardbevingen zoveel als mogelijk dient aan te sluiten bij de landelijke uitgangspunten.</p>
	Antwoord	<p>In het vaststellingsbesluit is aangegeven dat op advies van het hoogleraren en de Commissie Meijdam er geen rekening wordt gehouden met cumulatie van risico's. Bij de vaststelling van risico's worden cumulatie en domino-effecten niet in kaart gebracht. Daarom heb ik besloten om NAM bij de uitvoering van de operationele strategie geen nadere regels op te leggen.</p> <p>Het lager vast te stellen van het winningsniveau ten behoeve van cumulatieve risico's en domino-effecten vind ik met het oog op leveringszekerheid niet verantwoord. De Nederlandse samenleving is in de laatste halve eeuw zeer sterk verweven geraakt met een ruime en betrouwbare beschikbaarheid van Gronings aardgas. De resultaten van een analyse van SEO/TNO onderstrepen, ongeacht de onzekerheden, dat de keteneffecten van de afschakeling van Groningengas naar verwachting zeer omvangrijk zullen zijn. Ook een variant met een relatief beperkte omvang qua afgeschakeld volume veroorzaakt indirect een omvangrijk verlies aan productie en werkgelegenheid en heeft risico's voor de veiligheid van alle inwoners van Nederland.</p>
0012	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener is van mening dat door het meermaals gebruik van de term 'zo snel mogelijk' er een beroep wordt gedaan op het vertrouwen vanuit de regio. De indiener is van mening dat dit vertrouwen ontbreekt.
	Antwoord	Er wordt continu gezocht naar maatregelen om de gaswinning in Groningen te beperken en uiteindelijk te beëindigen. Voor komend gasjaar zal de gaswinning in ieder geval beperkt worden tot 11,8 miljard Nm3 in een gemiddeld jaar, waarmee wordt voldaan aan het advies van het Staatstoezicht op de mijnen om de winning te beperken tot maximaal 12 miljard Nm3. De verwachting is daarnaast dat de gaswinning vanaf gasjaar 2022/2023 nagenoeg nul zal zijn.
0012	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener ervaart het spreken over "gevoelens" van onzekerheid en "gevoelens" van onveiligheid als kwetsend. Het gaat hier aantoonbaar niet om gevoelens, maar om daadwerkelijke feiten, zie o.a. de rapporten van de Rijksuniversiteit Groningen. De volksgezondheid staat door het gevoerde beleid direct onder druk.
0021	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener stelt dat in veel bewoordingen (teveel op hier op te noemen) een miskennis van de ernst van de situatie is te lezen.</p> <p>Onderbouwing: Indiener stelt dat formuleringen als 'aardbevingen... kunnen leiden tot maatschappelijke bezorgdheid' en 'hebben effect op het gevoel veilig te kunnen wonen' gaan voorbij aan de nu al jaren voortdurende maatschappelijke ontwrichting en gebleken onveiligheid. Indiener ervaart dit soort bagatelliserende formuleringen in</p>

		het ontwerpbesluit als een klap in het gezicht van alle gedupeerden. Indiener verzoekt u de hele tekst zorgvuldig te screenen en alle geringschattende zinsneden aan te passen.
	Antwoord	Er is kennis genomen van deze zienswijze en de terminologie is in het definitieve vaststellingsbesluit 2019-2020 aangepast. Met gevoelens van onzekerheid en gevoelens van onveiligheid wordt in het vaststellingsbesluit verwezen naar het subjectieve veiligheidsbegrip. Hiermee wordt niet ontkend dat er daadwerkelijk gevolgen zijn voor bijvoorbeeld de gezondheid van omwonenden. In het Vaststellingsbesluit benoem ik de onderzoeken van de Rijksuniversiteit alsook onderzoeken van de GGD Groningen, de Kinderombudsman en Gronings Perspectief. Uit het budget van het nationaal programma Groningen is €1,5 miljoen vrijgemaakt voor projecten die bijdragen aan de gezondheid en de veiligheidsbeleving van inwoners.
0021, 0049	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat het niet correct is dat u in de kennisgeving van het ontwerpbesluit in de Staatscourant (nr 34195, dd 21 juni 2019) vermeldt 'In noordoost-Groningen vinden door gaswinning aardbevingen plaats'. Onderbouwing: Indiener stelt dat de door de gaswinning geïnduceerde aardbevingen zich niet beperken tot het noordoosten van de provincie. En om de ernst en omvang de gasbevingen te onderstrepen: in het jaar 2019 zijn tot nu toe (26 juli '19) 59 gasbevingen in Groningen gemeten, de teller van het totaal aantal bevingen in Groningen staat op 1384.
	Antwoord	Hoewel de aardbevingen zich niet beperken tot het noordoosten van de provincie, vinden er met name bevingen plaats in noordoost-Groningen als gevolg van de gaswinning.
0021	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat de tekst van het ontwerpbesluit weinig recht doet aan vernietiging en aantasting van onvervangbaar cultureel erfgoed en daarmee het beroven van de bewoners van een belangrijk deel van hun geschiedenis.
	Antwoord	De TCMG ontwikkelt een aanpak om de schade aan materieel cultureel erfgoed te herstellen. Dit doet zij in samenwerking met de vereniging van eigenaren van cultureel erfgoed. Daarnaast richt het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap samen met de NCG en de provincie Groningen het erfgoedprogramma in. In dit programma wordt onderzocht hoe het cultureel erfgoed behouden kan blijven.
0028	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat het ontwerpbesluit niet voldoet aan de hoge eisen die uit de laatste uitspraak van de Raad van State zijn gekomen en daarom onjuist is. Onderbouwing: Indiener geeft aan dat na de laatste uitspraak van de Raad van State duidelijk is dat hoge eisen gesteld moeten worden aan de afweging van de belangen bij winning van het gas tegenover de belangen bij zo snel mogelijk stopzetten van de winning. Indiener stelt dat veel van het kwaad dat in het verleden door regering en NAM in verband met de winning van aardgas uit het Groningenveld is aangericht onomkeerbaar is. Dat maakt, volgens de indiener, dat extreem hoge eisen gesteld moeten worden aan de komende besluiten. Indiener concludeert dat dit ontwerpbesluit daar niet aan voldoet en daarom onjuist is.
	Antwoord	De Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State heeft bij de uitspraak over het instemmingsbesluit Groningen gasveld 2018-2019 aangegeven dat ik in het vaststellingsbesluit beter dien te motiveren waarom het aanvullende maatregelen of een snellere uitvoering van reeds ingezette maatregelen niet mogelijk zijn om de gaswinning nog verder te beperken. De gevraagde motivering ziet specifiek op het ombouwen van industriële grootverbruikers, het afbouwen van de vraag naar Groningengas door de glastuinbouw en het beperken van de export naar het buitenland. In het vaststellingsbesluit heb ik op deze punten mijn besluit nader gemotiveerd (paragraaf 5.4).
0028	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat als inwoners van Groningen, geworteld in en verbonden met deze regio, én als bewoners van een huis met aardbevingsschade zij door het ontwerpbesluit geraakt zijn in hun belang.

	Antwoord	De aardbevingen als gevolg van de gaswinning veroorzaken schade aan gebouwen, maar ook onzekerheid bij bewoners. Het kabinet heeft daarom besloten om de oorzaak van de aardbevingen weg te nemen en de gaswinning uit Groningen zo snel als mogelijk te beëindigen. De komende jaren is het uitgangspunt om niet meer gas uit het Groningenveld te winnen dan noodzakelijk is voor leveringszekerheid. Tegelijkertijd worden maatregelen genomen om de benodigde vraag naar Groningengas omlaag te brengen. Totdat de gaswinning uit het Groningenveld is beëindigd, wordt gekeken hoe de gaswinning op een zo veilig mogelijke manier kan plaatsvinden.
0029	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener stelt dat het ontwerp-vaststellingsbesluit inhoudelijk bijna een kopie is van het vaststellingsbesluit van vorig jaar.</p> <p>Onderbouwing: Indiener ziet veel dezelfde argumenten die ook vorig jaar gebruikt zijn, terwijl er, gelet op alle onderzoeken en activiteiten die er inmiddels rond de gaswinning lopen en het feit dat u steeds aangeeft dat er zo voortvarend gewerkt wordt aan de vermindering van de gaswinning, de indiener had verwacht dat dit zich naar de inhoud van het ontwerp-vaststellingbesluit zou vertalen.</p>
	Antwoord	Hoewel vorig jaar de nieuwe systematiek van de Gas- en Mijnbouwwet nog niet in werking was getreden ben ik in het instemmingsbesluit Groningen gasveld 2018-2019 al zoveel mogelijk vooruit gelopen op het nieuwe wettelijke stelsel. De afweging die ik heb gemaakt in dat besluit zal dus op veel punten vergelijkbaar zijn met de afweging die ik maak in het vaststellingsbesluit voor gasjaar 2019-2020. Tegelijkertijd zijn er grote stappen gezet met betrekking tot de hoogte van de gaswinning. In het gasjaar 2018-2019 was er nog 19,4 miljard Nm3 nodig uit het Groningenveld in een gemiddeld jaar. Voor komend gasjaar 2019-2020 is dit beperkt naar 11,8 miljard Nm3. Hiermee komt het winningsniveau onder het door SodM-geadviseerde niveau van 12 miljard Nm3 in een gemiddeld jaar.
0032	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener roept op tot meer transparantie en pleit daarom voor een dataroom waarin een neutrale instantie relevante gegevens en modellen van GTS en anderen voor alle marktdeelnemers beschikbaar maakt.
	Antwoord	<p>Ik streef naar zoveel mogelijk transparantie. Zo heeft GTS mij op 31 januari 2019 geadviseerd over het winningsniveau voor gasjaar 2019-2020 en heeft GTS aanvullend geadviseerd op 11 juni, 17 juli en 20 augustus 2019. Deze adviezen zijn allemaal openbaar. Daarnaast heb ik ook de adviezen van GTS laten valideren door onafhankelijk onderzoeksbureau DNV GL. Ook deze validatie is openbaar.</p> <p>Daarnaast ben ik bezig om de modellen die gebruikt worden voor de risicoanalyses (HRA) in publiek beheer te brengen.</p>
0039	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat er sinds 2012 geen vooruitgangen in de zaak zijn gemaakt. Diens vertrouwen in overheid is verloren door burgers steeds van het kastje naar de muur te sturen met allerlei geldverslindende, winstmakende bureaus die alleen aan eigen beurs dachten.
	Antwoord	Op 29 maart 2018 heeft het kabinet besloten om de gaswinning uit het Groningenveld zo snel als mogelijk volledig te beëindigen. Tot die tijd is de gaswinning beperkt tot het strikt noodzakelijke en het kabinet zoekt doorlopen naar maatregelen om sneller omlaag te gaan met de winning. Komend gasjaar wordt de winning beperkt tot 11,8 miljard Nm3 in een gemiddeld jaar. Hiermee wordt minder gewonnen dan het door SodM-geadviseerde niveau van 12 miljard Nm3. Daarnaast worden maatregelen genomen om de versterkingsoperatie en de schadeafhandeling te versnellen.
0039	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat volgens burgers in het aardbevingsgebied TCMG hetzelfde instituut is als CVW. Kortom: andere naam, zelfde poppetjes.
	Antwoord	Met het besluit dat de TCMG in het leven heeft geroepen wordt voorzien in een rechtvaardige en onafhankelijke schadeafhandeling. Met de nieuwe werkwijze door de TCMG is afstand genomen van de werkwijze waarbij NAM

		vaststelde wat de oorzaak was van schade en tevens besloot over de hoogte van een eventuele vergoeding. In mijn Kamerbrief over een nieuw schadeprotocol Groningen heb ik dit nader toegelicht (Kamerstuk 33 529, nr. 423). Het CVW is een ander instituut, dat opereerde in opdracht van de NAM.
0042	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat hij naar verwachting, als belastingbetaler, uiteindelijk opdraait voor de schadevergoedingen in Groningen. De NAM komt er met een schijntje vanaf en de rest betaalt de overheid, en dat is de belastingbetaler, daar is de indiener er één van.
	Antwoord	Zowel de kosten als de opbrengsten van de winning uit Groningenveld wordt verdeeld tussen de Staat en NAM. Als gevolg hiervan zal de Staat ook een deel van de kosten voor het herstellen van de schade voor zijn rekening nemen.
0044	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat investeren in de leefbaarheid goed is, maar in dit geval symptoombestrijding is. Als de problemen onderkend worden en netjes worden opgelost, komt dit ook de leefbaarheid ten goede.
	Antwoord	Om de oorzaak van de aardbevingen weg te nemen heeft het kabinet op 29 maart 2018 besloten om de gaswinning uit Groningen zo snel als mogelijk volledig te beëindigen. Dit is volgens het kabinet de beste manier om de veiligheid en veiligheidsbeleving in Groningen te verbeteren.
0044	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat u mensen niet in een administratieve chaos kan laten zitten. Dat is nu de praktijk, geef hun leven terug. Zij hebben nergens om gevraagd. Neem de verantwoordelijkheid om deze grote problemen op te lossen.
	Antwoord	Om de oorzaak van de aardbevingen weg te nemen wordt gaswinning zo snel als mogelijk beëindigd. Daarnaast worden maatregelen genomen om de versterkingsoperatie en de schadeafhandeling te versnellen. Zo is met het vormgeven van het Besluit Versterken Gebouwen Groningen een flinke stap gezet in de beleidsvorming op het terrein van de aardbevingsproblematiek. Met de regionale overheden zijn verdere afspraken gemaakt om versnelling te realiseren. Met betrekking tot de schadeafhandeling hebben 16.000 bewoners een keuze voorgelegd gekregen voor een vaste uitkering van € 4.000, plus €1.000 vergoeding van bijkomende kosten, of de keuze voor het indienen van een rekening van een aannemer tot € 10.000, plus € 1.000 vergoeding van bijkomende kosten (de zogenaamde stuwmeerregeling). Daarnaast breidt de TCMG de zogenaamde aannemersvariant verder uit en zal zij haar interne werkproces efficiënter inrichten. Dit alles moet leiden tot een versnelling van de schadeafhandeling.
0048	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat het Maatwerkbesluit, Activiteitenbesluit NAM B.V. (uw kenmerk WJZ/19182158) onderdeel is van de Ontwerp-vaststellingsbesluit Groningen gasveld 2019-2020. Deze valt echter onder twee verschillende wetgevingen en daar is o.a. door indiener bezwaar op gemaakt. Deze kan daarom nog van tafel worden geveegd. Dit ontwerpbesluit is daarom niet alleen instabiel door mogelijke strengere winters. Via dit maatwerkbesluit wordt een deel van het Groningen gasveld volume gebruikt voor winningslocaties buiten het Groningen gasveld. Dit ondermijnt volgens de indiener de veiligheid en de werkelijke leveringszekerheid.
	Antwoord	De door indiener aangevochten Maatwerkbesluiten hebben betrekking op het, binnen de kaders van het Activiteitenbesluit, stellen van een hogere emissiewaarde voor NOx voor glycolregeneratiefornuizen omdat de maatregelen om de lagere emissiewaarde te behalen niet kosteneffectief zijn. Deze hogere emissiewaarde heeft geen relatie met veiligheid of leveringszekerheid. Wel is het theoretisch mogelijk dat de afbouw van de productie uit het Groningen gasveld een (gunstig) effect kan hebben op de emissie van sommige glycolregeneratiefornuizen, omdat deze dan op een andere belasting of voor een kortere restperiode kunnen opereren. Het standpunt van indiener dat een eventuele herroeping van de Maatwerkbesluiten leidt tot instabiliteit in de levering van gas kan niet worden gevolgd. Buiten het feit dat de effecten op de levering van gas marginaal zijn, kan NAM immers alsnog andere (niet kosteneffectieve) maatregelen treffen om de emissienorm te behalen.

11c. Geen directe relatie met het vaststellingsbesluit

Registratienr. zienswijze		Tekst
R014	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener is van mening dat het werkvolume van gasopslag Norg binnen het bereik van de initiële bovendruk en gemiddelde onderdruk moet blijven. Dit komt overeen met diens zienswijze inzake besluitvormingstraject Norg.</p> <p>Onderbouwing: Een vergroting van het werkvolume en de daarmee gepaard gaande grotere fluctuaties in de druk in de compartimenten van de gasopslag, zullen leiden tot een grotere kans op trillingen en schade in de omgeving van de gasopslag. Het optimaler benutten van opslag Norg mag niet leiden tot overdracht van risico's van de ene regio naar de andere.</p>
	Antwoord	Parallel aan het traject van dit vaststellingsbesluit Groningen is er ook een traject rondom het instemmingsbesluit voor gasopslag Norg. In de zienswijzeprocedure van dit besluit, en de nota van antwoord op de daarbij gestelde vragen, komen de boven- en onderdruk van Norg uitgebreid aan de orde.
R014	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener stelt dat de dreiging zich verder uitstrekt dan het Groningenveld zelf. In het Zuid Westelijk deel van de provincie is het monitoringsnetwerk beperkt. Wij zijn van mening dat het meetnetwerk geïntensiveerd zou moeten worden alvorens u een definitief vaststellingsbesluit neemt.</p> <p>Onderbouwing: In uw ontwerpbesluit leest de indiener dat de gevolgen van de nieuwe productiescenario's in combinatie met de resultaten van meest recente bodemdalingsmetingen momenteel nog onderzocht worden. NAM geeft wél al inzicht in waar en hoeveel seismiteit te verwachten is. Wanneer de dreigingskaart op een kaart van de provincie Groningen wordt gelegd ziet de indiener dat de dreiging van beide strategieën zich uitstrekt tot en met een deel van het Noordoostelijk gebied van diens gemeente. Omdat bodemdaling en bodembeweging in diens regio niet uitgesloten wordt en er altijd nog veel onduidelijk is over de effecten van gaswinning op de ondergrond en bouwwerken bovengronds, acht de indiener het van belang dat het meetnetwerk in diens regio geïntensiveerd wordt.</p>
	Antwoord	Het monitoringsnetwerk is door KNMI zodanig ingesteld dat voor het gehele Groningen gasveld alle aardbevingen boven magnitude 0,5 kunnen worden geregistreerd en gelokaliseerd. Voor het monitoren van de aardbevingen die voorkomen in het Groningenveld hoeft het monitoringsnetwerk niet verder te worden geïntensiveerd. Er zijn echter geen aardbevingen voorgekomen in de aangrenzende aquifers van het Groningen gasveld en dat wordt, naar huidig inzicht, ook niet verwacht. Ik zie dan ook geen redenen om het monitoringsnetwerk van het KNMI in zuidwestelijke richting uit te breiden.
0012	Samenvatting zienswijze(n)	Als reactie op uitspraken van de Mijnraad vraagt de indiener zich af of een zware aardbeving meer ontwrichtend is dan een bejaarde in de kou in een verpleeghuis in Limburg.
	Antwoord	In de Mijnbouwwet is opgenomen dat de minister bij het vaststellingsbesluit verschillende criteria moet afwegen. Hierbij horen ook de gevolgen van het niet-beschikbaar zijn van gas in andere delen van het land. Hieraan kleven ook veiligheidsgevolgen. Dit onderwerp is ook aan bod gekomen in het advies van de Mijnraad en het vaststellingsbesluit.
0015	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat alle aardgasbaten in de Randstad uitgegeven zijn, terwijl de Randstad op termijn - door klimaatverandering - onder water verdwijnt. De gaswinning en ellende in Groningen zijn voor niets geweest.

	Antwoord	In totaal € 33 miljard is gevloeid naar het Fonds Economische Structuurversterking, dat is gebruikt voor bijvoorbeeld infrastructurele projecten. Dit is slechts een beperkt deel van de totale aardgasbaten. De overige aardgasbaten zijn onderdeel geweest van de algemene middelen van de Nederlandse Staat. Het geld hierin komt ten goede aan alle Nederlanders (bv. zorg, onderwijs en sociale zekerheid).
0015	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat er van de investeringen die in de Randstad worden gedaan, niets naar de provincie Groningen gaat. Het heeft een negatieve invloed op de inkomens en het vermogen in de provincie Groningen, wat vervolgens weer een rem is op de economische ontwikkeling in Groningen.
0015	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat de prijs van het Groningse aardgas met meer dan 50 cent per kuub verhoogd moet worden - zolang er nog gas gewonnen wordt. Indiener geeft aan dat er een premie van ruim €700 moet komen om van het gas af te gaan, betaald uit de verhoogde gasprijs.
0015	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat industrie en tuinbouw aardgas tegen een veel te lage prijs hebben ontvangen, die producten produceerden ver onder de kostprijs. Gevolg is dat de industrie en tuinbouw nog steeds teveel aardgas gebruiken, en dat is niet meer van deze tijd. Bovendien moet de industrie en tuinbouw hier nabetalingen voor doen.
0015	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat het neoliberale-economische model voor veel onnodige kapitaalvernietiging zorgt en negatieve multiplier effecten. De krimpgelieden en laagste inkomens zijn hiervan de dupe. Daarnaast leidt het tot verspilling van kostbare grondstoffen.
0015	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat de klimaatveranderingen en de zeespiegelstijging grote gevolgen heeft voor de Randstad. Indiener doet voorstellen om de structuur van Nederland aan te passen. Zo moet de bevolking op de hogere delen van Nederland gaan wonen en zal de werkgelegenheid en het landsbestuur verplaatst moeten worden naar de hogere delen van Nederland. Daarnaast zal geïnvesteerd moeten worden in een Noord-Zuid Structuur (wegen, OV).
0015	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat de financiering van interregionale spoorwegverbindingen voor een groot deel gefinancierd moet worden door provinciale toeslagen op de wegenbelasting. Indiener stelt dat het financieel aantrekkelijker moet worden om per openbaar vervoer te reizen. Iedere autobezitter moet een OV kortingskaart hebben; dit kan door de wegenbelasting te verhogen met de prijs van een kortingskaart en de kortingskaart gratis te maken.
0015	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat de wegenbelasting in de Randstad omhoog moet om de aardgasbaten aan de Groningers terug te betalen om de schade van de aardbevingen te herstellen.
0015	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat het grootste deel van de extra wegenbelasting [afkomstig uit de Randstad] gebruikt moet worden om de spoorweg structuur buiten de Randstad op een redelijk niveau te brengen.
0015	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat wanneer Nederlanders hun levensstijl niet aanpassen, het armoedig wordt. Zo draagt indiener aan dat de pensioenen weinig meer waard zijn wanneer het klimaat niet onder controle wordt gebracht.
0015	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat de heffingen op elektriciteitstransport verlaagd moeten worden. Daarnaast zal er veel meer waterstof in combinatie met elektriciteit gebruikt moeten worden voor de stabilisatie van de stroomnetten.
0015	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat het nodig is om een groot gedeelte van de premies van de pensioenen te beleggen in duurzame energie en de nieuwe structuur van Nederland.
0015	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener geeft aan dat wanneer Nederland nu op grote schaal gaat investeren in duurzame energie en nauwelijks nog gebruik gaat maken van fossiele brandstoffen, er een deel van de huidige welvaart en pensioenen te redden valt.
	Antwoord	In deze zienswijze komt een aantal ideeën aan bod. Allereerst is het een streven dit kabinet om de economie te verduurzamen en hiervoor zijn in het kader van het klimaatakkoord verschillende maatregelen gepresenteerd die ons voorbereiden op een reductie van 49% broeikasgasemissies in 2030 ten opzichte van 1990. Nederland pleit daarnaast in Europa voor een broeikasgasreductie van 55% in 2030. Daarnaast komen enkele ideeën aan bod voor andere

		infrastructuur en de verdeling tussen verschillende delen van Nederland van bijvoorbeeld welvaart. Ik heb hier kennis van genomen, maar ik zie geen relatie tussen deze zienswijzen en het vaststellingsbesluit.
0033	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener stelt dat de 'baseload conversion firm service' die Fluxys voorstelt aan Belgische verladers niet is afgewogen in de studie van Gasunie Transport Services (GTS). Het gebruik van deze dienst is volgens indiener efficiënter dan het bouwen van een nieuwe faciliteit in Nederland.</p> <p>Onderbouwing: Indiener geeft aan dat op een jaarlijkse basis dit 0.9 miljard Nm3 aan pseudo-Groningengas gegenereerd kan worden van de stikstof bij Lillo. Dit is volgens de indiener efficiënter dan het bouwen van een nieuwe faciliteit in Nederland.</p>
	Antwoord	GTS gaat in haar advisering uit van de daadwerkelijke gasstromen die zij ziet op de grenspunten naar bijvoorbeeld België. Daarnaast heeft GTS periodiek overleg met de buitenlandse netbeheerders. Over de inzet van buitenlandse gasopslagen en conversie-installaties is de Tweede Kamer geïnformeerd in de brief over de beëindiging van de gaswinning van 29 maart 2018. De feitelijke inzet van deze buitenlandse middelen wordt bepaald door marktpartijen die deze middelen contracteren en daar gas naar toe brengen. Soms oefenen de netbeheerders van de betrokken landen daar invloed op uit, dit is afhankelijk van hun (wettelijke) bevoegdheden. Dat laatste speelt vooral t.a.v. de inzet van de conversie-installaties. In Nederland ligt daar een wettelijke taak voor GTS en worden de kosten (indirect) gedragen door alle gasgebruikers. In het buitenland is dat anders. Daar hebben de netbeheerders een dergelijke wettelijke taak niet en worden de kosten volledig in rekening gebracht bij de marktpartij die hoogcalorisch gas wil omzetten naar laagcalorisch gas. Voor GTS is het bestaan en de inzet van de buitenlandse middelen een gegeven waarmee zij rekening houdt maar waar zij verder geen invloed op heeft.
0033	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener stelt dat de impact van het prijszingsmechanisme ontbreekt in de consultatie van Gasunie Transport Services (GTS). Indiener wenst transparantie van de GTS hierin.</p> <p>Onderbouwing: Indiener geeft aan dat bepaalde maatregelen een impact zullen hebben op het GTS-tarief. Indiener wenst daarbij transparantie over de keuze van bepaalde maatregelen boven andere maatregelen.</p>
	Antwoord	GTS is de landelijke netbeheerder en brengt in het kader van het vaststellingsbesluit zelfstandig advies aan mij uit. De consultatie is een verantwoordelijk van GTS. GTS zal de consultatie publiceren op de website.
0038	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener stelt dat in het rapport van 22 januari met de titel 'Beantwoording vragen Tijdelijke Commissie Mijnbouwschade Groningen, Panel van deskundige' reeds al afbreuk gedaan wordt aan het recht op schadevergoeding en het recht op een veilige leefomgeving.</p> <p>Onderbouwing: Het behoort niet, op basis van maatschappelijk normen en rechtsbeginsel, om een eigen interpretatie van wetgeving te doen. De interpretatie van de wetgeving behoort, in een rechtstaat, thuis in een rechtbank en niet beoordeeld te worden en uitgevoerd te worden door een panel van gekozen deskundigen. De vraag is of de uitkomst van het onderzoek de zelfde uitkomst hebben zal hebben als de basis ligt in de resultaten van tiltmeters.</p>
	Antwoord	Met het Besluit Mijnbouwschade Groningen is een alternatieve route opengesteld waarbij een gedupeerde zijn schade door bodembeweging als gevolg van gaswinning uit het Groningenveld kan verhalen via de Tijdelijke Commissie Mijnbouwschade Groningen (TCMG). Dit betekent dat een gedupeerde de mogelijkheid heeft om zijn schade via TCMG te verhalen (met rechtsbescherming bij de bestuursrechter) in plaats van rechtstreeks bij NAM (met rechtsbescherming bij de burgerlijke rechter).

		<p>De TCMG past bij de beoordeling van aanvragen om vergoeding van schade op grond van het Besluit Mijnbouwschade Groningen het civiele aansprakelijkheids- en schadevergoedingsrecht toe. Inherent aan het toepassen van het wet- en regelgeving op een concreet geval, zoals het civiele aansprakelijkheids- en schadevergoedingsrecht in het geval van het Besluit Mijnbouwschade Groningen, is dat de algemene wettelijke normen worden uitgelegd (geïnterpreteerd). Daarbij wordt – voor zover deze beschikbaar is – gebruik gemaakt van relevante jurisprudentie, maar vergt wanneer dit ontbreekt ook eigen interpretatie van het bestuursorgaan. Om ervoor te zorgen dat TCMG het wettelijk bewijsvermoeden van artikel 6:177a van het Burgerlijk Wetboek op een voortvarende, uniforme en consistente wijze toepast heeft TCMG een werkwijze vastgesteld. TCMG heeft ten behoeve van het vaststellen van deze werkwijze een advies ingewonnen bij een door hem aangezocht onafhankelijk panel van deskundigen.</p> <p>Dit doet geen afbreuk aan het recht op schadevergoeding en het recht op een veilige leefomgeving. Als een gedupeerde het niet eens is met de manier waarop TCMG het civiele schadevergoedings- en aansprakelijkheidsrecht toepast kan hij ervoor kiezen zich niet tot TCMG te wenden, maar tot de NAM (met rechtsbescherming bij de burgerlijke rechter). Als de burgerlijke rechter een andere interpretatie geeft van het wettelijk bewijsvermoeden is TCMG verplicht haar werkwijze hier op aan te passen. Ook kan een gedupeerde ervoor kiezen tegen een besluit van TCMG op zijn aanvraag in beroep te gaan bij de bestuursrechter. Als de rechter oordeelt dat het besluit van TCMG, genomen met behulp van de werkwijze die is vastgesteld op basis van het advies van het panel van deskundigen, onrechtmatig is moet TCMG niet alleen een nieuw besluit nemen, maar ook bezien of het in het licht van de uitspraak verplicht is om zijn werkwijze aan te passen.</p>
0046	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat er in Veendam ook aardbevingen zijn door gaswinning, met name door gaswinning vanuit Drenthe. Gaswinning veroorzaakt in Nederland niet alleen aardbevingen in 'noordoost Groningen', maar ook (minstens) in Oost-Groningen.
	Antwoord	Het vaststellingsbesluit gaat alleen over het Groningen gasveld. Ook alle andere gaswinning in Nederland vindt op basis van vergunningen plaats.
0048	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat regelingen zoals Programma Groningen (NPG) geld absorberen uit aardgasbaten van het Groningenveld, wat niet wat bij de bewoners Groningenveld terecht komt maar bij ambtenaren en andere instellingen t.b.v. beïnvloeding van u als rechter.
	Antwoord	Het NPG is een programma voor een door de Groningers, waarin zij zelf investeren in hun toekomst op het gebied van energietransitie, economie en leefbaarheid. Groningers hebben daar zelf een grote stem in, middels het toekomstbeeld en de middelen die beschikbaar worden gesteld voor de uitvoering van bewonersinitiatieven.
0049	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat diens woning boven een gasveld ligt waaruit de winning voordelen zou brengen voor de indiener, zo is indiener ooit voorgehouden door de Rijksoverheid. Dit voordeel heeft indiener niet gehad. Indiener heeft wel het risico van de nadelen van aardbevingen en alle problemen die daaruit voortkomen.
	Antwoord	Gezien de gevolgen van de gaswinning uit het Groningenveld, begrijp ik dat bewoners in de buurt geconfronteerd zijn met ingrijpende gevolgen. De winning van aardgas uit het Groningenveld heeft tegelijkertijd een belangrijke bijdrage geleverd aan de ontwikkeling van de Nederlandse energievoorziening en geleid tot baten die zijn ingezet voor de Nederlandse overheidsuitgaven. Tegelijkertijd zijn er ook belangrijke nadelen die zijn ontstaan in het kader van de aardbevingenproblematiek.

11d. Ontbrekende zaken

Registratienr. zienswijze		Tekst
0017	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener stelt dat de rotatiekrachten die door onderzoek met tiltmeters naar voren komen, bewust nergens worden meegenomen in de onderzoeken, omdat deze rotatiekrachten veel schade geven. Ook de SodM verzaakt hierin. Daarnaast is er bij de winning veel gaslekkage geweest bij de boorputten. Deze gaslekkage gaat veel schade geven in de nabije toekomst.</p>
	Antwoord	<p>In de onderzoeken naar de kwetsbaarheidscurves van gebouwen worden zowel out-of-plane als in-plane bewegingen meegenomen. Daarnaast vinden testen plaats met triltafels waar exact dezelfde bewegingen worden opgelegd als tijdens een aardbeving in Groningen om te kijken hoe een gebouw hierop reageert.</p> <p>Tiltmeters worden op dit moment niet gebruikt in Groningen om aardbevingen of schade te meten. Er is wel een pilot gestart met tiltmeters. De tiltmeters worden in deze pilot geëvalueerd. Als blijkt dat tiltmeters essentiële informatie leveren dan kan deze informatie worden toegevoegd.</p> <p>Er is geen indicatie dat er tijdens de winning gas is gelekt bij de boorputten in Groningen.</p>
0023	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener verzoekt inzicht te geven in wat verwacht kan worden als maximale magnitude van een aardbeving. Indiener wijst erop dat er verschillen zijn tussen de benadering van prof. C. Vlek en het HRA model. Indiener vraagt hoe het kan dat in het HRA model er een mogelijkheid uitkomt dat er een aardbeving komt met $M > 4.5$ terwijl internationale expert dat uitsluiten. Daarbij wordt volgens de indiener een $M > 5,5$ niet genoemd. De indiener geeft aan te willen weten of die niet in het model is gedefinieerd.</p> <p>Onderbouwing: Indiener geeft aan dat door expert in 2017 de maximale magnitude wordt geschat tussen 4.0 en 4.5, maar dan wel bij een voortgaande productie van ca. 27 bcm per jaar. Indiener stelt dat prof. Vlek komt zelf op statistische gronden tot een M_{max} van 4.0 op basis van het basispad zoals aangegeven in de brief van GTS van 31 januari 2019. Volgens de indiener is de gasproductie nu significant lager dan in het eerste basispad en de risico's vallen volgens de NAM ook beduidend lager. Indiener stelt dat als je 4,5 en 5,0 als mogelijkheid van te voren in het model stopt, je een statistische methode erop los laat, het logisch is dat er een waarschijnlijkheid uitkomt die inderdaad voorkomen.</p>
	Antwoord	<p>In 2017 heeft TNO, tezamen met het KNMI, een notitie geschreven over de maximale magnitude van het Groningen gasveld. Hierin geeft TNO een aantal verschillende methodes aan voor de bepaling van de maximale magnitude. Een maximale magnitude gebaseerd op statistiek is één van de mogelijkheden. Daarnaast kan een maximale magnitude worden berekend door de kennis van de ondergrond toe te passen of op basis van analogieën of getriggerde aardbevingen. De maximale magnitudes uit deze methodes variëren tussen de 4,0 en 5,0. Verder wordt aangegeven dat NAM voor de maximale magnitude een verdeling hanteert die bepaald is gebruik makende van de informatie die tijdens een workshop met internationale experts werd gegeven in 2016. De internationale commissie, door NAM gevraagd om hier hun oordeel over te geven, is hierbij tot de conclusie gekomen dat het wetenschappelijk niet verantwoord is om de kans op zware aardbevingen volledig uit te sluiten en is daarom met een verdelingsfunctie gekomen waarin de meest waarschijnlijke maximale magnitude 5,1 is en er ook een kleine kans is op hogere maximale</p>

		magnitudes. De NAM heeft de mening van de commissie overgenomen. Het seismisch risico wordt inderdaad vooral bepaald door aardbevingen met magnitudes tussen de 4,5 en 5,0. Het is inderdaad de vraag of deze aardbevingen daadwerkelijk gaan voorkomen. Zolang hier een kans op is, moet dit echter worden meegenomen.
0023	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener mist informatie in uw operationele strategie. Als gestopt wordt met winnen, hoe lang duurt het dan voordat de druk overal gelijk is en wat voor seismiciteit kun je in die tijd en ook daarna verwachten? De drukken in het gasveld tussen het centrale gedeelte en de huidige productielocaties zijn verschillend met als gevolg dat er gas stroomt uit het centrale deel naar de randen van het veld.
	Antwoord	Het gaat inderdaad even duren voor de druk in het gehele gasveld gelijk is en de aardbevingen, naar verwachting, niet meer voor zullen komen. In het recente advies van SodM van augustus 2019 wordt hier ook aan gerefereerd. SodM geeft daarbij aan dat NAM dit moet onderzoeken en daarom gegevens moet aanleveren aan SodM. Hiervoor is in het definitieve besluit een artikel opgenomen. Het seismisch risico in Groningen wordt vooral bepaald door de hoeveelheid (totale) gaswinning. Als er minder gas wordt gewonnen dan zal het seismisch risico, alsook de kans op grotere aardbevingen kleiner worden. Met het huidige gaswinningsniveau van 11,8 miljard Nm ³ zal de kans op grotere aardbevingen nog meer afnemen. Hoe lang het echter duurt voor er geen enkele aardbeving meer plaatsvindt is nog niet geheel duidelijk. Dit is eerder (in 2018) bekeken maar ondertussen is de gaswinning verlaagd en zal eerder worden gestopt met de gaswinning in Groningen waardoor de voorspelling van 2018 herzien moet worden.
0028	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener wijst op een aantal punten die niet de uitdrukkelijke aandacht krijgt die nodig is voor de specifieke schade aan onvervangbaar historisch en cultureel erfgoed in de vorm van monument en beeldbepalende gebouwen: - Hoeveel monumenten zijn beschadigd? - Hoeveel beeldbepalende gebouwen? - Hoeveel meer dan eens? - In hoeverre is herstel mogelijk zonder afbreuk aan de monumentale of beeldbepalende waarde? - In hoeverre heeft herstel plaatsgevonden? - Wat moet er qua winning gebeuren om verdere schade te voorkomen?
	Antwoord	Er zijn ruim 1000 aanvragen voor schadevergoeding van eigenaren van monumenten. Bij ongeveer 500 gevallen gaat het om beeldbepalende gebouwen. Bij ongeveer 900 gebouwen gaat het om meer dan eens. Wat betreft herstel zonder afbreuk aan de monumentale of beeldbepalende waarde geldt dat door een onafhankelijke deskundige een herstelmethodiek wordt vastgesteld die past bij de betreffende schade. Het is niet inzichtelijk te maken in hoeverre herstel heeft plaatsgevonden. Bewoners hebben recht op schadevergoeding maar zijn niet verplicht om tot herstel over te gaan. Om verdere schade te voorkomen wordt de gaswinning zo snel mogelijk beëindigd en worden woningen die niet aan de veiligheidsnorm voldoen binnen een redelijke termijn versterkt.
0029	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat er nog nader onderzoek naar de mogelijkheden voor een versnelde afbouw wordt gedaan en dat dit wordt meegenomen in het definitieve vaststellingsbesluit in september. Indiener geeft aan dat de zienswijze onvolledig is ingediend, omdat een deel van de inhoud die van belang is voor uw uiteindelijke besluitvorming geen onderdeel is van het ontwerp-vaststellingsbesluit. Onderbouwing: Indiener refereert aan uw reactie op blz. 5: "Netbeheerder GTS onderzoekt drie mogelijkheden om de winning verder te verlagen en zal hierover in juli een definitief rapport opstellen. De uitkomsten hiervan neem ik mee in het definitieve vaststellingsbesluit dat ik in september zal publiceren".

	Antwoord	Er is inderdaad besloten om het gaswinningsniveau voor gasjaar 2019-2020 vast te leggen op 11,8 miljard Nm3. De minister heeft besloten om de maatregelen die GTS heeft onderzocht zo spoedig mogelijk toe te passen. Deze informatie was helaas nog niet beschikbaar tijdens het conceptbesluit. In dit definitieve besluit is de meest recente informatie meegenomen.
0038	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat u niet heeft getoetst, voortgaande aan het besluit, of de mijnbouwwerken de verplichte en noodzakelijke vergunning bezitten om de gewenste hoeveelheid gas te exploiteren.
	Antwoord	De NAM beschikt over alle vergunningen die nodig zijn om in Groningen gas te winnen.
0038	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat u enkel een door u samengestelde samenvatting van het besluit openbaar hebt gemaakt. De toevoeging van 'publiekelijke' samenvatting suggereert dat er delen, wellicht vitale delen, van het besluit niet openbaar zijn. Onderbouwing: Het bestuursorgaan legt het ontwerp van het te nemen besluit, met de daarop betrekking hebbende stukken die redelijkerwijs nodig zijn voor een beoordeling van het ontwerp, ter inzage. Artikel 10 van de Wet openbaarheid van bestuur is van overeenkomstige toepassing. Indien op grond daarvan bepaalde stukken niet ter inzage worden gelegd, wordt daarvan mededeling gedaan. Door enkel een publiekelijk samenvatting openbaar te maken en niet het volledige besluit voldoet u niet aan de vereisten van de beginselen van behoorlijk bestuur en negeert u de wetgeving aangaande het openbaar maken van het besluit.
	Antwoord	Het gehele besluit wordt openbaar gemaakt. De 'publieke' samenvatting dient alleen om de belangrijkste punten uit het besluit onder elkaar te zetten in meer toegankelijke taalgebruik dan wellicht elders in het besluit het geval is.
0040	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener is van mening dat inwoners van Groningen permanent met een informatieachterstand leven, en geeft twee voorbeelden: 1) U schrijft in uw ontwerp-vaststellingsbesluit dat netbeheerder GTS drie mogelijkheden onderzoekt om de winning verder te verlagen en hierover in juli een definitief rapport zal opstellen. De uitkomsten hiervan zegt u mee te nemen in het definitieve vaststellingsbesluit dat u in september zal publiceren. Indiener kan dit rapport nergens vinden. 2) In de Tijdelijke Wet Groningen schrijft u dat u middels AMVB's de inhoud van wetsartikelen kunt aanpassen. Welke wet gaan 2e en 1e Kamer dan behandelen?
	Antwoord	Het GTS-rapport en alle daaraan gerelateerde adviezen heb ik tegelijk met dit besluit openbaar gemaakt. De aannahme dat door een Algemene Maatregel van Bestuur (AMvB) de Tijdelijke Wet Groningen kan worden gewijzigd is onjuist. In dit wetsvoorstel zijn wel grondslagen opgenomen om bepaalde onderdelen uit de wet nader uit te werken bij AMvB. Deze regels kunnen echter niet de wet aanpassen dan wel in strijd zijn met die wet.
0044	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat er onjuistheden in het ontwerpbesluit staan: "het uitgangspunt voor de komende jaren is om niet meer gas uit het Groningen Gasveld te winnen dan noodzakelijk is voor de leveringszekerheid, ..." Vaagtaal. Wat wordt bedoeld met 'dan noodzakelijk is'. Zijn er getallen bekend? Op welke manier wordt dit vastgesteld?
	Antwoord	Met leveringszekerheid wordt bedoeld dat eindafnemers van gas op het juiste moment en in de juiste kwaliteit (laag- of hoogcalorisch gas) en met de benodigde hoeveelheid worden beleverd, ook als de vraag hoog is. Dat betekent dat voor leveringszekerheid van laagcalorisch gas de vraag naar dit gas leidend is. Ik werk er hard aan om op andere manieren dan door winning uit het Groningenveld te voldoen aan die vraag. Door de nieuwe maatregelen die GTS heeft voorgesteld is het mogelijk om het gaswinningsniveau voor het komende gasjaar vast te leggen op 11,8 miljard Nm3, zonder dat aan de leveringszekerheid niet kan worden voldaan.

	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat het ontwerpbesluit niet vermeld hoe, hoeveel en wanneer de provincie Groningen voor het aardgas krijgt betaald.
	Antwoord	Aardgasbaten lopen mee in de Rijksbegroting en komen daarmee ten gunste van alle Nederlanders.